

MINISTERIE VAN FINANCIËN
FINANCIËLE NOTA 2013

Tamarindelaan 3
Paramaribo/Suriname
Telefoon: (597) 472610 (office)
Fax.: (597) 479577
Email: secmin@finance.gov.sr

HET MINISTERIE VAN FINANCIËN

Paramaribo, 27 september 2012

NOTA

betreffende de toestand van de staatsfinanciën, behorende bij de ontwerp-begroting voor het dienstjaar 2013.

AAN:

DE NATIONALE ASSEMBLEE VAN DE REPUBLIEK SURINAME

Ter toelichting van de stukken inzake de ontwerp-wet tot vaststelling van de staatsbegroting van de Republiek Suriname voor het dienstjaar 2013, heb ik de eer U een nota betreffende de toestand van de staatsfinanciën aan te bieden.

De minister van Financiën,

Drs. A. H. Wijnerman

Lijst van gebruikte afkortingen

ABS	Algemeen Bureau voor de Statistiek
AFD	Agence Française de Developpement
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
BBP	Bruto Binnenlands Product
BFT	Bromki Fu Tamara
Biza	Binnenlandse Zaken
BNI	Bruto Nationaal Inkomen
BNP	Bruto Nationaal Product
BPI	Bouw Prijs Index
BTW	Belasting op Toegevoegde Waarde
Buza	Buitenlandse Zaken
CARTAC	Caribbean Regional Technical Assistance Centre
CARICOM	Caribbean Community
CBvS	Centrale Bank van Suriname
CEBUMA	Centraal Bureau voor Mechanische Automatisering
CCJ	Caribbean Court of Justice
CCT	Conditional Cash Transfer
CPI	Consumentenprijsindex
DNA	De Nationale Assemblee
DSB	De Surinaamsche Bank
EBS	Energie Bedrijven Suriname
EIB	Europese Investeringsbank
EOF	Europees Ontwikkelingsfonds

EU	Europese Unie
FISO	Functie Informatie Systeem Overheid
GDP	Gross Domestic Product
GEF	Global Environment Facility
HI	Handel en Industrie
IDB	Inter-American Development Bank
IFMIS	Integrated Financial Management Information System
ILO	International Labour Organization
IMF	International Monetary Fund
IsDB	Islamic Development Bank
J&P	Justitie en Politie
LVV	Landbouw, Veeteelt en Visserij
MERCOSUR	Common Market of South American States
MLD	Miljard
MLN	Miljoen
MT	Metrieke Ton
MTFF	Medium Term Fiscal Framework
NAFTA	North-American Free Trade Agreement
NBO	Niet-Belasting Ontvangsten
NH	Natuurlijke Hulpbronnen
NUB	Nationaal Uitvoeringsbedrijf
OW	Openbare Werken
ODI	Overig Depositonemende Instellingen
PAHO	Pan-American Health Organisation

PARSASCO	Paramaribo Schade Assurantie Company
PCS	Psychiatrisch Centrum Suriname
PEMRS	Public Expenditure Management Reform Strategy
PFM	Public Financial Management
PIU	Public Investment Unit
RBC	Royal Bank Canada
RBTT	Royal Bank of Trinidad & Tobago
REP	Raffinaderij Uitbreidings Programma
RO	Regionale Ontwikkeling
ROGB	Ruimtelijke Ordening en Grondbeheer
SNA	System of Nationale Accounts
Sozavo	Sociale Zaken en Volkshuisvesting
SPS	Stichting Planbureau Suriname
SURVAM	Surinaamse Vereniging van Assurantie Maatschappijen
TCT	Transport, Communicatie en Toerisme
TSA	Treasury Single Account
UC	Unaffiliated Countries
UNEP	United Nations Environment Programme
UNDP	United Nations Development Programme
USA	United States of America
UNICEF	United Nations Children's Fund
VG	Volksgezondheid

Lijst van Tabellen

Tabel I.1.1	Tabel I.1.1 Overzicht van de ontwerpbegroting 2013 en 2012 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.1	Tabel I.2.1: Medium Term Fiscal Framework 2012-2016 (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.2	Tabel I.2.2: Vergelijkend overzicht van de ontwerpbegroting 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)
Tabel I.3.1	Overzicht van de totale apparaatskosten en beleidsprogramma's per ministerie/directoraat voor 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)
Tabel I.3.2	Overzicht van de beleidsprogramma's van de ontwerpbegroting 2013 en 2012 per ministerie/directoraat naar financieringsbron (x SRD 1 mln)
Tabel I.4.1	Overzicht van de belastingen en niet-belastingontvangsten naar component van de ontwerpbegroting 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)
Tabel I.4.2	Overzicht van de ontvangsten per donor en lening over 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.1	De overheidsontvangsten en – uitgaven naar economische classificatie in de periode 2010-medio 2012 en begroting 2013 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.2	De totale inkomsten uit de mijnbouwsector (bauxiet, aardolie en goud) verdeeld naar directe-, indirecte- en niet-belastingontvangsten (NBO) over de jaren 2010 – medio 2012 (x SRD 1 mln) op kasbasis
Tabel II.1.3	De financiering van het begrotingstekort in 2010 – medio 2012 (x SRD 1 mln)
Tabel II.2.1	Overzicht van de gerealiseerde directe-, indirecte belastingen en de Niet Belasting Ontvangsten over de periode 2010 – medio 2012 op kasbasis (in mln SRD)
Tabel II.3.1	Geraamde personeelskosten naar ministerie (x SRD 1 mln)
Tabel II.3.2	Gerealiseerde personeelskosten over de periode 2008 – medio 2012 (x SRD 1 mln)
Tabel II.3.3	Gemiddeld ambtenaren,- pensioen- en onderstandbestand over de periode 2008 – medio 2012
Tabel II.3.4	Het gemiddelde aantal ambtenaren naar ministerie in de periode 2008 – medio 2012

Tabel II.3.5	De gerealiseerde personeelskosten en de proportionele verdeling hiervan naar ministerie in de periode 2008 – medio 2012 (x SRD 1 mln)
Tabel II.4.1	De bruto binnenlandse schuld naar de verschillende schuldinstrumenten over 2007 – medio 2012 in mln SRD
Tabel II.4.2	De binnenlandse schuld naar looptijd 2007 – medio 2012 (x SRD 1 mln) op kasbasis
Tabel II.4.3	De bruto binnenlandse schuld naar looptijd over 2007 – medio 2012 in mln US\$
Tabel II.4.4	Buitenlandse achterstallige betalingen over 2007 – medio 2012 in mln US\$
Tabel II.4.5	De bruto buitenlandse schuld in 2007 – medio 2012 in mln US\$ naar type crediteur op kasbasis
Tabel II.4.6	Niet opgenomen leningen naar crediteur over 2007 – medio 2012 in in mln US\$
Tabel II.4.7	Totale binnenlandse en buitenlandse schuld in mln US\$ en SRD op kasbasis in 2007 – medio 2012
Tabel II.4.8	Schuld BBP ratio's in % van 2007-medio 2012
Tabel II.4.9	Betaalde schuldenlast over 2007 – medio 2012
Tabel II.5.1	De ontwikkeling van geselecteerde macro-economische indicatoren gedurende 2007 – 2011 (x SRD 1000)
Tabel II.5.2	De ontwikkeling van het reële Bruto Binnenlands Product 2007-2011 (x SRD 1000)
Tabel II.5.3	De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100), verdeeld naar diverse sectoren en componenten
Tabel II.5.4	De procentuele bijdragen van diverse sectoren en componenten aan het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100) (x SRD 1000)
Tabel II.5.5	De procentuele jaar-op-jaar mutaties van diverse sectoren en componenten van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100) (x SRD 1000)
Tabel II.5.6	Prijsindexcijfers & Inflatie: Paramaribo, Wanica, Nickerie, Coronie, Saramacca en Commewijne (Basisperiode april – juni 2009 = 100)
Tabel II.5.7	Indices van uurlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en de consumentenprijsindex 2007-2011 (2007=100)

Tabel II.5.8	Bruto arbeidskosten van ambtenaren/landsdienaren en consumentenprijzen, indexcijfers 2007-2011 (2007=100)
Tabel II.5.9	Handelsbalans van Suriname in US\$
Tabel II.5.10a	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per handelsblok 1 ^e en 2 ^e kwartaal 2011 (in US\$)
Tabel II.5.10b	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per handelsblok 3 ^e en 4 ^e kwartaal 2011 (in US\$)
Tabel II.5.10c	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per handelsblok 1 ^e kwartaal 2012 (in US\$)
Tabel II.5.11	De top 5 import producten 2011-eerste kwartaal 2012
Tabel II.5.12	De top 5 export producten 2011- eerste kwartaal 2012
Tabel II.5.13	Arbeidsmarkt informatie Paramaribo en Wanica 1997-2011
Tabel II.6.1	Ontwikkeling van de geldaggregaten
Tabel II.6.2	Oorzaken van de veranderingen in de liquiditeitenmassa (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.3	Bijdrage van Centrale Bank aan de liquiditeitscreatie (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.4	Bijdrage van ODI's aan de liquiditeitscreatie (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.5	Ontwikkeling Reserve Base en kasreserve van de Algemene Banken
Tabel II.7.1	Betalingbalans van Suriname (in mln US\$)
Tabel II.7.2	Internationale reserves van de Centrale Bank (in mln US\$)

Lijst van Grafieken

Grafiek I.2.1	Vergelijkend overzicht van de uitgaven met betrekking tot de ontwerpbegroting 2013 en 2012
Grafiek I.2.2	Vergelijkend overzicht de ontvangsten met betrekking tot de ontwerpbegroting 2013 en 2012
Grafiek II.1.1	De procentuele verdeling van de totale inkomsten uit de mijnbouwsector in 2010 en 2011 (x SRD 1 mln)
Grafiek II.2.1	Realisatie versus begroting Directe Belastingen 2010-juni 2012
Grafiek II.2.2	Realisatie versus begroting Indirecte Belastingen 2010 – juni 2012
Grafiek II.2.3	Realisatie versus begroting Niet-belastingontvangsten 2010 – juni 2012
Grafiek II.2.4	Ontwikkeling gerealiseerde belasting en Niet-belastingontvangsten 2007-2011
Grafiek II.5.1	Het verloop van het Bruto Binnenlands Produkt 2007-2011
Grafiek II.5.2	Maandinflatie over de periode januari 2011 – medio 2012*
Grafiek II.5.3	12-maandsinflatie over de periode januari 2011 – medio 2012*
Grafiek II.5.4	Index van geselecteerde urenlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en consumentenprijsindex 2007-2011
Grafiek II.5.5	Index van nominale bruto-arbeidskosten (GOS) en de consumentenprijsindex (CPI)
Grafiek II.5.6	Importen en exporten van Suriname, 2006 – eerste kwartaal 2012
Grafiek II.5.7	werkloosheidscijfers (strikt en ruim) in Paramaribo en Wanica (1997-2011)
Grafiek II.6.1	Inflatie
Grafiek II.6.2	Indicatoren van dollarisering
Grafiek II.6.3	Nominale gewogen gemiddelde rente
Grafiek II.6.4	Reële gewogen gemiddelde rente
Grafiek II.6.5	Gewogen gemiddelde rentetarieven (in USD en EUR)
Grafiek II.7.1	Aandeel exportproducten in totale exportwaarde 2011
Grafiek II.7.2	Aandeel exportproducten in totale exportwaarde eerste helft 2012

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING		1
I	ONTWERPBEGROTING 2013	3
I.1	Het budgettaire beleid	3
I.2	De Ontwerpbegroting 2013	6
I.2.1	Begrotingsvoorbereiding	6
I.2.2	De opzet van de ontwerpbegroting 2013	8
I.3	De ontwikkeling van de geraamde overheidsuitgaven	9
I.4	De ontwikkeling van de geraamde overheidsontvangsten	12
II	MACRO ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN	15
II.1	De overheidsfinancien in 2011 – medio 2012	15
II.2	De Belasting- en niet-belastingontvangsten 2011 – medio 2012	21
II.2.1	Directe Belastingen	21
II.2.2	Indirecte Belastingen	24
II.2.3	De Niet-belastingontvangsten (NBO)	26
II.3	De ontwikkeling van de personeelskosten	29
II.4	De ontwikkeling van de Staatsschuld over de periode 2007 – medio 2012	33
II.4.1	Algemeen	33
II.4.2	Binnenlandse schuld	33
II.4.3	Buitenlandse schuld	37
II.5	De ontwikkeling van productie, inkomen, prijzen, geselecteerde lonen en werkgelegenheid	45
II.5.1	Productie en inkomen 2007-2011	45
II.5.2	De ontwikkeling van het reële Bruto Binnenlands Product	47
II.5.3	De ontwikkeling van de prijzen	49
II.5.4	Geselecteerde looninformatie	51
II.5.5	Buitenlandse Handel (in goederen) 2006 – medio 2012	53
II.5.6	Werkgelegenheid en werkloosheid (leeftijdsgroep 15-64 jaar)	56
II.6	De monetaire ontwikkeling in 2011 – medio 2012	58
II.6.1	Algemeen	58
II.6.2	Monetair Beleid	60

II.6.3	De ontwikkeling van de liquiditeitenmassa	60
II.6.4	Kredietverlening en Toevertrouwde middelen	63
II.6.5	Intereststructuur	64
II.7	De ontwikkeling van de betalingsbalans in 2011 – medio 2012	65
II.7.1	Algemeen	65
II.7.2	De Lopende Rekening	67
II.7.3	De Financiële Rekening	69
II.7.4	Internationale reserves	70
II.8	De ontwikkelingen van het Verzekeringswezen	70
II.8.1	Algemeen	70
II.8.2	Onder toezicht staande verzekeringsmaatschappijen	71
Slotwoord		74

INLEIDING

Voor het dienstjaar 2013 streeft de Regering er naar om de vereiste randvoorwaarden te scheppen voor elke burger, opdat in de basisbehoeften kan worden voorzien zoals huisvesting en toegang tot onderwijs en gezondheidszorg. Verder is het beleid gericht op het beschermen en het stabiliseren van de economie tegen frequente begrotings- en handelsbalans fluctuaties. Indien economiën sterk afhankelijk zijn van de export van grondstoffen in de mijnbouwsector zullen negatieve fluctuaties van de wereldmarktprijzen directe navenante fluctuaties in de inkomsten van de Staat veroorzaken met alle negatieve gevolgen van dien. Het is daarom van belang dat het beheer van het budgettaire beleid, economisch ook afgestemd is op de veranderende delfstoffen marktcondities. In dit kader heeft het ministerie van Financiën in haar strategisch plan over de periode 2012-2016 ook haar streven gericht op duurzame groei van de economie en het verbeteren van het welvaartsniveau van de Surinaamse gemeenschap. Bij het realiseren van deze doelen zijn in de diverse beleidsprogramma's/projecten van de lijnministeries in de ontwerpbegrotingen van 2013 maatregelen opgenomen om de onderhavige doelen te verwezenlijken.

De totale overheidsontvangsten voor 2013 worden begroot op SRD 5,1 miljard, terwijl een bedrag van SRD 5,8 miljard naar verwachting zal worden uitgegeven aan de apparaatskosten en de beleidsprogramma's. In het dienstjaar 2013 zullen de hervorming van de belastingssystemen en de reorganisatie van de Belastingdienst worden voortgezet. Deze maatregelen zullen tot gevolg hebben dat de overheid meer inkomsten zal kunnen genereren om de benodigde investeringen in diverse sectoren te kunnen financieren. Evenals in 2012 zal een strak budgettaire en monetaire beleid worden gehandhaafd in 2013. Ongewenste inflatoire invloeden vanuit de sfeer van de overheidssector op de rest van de economie, zullen zoveel mogelijk worden geminimaliseerd.

De Surinaamse economie heeft in het eerste halfjaar van 2012 wederom kunnen profiteren van de positieve effecten van de export van de natuurlijke hulpbronnen en ziet naar verwachting 2013 ook gunstig uit. Op de totale rekening van de betalingsbalans is er tot en met medio 2012 een surplus geregistreerd van circa US\$ 96 mln en de internationale reserves zijn toegenomen tot een bedrag van US\$ 905,3 mln. Na de aanpassing van de wisselkoers in 2011, is deze vrij stabiel gebleven. Op basis van de ontwikkelingen op het gebied van de Consumentenprijsindex (CPI) is door de Stichting Planbureau Suriname (SPS) de gemiddelde inflatie voor 2012 voorlopig geschat op 4.9%. Rekening houdende met de internationale economische ontwikkelingen en het weerbaar maken van de Surinaamse economie bij dalende wereldmarktprijzen van grondstoffen (goud, aardolie en aluinaarde), zijn er reeds voorbereidingen getroffen voor het opzetten van een Spaar- en Stabilisatiefonds.

In de Financiële Nota 2013 worden de ontwerpbegrotingen en de macro-economische ontwikkelingen aan de orde gesteld. In hoofdstuk I wordt het budgettaire beleid en de ontwerpbegroting 2013 gepresenteerd en toegelicht. Verder worden in hoofdstuk II de macro-

economische ontwikkelingen in de afgelopen periode belicht, met name de ontwikkelingen van de overheidsfinancien (inclusief de Staatsschuld), de reële sector, de monetaire sector en de betalingsbalans. Tenslotte wordt het verzekeringswezen ook belicht.

I. ONTWERPBEGROTING 2013

I.1 Het budgettaire beleid

De begroting van 2013 is gebaseerd op het continueren van een evenwichtig beleid, waarin de handhaving van de begrotingsdiscipline cruciaal is voor een stabiele macro-economisch klimaat. Bij het uitvoeren van de beleidsprogramma's wordt rekening gehouden met de beschikbare middelen en de economische - en de maatschappelijke doelstellingen van de Regering ter bevordering van een duurzame economische ontwikkeling. Het is noodzakelijk om beleidsprioriteiten vast te stellen en de behoefte aan investeringen in diverse sectoren binnen een gegeven uitgavenkader te plaatsen. Dit kader bevat de maximale uitgaven die jaarlijks gedurende het begrotingsjaar zijn vastgesteld. Een planning op middellang termijn is daarom van eminent belang voor een gestructureerde kostenraming. Bij het vaststellen van de ramingen wordt uitgegaan van een aantal macro-economische kernvariabelen en de wettelijk toegestane obligo plafonds van de staatsschuld. Het Medium-Term Fiscal Framework (MTFF) is hierbij een instrument om meerjaren projecties te maken, hetgeen de basis vormt voor het te voeren overheidsfinancieel beleid. Verder is het budgettaire beleid gericht op het verantwoord en doelmatig besteden van de overheidsmiddelen en waar nodig, maatregelen te treffen om de inkomsten te verhogen. Naast de inkomstenverhogende maatregelen en het stringent budgettaire beleid, zullen ook een effectief en efficiënt uitgavenbeleid en inkomstenbeleid uitgevoerd worden om het begrotingsevenwicht te behouden. Het beleid zal ook erop gericht zijn om inflatoire invloeden vanuit de overheidsfinanciële sector op de rest van de economie te minimaliseren.

Het ministerie van Financiën heeft namelijk de primaire verantwoordelijkheid om de staatsfinancien efficiënt en effectief te beheren. Deze zal zij bereiken door een prudent budgettaire beleid te voeren om haar ontwikkelingsdoelen te verwezenlijken. Ook ziet het ministerie er op toe, dat zij samen met de Centrale Bank van Suriname de juiste maatregelen nemen voor een stabiel overheidsfinancieel en monetair beleid. In de afgelopen jaren hebben belangrijke hervormingen en verbeteringen plaatsgevonden op het gebied van het financieel management en de organisatie van het ministerie van Financiën. Binnen het kader van "Public Financial Management" (PFM) is in 2011 een "Public Expenditure Management Reform Strategy" (PEMRS) ontwikkeld om het proces van PFM verder richting te geven. De hervormingen op het gebied van de overheidsuitgaven hebben betrekking op onder andere:

- het beheer van de overheidsinvesteringen,
- de openbare aanbestedingen en
- het beheer en controle van de overheidsfinancien.

De activiteiten die uitgevoerd worden binnen de PFM behelzen onder meer:

- 1) De implementatie van een geavanceerd en geïntegreerd overheid financieel management informatie systeem (IFMIS). De IFMIS is een essentieel instrument voor het beheren, moderniseren, integreren en ondersteunen van alle PFM functies van de overheid. Verder biedt dit systeem de mogelijkheid om de registratie, het beheer en de controle van alle transacties binnen het begrotingsproces te vergemakkelijken.
- 2) Per 1 juli 2012 is het ministerie van Financiën overgegaan tot de implementatie van de “Treasury Single Account” (TSA) door het rekeningenstelsel van de overheid bij de Centrale Bank te vereenvoudigen en te centraliseren. De TSA heeft als doel een effectief beheer te hebben van de liquide middelen van de overheid en om het te voeren “cash management” te verbeteren. Verder is het de bedoeling om de kosten van de financiering van de overheid te minimaliseren.
- 3) Het opzetten van een Public Investment Unit (PIU). Deze PIU moet bijdragen tot het verbeteren van het beheer van de overheidsinvesteringen. De belangrijkste focus van de PIU is het coördineren, begeleiden en toezicht houden op de overheidsinvesteringen met betrekking tot de formulering, selectie, uitvoering en monitoring van projecten.
- 4) Aanpassen van de wet- en regelgeving. In dit kader wordt de Comptabiliteitswet van 1952 herzien op het gebied van onder andere de bestemming van middelen, rollen en de verantwoordelijkheden van de belangrijkste financiële actoren, verantwoording, rapportage en transparantie.
- 5) Het opzetten van een aanbestedingsbureau (procurement) met het doel de overheidsuitgaven op een efficiënte, transparante en verantwoordelijke wijze te besteden. De focus is erop gericht om hoogstaande goederen, diensten en constructiewerken van leveranciers en aannemers aan te bieden tegen concurrerende prijzen via een transparant en gelijkwaardig proces. Het aanbestedingsbureau zal hierin voorzien door beleid, wetgeving en uitvoeringsregels, gestoeld op nationaal en internationaal beproefde modellen, te formuleren en erop toe te zien dat deze worden nageleefd.

Op het gebied van de overheidsontvangsten, zullen er ook maatregelen worden genomen om meer inkomsten te kunnen genereren. De belastingdienst is reeds bezig met de voorbereidingen in het kader van hervormingen binnen de belastingwetgeving en reorganisatie van de belastingdienst. De huidige belastingwetten zijn verouderd en niet aangepast aan de huidige economische ontwikkelingen. Bij de belastinghervorming zal er onder andere een verschuiving van de belastingdruk plaatsvinden van de directe belastingen naar de indirecte belastingen. De tarieven van de loon- en inkomstenbelasting worden verlaagd, terwijl bij de indirecte belastingen de omzetbelasting wordt vervangen door de BTW (Belasting op Toegevoegde Waarde). De verlaging

van de directe belasting zal tot gevolg hebben dat het netto-inkomen van de loontrekker en de ondernemer wordt verhoogd. Naast deze maatregelen zullen ook nieuwe belastingsoorten worden geïntroduceerd ter vervanging/aanvulling van de bestaande heffingen. In 2013 zal ook de eerste fase van de verzelfstandiging van de Belastingdienst een feit moeten zijn. Met de verzelfstandiging wordt beoogd de beperkingen waarmee de huidige belastingdienst te kampen heeft, te ondervangen en een substantiële verbetering van de effectiviteit van de belastingadministratie en organisatie te bewerkstelligen.

Ten aanzien van de financiering van projecten, in het bijzonder door internationale financiële instellingen en bevriende naties, zal het beleid erop gericht zijn een effectieve benutting van de beschikbare financieringsmiddelen na te streven. In dit kader zal de aanvullende bijdrage van de internationale ontwikkelingspartners in kaart worden gebracht en centraal worden gecoördineerd, in nauwe samenwerking met het ministerie van Buitenlandse Zaken.

De geplande maatregelen om de inkomsten te verhogen zijn geïncorporeerd in de ontwerpbegrotingen van 2013. In het dienstjaar 2013 wordt in totaal een bedrag van SRD 5,1 miljard verwacht aan overheidsontvangsten, die onder verdeeld zijn in belastingen, niet-belasting ontvangsten (NBO), schenkingen en trekkingen (van leningen). De geraamde uitgaven bedraagt SRD 5,8 miljard (zie tabel I.1.1.). De uitgaven voor de beleidsprogramma's die gefinancierd worden uit schenkingen bedragen SRD 7,8 mln, terwijl de middelen die getrokken worden uit leningen en bestemd zijn voor de financiering van de maatregelen binnen de beleidsprogramma's begroot zijn op SRD 479,6 mln. Het begrotingssaldo van 2013 komt naar verwachting uit op een tekort van 4.1% van het BBP (Bruto Binnenlandse Product). Bij het vaststellen van het begrotingssaldo is rekening gehouden met het tekort, dat internationaal aanvaardbaar is. Op grond hiervan is het gebruikelijk dat de ingediende begrotingen van de lijnministeries na overleg aangepast worden aan het vastgestelde uitgavenkader en bepaalde uitgaven die minder prioriteit genieten, over te hevelen naar het volgend jaar. Dit om de druk op de begroting te verminderen.

In tabel 1.1. wordt de ontwerpbegroting 2013 gepresenteerd.

Tabel I.1.1 Overzicht van de ontwerpbegroting 2013 en 2012 op kasbasis (x SRD 1 mln)

	2013	2012#
Ontvangsten en Schenkingen	5.133,8	4.665,7
Lopende Ontvangsten	4.646,4	3.737,3
Totaal Belasting Ontvangsten	3.457,2	2.833,8
- Direkte belastingen	1.687,0	1.432,1
- Indirekte belastingen	1.770,2	1.401,7
Niet belastingontvangsten	1.189,3	903,6
Kapitaalontvangsten		
Schenkingen/ Leningen	487,4	928,4
Uitgaven en Leningen u/g	5.793,7	5.444,4
Lopende Uitgaven	4.387,0	3.609,3
- Lonen en salarissen	1.437,1	1.437,1
- Overige goederen en diensten	1.478,8	894,9
- Subsidies en Bijdragen	1.401,1	1.123,9
- Interest	70,0	153,5
Leningen u/g		
Totale kapitaaluitgaven	1.272,3	1.703,2
Kapitaaluitgaven	1.264,5	1.588,8
Schenkingen	7,8	114,4
Aflossingen leningen o/g	134,4	131,8
Tekort/surplus lopende rekening	259,4	127,9
Tekort/surplus totale rekening (incl afl)	-659,9	-778,7
BBP*	16000,2	14526,7
Tekort/surplus lopende rekening (in % v/h BBP)	1,6	0,9
Tekort/surplus tot. rek. in % v/h BBP	-4,1	-5,4

Bron: Ministerie van Financien

gecorrigeerde cijfers (2012 aangepast na Mondelinge Akte van Wijziging)

*BBP cijfer van Planbureau

I.2 De ontwerpbegroting 2013

1.2.1 Begrotingsvoorbereiding

In het streven naar een meer realistische begroting, is het ministerie van Financiën met de assistentie van internationale deskundigen bezig om hervormingen in het begrotingsproces door te voeren. Er wordt gewerkt aan de verbetering van de kwaliteit van de financiële rapportages, omdat de tijdigheid en de volledigheid van data van eminent belang zijn bij de planning en als managementinformatie.

De ontwerpbegroting 2013 als planningsinstrument is met name gericht op de effectieve, efficiënte en transparante uitvoering van de beleidsprogramma's/projecten. Het instrument dat gebruikt wordt bij de begrotingsvoorbereiding om zoveel als mogelijk een realistische begroting op te stellen, is de MTFF. Met dit instrument wordt een meerjaren raming weergegeven van de te verwachten overheidsontvangsten en -uitgaven op basis van de geschatte macro-economische indicatoren, het ontwikkelingsbeleid dat vervat is in het Ontwikkelingsplan 2012-2016 en de te verwachte nationale - en internationale economische ontwikkelingen. De MTFF vormt een kader van de overheidsuitgaven en -ontvangsten, dat als uitgangspunt dient voor het bepalen van de budgetplafonds van de lijnministeries per begrotingsjaar. Voorts biedt dit raamwerk een bepaalde flexibiliteit bij het formuleren van het overheidsfinancieel beleid.

Het geprojecteerde kader van de overheidsfinancien voor de periode 2012-2016 wordt hiernavolgend in tabel 1.2.1. gepresenteerd.

Tabel I.2.1: Medium Term Fiscal Framework 2012-2016 (x SRD 1 mln)

Overheidsfinancien (in mln SRD)	2012	2013	2014	2015	2016
	projectie	baseline	forecast	forecast	forecast
Ontvangsten en schenkingen	4.515,0	5.133,9	4.935,7	5.129,8	5.455,1
Lopende Ontvangsten	3.647,0	4.646,5	4.592,5	4.880,3	5.179,9
Belastingen	2.843,1	3.457,2	3.343,7	3.569,1	3.803,1
Directe belastingen	1.429,1	1.687,0	1.385,5	1.416,0	1.416,6
Indirecte belastingen	1.414,0	1.770,2	1.958,2	2.153,1	2.386,5
Niet-belastingontvangsten	803,9	1.189,3	1.248,8	1.311,2	1.376,8
Schenkingen/Trekkingen	868,0	487,4	343,2	249,5	275,2
Uitgaven en Leningen minus afl.	4.724,0	5.608,8	5.343,0	5.536,2	5.950,4
Lopende uitgaven	3.649,9	4.202,5	3.816,9	3.940,5	4.247,9
Lonen en salarissen	1.288,2	1.437,1	1.509,0	1.515,8	1.663,6
Overige goederen en diensten	1.524,5	1.352,3	1.096,0	1.154,8	1.196,6
Subsidies	692,9	1.343,1	1.039,0	1.090,9	1.145,5
Interest	144,3	70,0	172,9	179,0	242,2
Aflossingen	278,1	134,4	205,3	213,8	256,5
Totaal Kapitaal uitgaven	796,0	1.271,9	1.320,8	1.381,9	1.446,0
Kap. Uitgaven	722,2	1.264,1	1.317,5	1.378,6	1.444,5
Schenkingen	73,8	7,8	3,3	3,3	1,5
Tekort/surplus lopende rekening	-3,0	444,0	775,6	939,8	932,0
Tekort/surplus totale rekening	-209,1	-474,9	-407,3	-406,4	-495,3
Tekort/surplus tot. rek.(% v. BBP)	-1,4	-3,0	-2,4	-2,3	-2,7

Bron: Ministerie van Financien

I.2.2 De opzet van de Ontwerpbegroting 2013

De geraamde overheidsuitgaven en –ontvangsten zijn respectievelijk SRD 5.793,7 mln om SRD 5.133,8 mln (zie tabel I.2.2). Bij het bepalen van het tekort, worden het overheidsfinancieel beleid en de beleidsprioriteiten in acht genomen. De totale geraamde uitgaven voor 2013 zijn in vergelijking met 2012 toegenomen met SRD 349,3 mln (6.4%), terwijl de totale geraamde ontvangsten zijn gestegen met SRD 472 mln (10.0%).

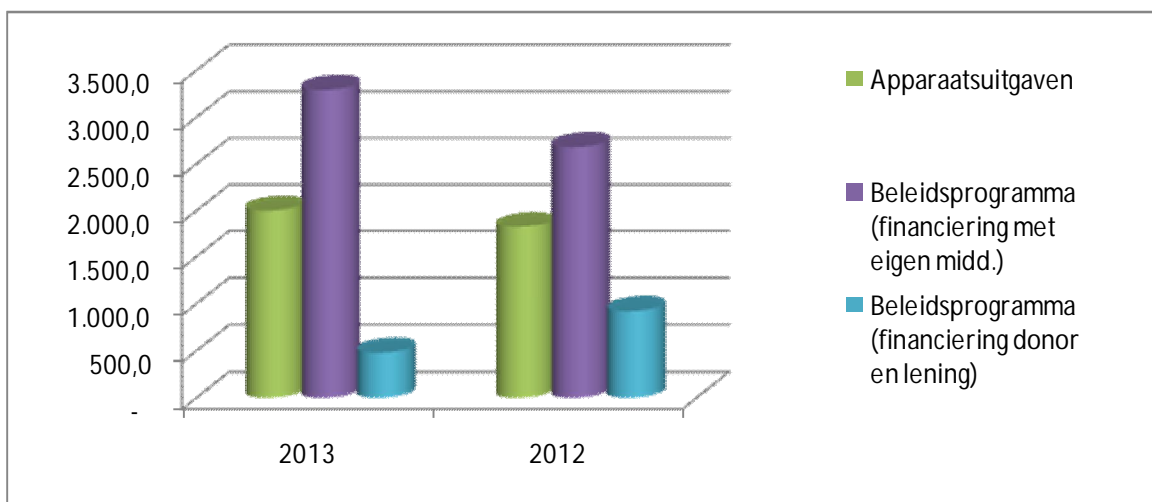
In de ontwerpbegroting 2013 is het beleid van de in totaal 17 (zeventien) ministeries opgenomen, verdeeld naar 25 (vijfentwintig) directoraten (zie tabel I.3.1 en tabel I.3.2). In vergelijking met de begroting van 2012, zijn er enkele veranderingen voor wat betreft de directoraten op de begroting van 2013. Het directoraat Agrarische Ontwikkeling die in 2012 voorkwam op de begroting van het ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij (LVV) is opgeheven. Verder is op de begroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken de begroting van de Nationale Assemblee (DNA) apart opgenomen. In het verleden kwam DNA als beleidsmaatregel voor in de begroting van Algemene Zaken. Het directoraat Milieu Beheer van het ministerie van Openbare Werken is vanaf 2013 opgenomen als directoraat Openbaar Groen. Tenslotte is de ontwerpbegroting 2013 van het ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu opgebouwd uit 2 directoraten, te weten: het directoraat Arbeid en Technologische Ontwikkeling en het directoraat Milieu. In het hiernavolgend tabel I.2.2 wordt de opzet in een vergelijkend overzicht gepresenteerd van de begroting van 2012 en 2013 en daarna grafisch weergegeven (zie grafiek I.2.1 en grafiek I.2.2).

Tabel I.2.2: Vergelijkend overzicht van de ontwerpbegroting 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)

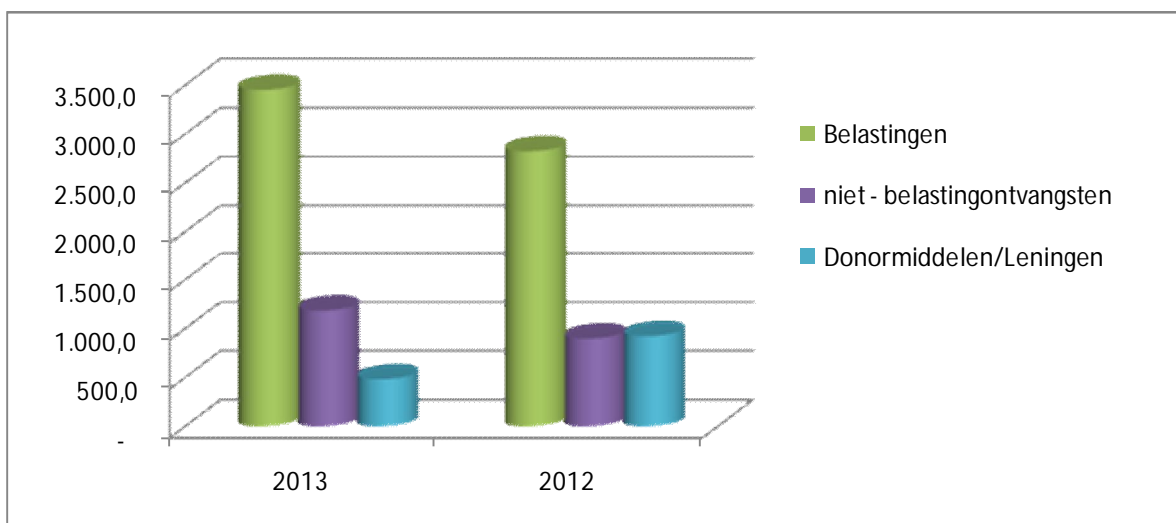
	Omschrijving	begr 2013	begr 2012	mutaties	
				abs.	%
	UITGAVEN				
I	Apparaatsuitgaven	2009,6	1829,1	180,5	9,9
II	Beleidsprogramma (financiering met eigen midd.)	3296,8	2686,9	609,9	22,7
	Totaal I + II				
III	Beleidsprogramma (financiering donor en lening)	487,4	928,4	-441,0	-47,5
	Totale uitgaven	5793,7	5444,4	349,3	6,4
	ONTVANGSTEN				
I	Belastingen	3457,2	2829,8	627,3	22,2
II	niet - belastingontvangsten	1189,3	903,6	285,7	31,6
	Totaal I + II				
III	Donormiddelen/Leningen	487,4	928,4	-441,0	-47,5
	Totale ontvangsten	5133,8	4661,8	472,0	10,1
	TOTALE BEGROTING				
	Uitgaven	5793,7	5444,4	349,3	6,4
	Ontvangsten	5133,8	4661,8	472,0	10,1
	Saldo totale begroting	-660,0	-782,7	122,7	-15,7

Bron: Ministerie van Financiën

Grafiek I.2.1: Vergelijkend overzicht van de uitgaven met betrekking tot de ontwerpbegroting 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)

Grafiek I.2.2: Vergelijkend overzicht van de ontvangsten met betrekking tot de ontwerpbegroting 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)

I.3 De ontwikkeling van de geraamde overheidsuitgaven

In tabel I.3.1 wordt er een overzicht gepresenteerd van de totale geraamde apparaatskosten en beleidsprogramma's, gealloceerd naar ministerie/directoraat voor 2012 en 2013. Voor het dienstjaar 2013 zijn de totale overheidsuitgaven begroot voor SRD 5.793,7 mln, hetgeen een stijging betekent van SRD 349,3 mln ten opzichte van 2012. De totale geraamde uitgaven worden uitgesplitst in apparaatskosten en beleidsprogramma's. De apparaatskosten die de personeelsgerelateerde kosten en de overige operationele- en vaste kosten regarderden, zijn in 2013 begroot voor SRD 2.009,6 mln en vertonen in vergelijking met 2012 een stijging van SRD 180,5 mln (9.9%). De personeelskosten bedragen SRD 1.361,4 mln oftewel 67.8% van de totale geraamde apparaatskosten.

De verdeling van de apparaatskosten is als volgt:

- personeelskosten SRD 1.361,4 mln;
- materiële kosten SRD 467,2 mln;
- subsidies en bijdragen SRD 29,0 mln;
- aanschaffingen SRD 152,0 mln.

Verder zijn de beleidsprogramma's begroot voor SRD 3.784,2 mln. De programma's/projecten die opgenomen zijn in de beleidsprogramma's zullen gefinancierd worden door respectievelijk eigen middelen (SRD 3.296,8 mln), schenkingen (SRD 7,8 mln) en leningen (SRD 479,6 mln). In vergelijking met 2012 is er een daling van SRD 170,2 mln oftewel 4.7%. Deze daling kan onder andere worden toegeschreven aan het beleid om een meer realistische begroting op te stellen. De beleidsprogramma's behelzen programma's en projecten om de ontwikkelingsdoelen te verwezenlijken en zijn gerelateerd aan het nationaal economisch beleid die vervat is in het Ontwikkelingsplan 2012 – 2016. Bij het begroten van de projecten wordt er rekening gehouden met de looptijd van het project. Voor het dienstjaar 2013 zijn zowel lopende als nieuwe projecten opgenomen. De investeringen die gepleegd moeten worden om de ontwikkelingsdoelen te verwezenlijken hebben voornamelijk betrekking op het stimuleren van de sectoren die de verdien capaciteit kunnen verhogen van de Surinaamse economie en het verbeteren van het welvaartsniveau van de Surinaamse gemeenschap.

In 2013 heeft het ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting (SOZAVO) het grootste aandeel bij de beleidsprogramma's met 17%, gevolgd door de ministeries van Openbare Werken (16.6%), Financien (15%), en Binnenlandse Zaken (13%). De rest van de ministeries hebben een aandeel van minder dan 11%. Op de begroting van SOZAVO zijn nieuwe beleidsprogramma's opgenomen om tegemoet te komen aan de sociaal zwakkeren, met name:

- armoede bestrijding;
- het sociaal programma genaamd "Bromki fu tamara" (BFT) onder het Conditional Cash Transfer (CCT);
- financiële bijstand aan mensen met een beperking en sociaal zwakke huishoudens;
- bouwsubsidie.

De CCT is een nieuw sociaal voorzieningsprogramma en het doel is om te investeren in de ontwikkeling van kinderen om de intergenerationele cyclus van armoede te doorbreken.

Enkele nieuwe beleidsprogramma's die opgenomen zijn onder diverse ministeries zijn:

- Welvaartsbevordering (BIZA)
- Vernieuwing onderwijsstelsel en verbetering kwaliteit van het onderwijs (MINOW)
- Landbouw infrastructuur en export promotion (LVV)

Bij het ministerie van Financien zijn de aflossings- en renteverplichtingen ook opgenomen als een

beleidsprogramma. De geplande infrastructurele projecten met name het asfalteren van wegen en het bouwen van bruggen zijn opgebracht op de begroting van OW.

In 2013 zijn de verwachte trekkingen uit de gesloten leningen met SRD 334,4 mln afgenomen ten opzichte van 2012. De leningen zijn gesloten met multilaterale instellingen zoals de Inter-American Development Bank (IDB) en Agence Francaise de Developpement (AFD) en met bevriende naties zoals China en India.

In tabel I.3.1 wordt een overzicht gepresenteerd van de geraamde uitgaven verdeeld naar apparaatskosten en beleidmaatregelen. De beleidsprogramma's naar ministeries/directoraten die gefinancierd worden met respectievelijk eigen middelen, donor of lening worden in tabel I.3.2. weergegeven.

Tabel I.3.1: Overzicht van de totale apparaatskosten en beleidsprogramma's per ministerie/directoraat voor 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)

Ministeries/Directoraten	Apparaatskosten			Beleidsprogramma's			Totale uitgaven		
	2013	2012	%	2013	2012	%	2013	2012	%
Justitie en Politie	316,9	297,7	6,5	53,7	62,0	-13,5	370,6	359,7	3,0
Algemene Zaken	261,9	109,6	138,9	380,8	58,1	555,3	642,7	167,7	283,2
DNA	23,2			18,0			41,2		
Binnenlandse Zaken	44,9	44,0	2,0	92,8	124,9	-25,7	137,7	168,9	-18,4
Regionale Ontwikkeling	106,3	106,5	-0,2	49,3	38,5	28,1	155,6	145,0	7,3
Defensie	146,7	147,9	-0,8	30,7	92,9	-66,9	177,4	240,8	-26,3
Buitenlandse Zaken	73,9	73,6	0,4	15,9	7,6	109,9	89,8	81,2	10,6
Financien	43,9	48,5	-9,6	566,5	563,5	0,5	610,3	612,0	-0,3
Belastingen	44,4	45,2	-1,8	56,2	71,6	-21,6	100,5	116,8	-14,0
Ontwikkelingsfinanciering	4,4	4,3	2,1	15,1	156,5	-90,3	19,5	160,8	-87,9
Handel en Industrie	15,5	14,6	6,3	7,9	7,2	8,7	23,4	21,9	7,1
L.V.V.	43,8	42,5	3,1	110,7	67,0	65,1	154,5	109,6	41,0
Natuurlijke Hulpbronnen	58,9	56,4	4,5	399,4	303,0	31,8	458,3	359,4	27,5
Arbeid en Techn. Ontwikkeling	19,5	21,3	-8,4	4,9	7,9	-38,0	24,4	29,1	-16,4
Milieu	1,3			1,9			3,2		
SoZaVo	69,5	70,0	-0,7	642,2	624,9	2,8	711,7	694,8	2,4
Onderwijs	489,5	502,1	-2,5	390,8	263,8	48,2	880,3	765,9	14,9
Cultuur	10,5	9,9	5,7	17,8	1,3	1320,0	28,2	11,2	152,6
Volksgezondheid	40,8	31,7	28,8	166,3	167,8	-0,9	207,2	199,5	3,8
Bouwkundige Werken	18,0	19,9	-9,7	294,3	306,1	-3,9	312,3	326,0	-4,2
Civieltechnische werken	65,8	74,3	-11,4	327,3	567,9	-42,4	393,2	642,2	-38,8
Openbaar Groen (Milieu Beheer)	32,9	31,9	3,0	6,3	7,3	-13,0	39,2	39,2	0,1
T.C.T.	32,9	33,9	-2,9	47,8	52,3	-8,8	80,7	86,3	-6,5
ROGB	28,1	28,0	0,5	31,5	32,5	-3,0	59,6	60,5	-1,4
Sport en Jeugdzaken	16,0	15,3	4,6	56,1	30,8	82,6	72,1	46,0	56,7
Totale uitgaven	2.009,6	1.829,1	9,9	3.784,2	3.615,3	4,7	5.793,7	5.444,4	6,4

Bron: Ministerie van Financien

Tabel I.3.2: Overzicht van de beleidsprogramma's van de ontwerpbegroting 2013 en 2012 per ministerie/directoraat naar financieringsbron (x SRD 1 mln)

Ministeries/Directoraten	Begroting 2013			Totaal beleids- progr. 2013	Begroting 2012			Totaal beleids- progr. 2012
	eigen midd	donor	lening		eigen midd	donor	lening	
Justitie en Politie	53,7	-	-	53,7	62,0	-	-	62,0
Algemene Zaken	380,1	0,7	-	380,8	55,4	2,7	-	58,1
DNA	17,8	0,2	-	18,0				-
Binnenlandse Zaken	42,8	-	50,0	92,8	44,9	-	80,0	124,9
Regionale Ontwikkeling	35,5	-	13,8	49,3	32,1	-	6,4	38,5
Defensie	12,4	-	18,4	30,7	11,4	-	81,4	92,9
Buitenlandse Zaken	15,9	-	-	15,9	7,6	-	-	7,6
Financien	545,6	1,3	19,6	566,5	548,9	14,6	-	563,5
Belastingen	23,2	-	33,0	56,2	40,6	31,0	-	71,6
Ontwikkelingsfinanciering	13,3	-	1,9	15,1	11,9	57,1	87,6	156,5
Handel en Industrie	7,9	-	-	7,9	7,2	-	-	7,2
L.V.V.	110,7	-	-	110,7	67,0	-	-	67,0
Natuurlijke Hulpbronnen	391,0	-	8,4	399,4	297,1	1,8	4,2	303,0
Arbeid en Techn. Ontwikkeling	4,9		-	4,9	7,7	0,2	-	7,9
Milieu	1,4	0,5		1,9				
SoZaVo	618,2	-	24,1	642,2	616,7	-	8,2	624,9
Onderwijs	390,2	-	0,7	390,8	263,1	-	0,7	263,8
Cultuur	17,8	-	-	17,8	(5,9)	7,1	-	1,3
Volksgezondheid	134,3	5,1	27,0	166,3	130,5	-	37,3	167,8
Bouwkundige Werken	136,1	-	158,2	294,3	147,9	-	158,2	306,1
Civieltechnische werken	220,1	-	107,2	327,3	217,9	-	350,0	567,9
Openbaar Groen (Milieu Beheer)	6,3	-	-	6,3	7,3	-	-	7,3
T.C.T.	47,8	-	-	47,8	52,3	-	-	52,3
ROGB	31,5	-	-	31,5	32,5	-	-	32,5
Sport en Jeugdzaken	38,6	-	17,5	56,1	30,8	-	-	30,8
Totale uitgaven	3.296,8	7,8	479,6	3.784,2	2.686,9	114,4	814,0	3.615,3

Bron: Ministerie van Financien

I.4 De ontwikkeling van de geraamde ontvangsten

Bij de geraamde ontvangsten wordt er een onderscheid gemaakt in:

- Belastingen (directe- en indirecte belastingen)
- Niet-belastingontvangsten (NBO)
- Schenkingen (donormiddelen)
- Trekkingen (leningen)

Voor 2013 zijn de belastingen geraamd op SRD 3.457,2 mln, verdeeld naar directe belasting SRD 1.687,0 mln en indirecte belastingen SRD 1.770,2 mln. In vergelijking met 2012 is er een stijging van SRD 623,4 mln. Deze stijging is toe te schrijven aan de belasting verhogende

maatregelen met name de introductie van de BTW (Belasting op Toegevoegde Waarde) en de goudbelasting. Bij de niet-belasting ontvangsten is er een stijging van SRD 285,7 mln en kan toegeschreven worden aan de inkomsten uit overheidsbedrijven met name dividend en winst van de Centrale Bank van Suriname.

Tabel I.4.1: Overzicht van de belastingen en Niet-belastingontvangsten naar component van de ontwerpbegroting 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)

	Begroting		mutatie	
	2013	2012	absoluut	%
Direkte Belastingen :	1.687,0	1.432,1	254,9	17,8
- Inkomstenbelasting	1.469,0	1.376,9	92,1	6,7
- Vermogensbelasting	2,0	1,2	0,8	66,7
- Huurwaardebelasting	3,0	2,8	0,2	7,1
- Dividendbelasting	97,0	11,0	86,0	781,8
- Loterijbelasting	20,0	20,0	0,0	0,0
- Casinobelasting	36,0	20,2	15,8	78,2
- Goudbelasting	60,0	0,0	60,0	
Indirekte Belastingen:	1.770,2	1.401,7	368,5	26,3
- Invoerrechten	380,0	330,4	49,6	15,0
- Statistiekrecht	22,9	19,9	3,0	15,0
- Houtuitvoer	9,0	8,1	0,9	10,9
- Accijns op gedestilleerd	20,0	18,5	1,5	8,0
- Publieke gemakkelijkheden	5,0	6,7	-1,7	-25,1
- Accijns op bier	26,0	23,4	2,6	11,3
- Accijns op rooktabak en sigaretten	125,0	119,0	6,0	5,0
- Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen	435,0	396,3	38,7	9,8
- Rij- en voertuigenbelasting		30,0	-30,0	
- Accijns op alcoholvrije dranken	10,0	19,4	-9,4	-48,3
- Algemene Omzetbelasting	270,0	430,0	-160,0	-37,2
- Bijzondere verbruiksbelasting op motorrijtuigen	30,0		30,0	
- Belasting Toegevoegde waarde	437,3		437,3	
Totaal Belastingen	3.457,2	2.833,8	623,4	
Niet Belasting Middelen	1.189,3	903,6	285,7	31,6
- Inkomsten uit Staatseigendommen	145,2	262,9	-117,7	-44,8
- Leges	38,7	37,5	1,2	3,2
- Niet belastingmiddelen	59,3	42,1	17,2	40,8
- Inkomsten uit Overh.bedrijven en -diensten	785,2	426,0	359,2	84,3
- Boeten en transacties	4,9	3,2	1,7	53,1
- Consentrecht	38,0	34,9	3,1	8,9
- AOV Premie	118,0	97,0	21,0	21,6
Totaal ontvangsten (belasting + NBO)	4.646,4	3.737,4	909,1	

Bron: Ministerie van Financien

De totale overheidsontvangsten afkomstig van schenkingen (donormiddelen) en trekkingen (leningen) zijn in 2013 begroot voor SRD 487,4 mln (zie tabel I.4.2). Deze ontvangsten zijn in vergelijking met 2012 met SRD 441 mln afgenomen. Voor wat de schenkingen betreft is er een daling van SRD 114,4 mln in 2012 naar SRD 7,8 mln in 2013. In 2013 heeft Global Fund de grootste bijdrage (46.1%), terwijl in 2012 de EOF (Europees Ontwikkelingsfonds) de grootste bijdrage leverde van ruim 35.7% van het totaal.

Tabel I.4.2: Overzicht van de ontvangsten per donor en lening over 2013 en 2012 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2013			2012		
	donor	lening	totaal	donor	lening	totaal
China	-	158,2	158,2	31,0	269,5	300,5
Indonesië	-	-	-	-	-	-
India	-	18,4	18,4	-	31,4	31,4
UNEP	0,1	-	0,1	-	-	-
IsDB	-	-	-	-	-	-
GEF	0,0	-	0,0	1,0	-	1,0
België	-	-	-	-	-	-
IDB	2,1	208,5	210,6	1,3	144,5	145,8
Nederland	-	-	-	29,5	-	29,5
PAHO	-	-	-	-	-	-
UNDP	0,5	-	0,5	3,4	-	3,4
EOF	-	-	-	40,8	-	40,8
USA	-	-	-	-	-	-
Global Fund	3,6	-	3,6	4,8	-	4,8
SFOB	-	-	-	-	-	-
AFD	0,9	27,0	27,9	2,4	66,8	69,2
UNICEF	-	-	-	0,2	-	0,2
Overig	0,6	67,5	68,1	-	301,8	301,8
Totaal	7,8	479,6	487,4	114,4	814,0	928,4

Bron: Ministerie van Financien

II MACRO-ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

II.1 De overheidsfinanciën 2011 – medio 2012

Algemeen

De in het begin van 2011 getroffen monetaire en overheidsfinanciële maatregelen hebben onder andere bijgedragen tot verhoogde inkomsten in 2011 en 2012. Voor 2012 zien de economische vooruitzichten er goed uit en de Credit Rating Bureau's met name Standard & Poor, Fitch Ratings en Moody's hebben Suriname een positieve rating gegeven. Ook de IMF Article IV Consultation Mission van mei 2012 sprak vol lof over de verbetering op het gebied van de overheidsfinanciën en de afnemende inflatie. Deze verworvenheden zijn mede het gevolg geweest van de volgende inspanningen:

- Het gevoerde prudente budgettaire beleid;
- De verbetering en verduurzaming van het schulden beleid;
- Positieve korte- en middellang termijn groei verwachtingen in de mijnbouwsector en daarnaast de agrarische-, toerisme en dienstverlenende sector;
- Grotere mate van flexibiliteit om te kunnen anticiperen op externe economische schokken (waaronder het voornemen om een "Saving and Stabilization Fund" ook wel bekend als de "Sovereign Wealth Fund" in te stellen);
- Betere toegang tot financieringsbronnen die zijn toegezegd en gecommitteerd door multilaterale en bilaterale organisaties.

Voor wat betreft de geïnde inkomsten in 2011 kan in het algemeen worden opgemerkt dat de Overheid heeft kunnen profiteren van de meeropbrengsten uit de olie- en goudsector als gevolg van de gunstige prijsontwikkelingen van aardolie en goud op de internationale markt.

Een andere positieve ontwikkeling in macro-economisch opzicht in 2011 is de verbreding van de mogelijkheden voor het verkrijgen van multilaterale financiering. Bij deze heeft de Inter-American Development Bank (IDB), die reeds enige decennia de grootste multilaterale financieringsbijdrage levert voor landen in Latijns Amerika en het Caribische gebied, zich gecommitteerd om ook in de toekomst een leidende rol voor ontwikkelingsgerichte financieringen naar ons toe te vervullen.

Er is voor het dienstjaar 2011 een tekort op de totale rekening van SRD 13,7 mln, welke neerkomt op 0.1% van het Bruto Binnenlands Product. Een positieve kanttekening hierbij is dat de lopende ontvangsten in 2011 ook hoger zijn dan die van 2010. Dit kwam doordat de overheid in 2011 meer belasting inkomsten heeft kunnen genereren. Bij zowel de Directe- als de Indirecte Belastingen viel het op dat de inkomsten enorm zijn meegevallen ten opzichte van 2010. De toegenomen inkomsten

waren voornamelijk afkomstig uit de olie- en goudsector, vanwege de gunstige prijzen van deze twee producten op de internationale markt.

Tot en met de eerste helft van 2012 bedroeg het tekort op de totale rekening SRD 344,2 mln. In tabel II.1.1 wordt een vergelijkend overzicht van de geraamde en gerealiseerde overheidsontvangsten en -uitgaven van het tekort gepresenteerd over de periode 2010 tot en met juni 2012 en de begroting 2013.

Tabel II.1.1: De overheidsontvangsten en –uitgaven naar economische classificatie in de periode 2010 – medio 2012 en begroting 2013 op kasbasis (x SRD 1 mln)

	2010#	2011	2011#*	2012#	2012*	2013
	Realisatie	Begroting	Realisatie	Begroting	Realisatie t/m juni	Begroting
Ontvangsten en Schenkingen	2.606,2	3.232,6	3.537,5	3.851,7	1.984,9	4.654,3
Lopende Ontvangsten	2.457,0	2.870,5	3.422,1	3.737,3	1.984,9	4.646,5
Totaal Belastingen Ontvangsten	1.878,5	2.196,1	2.667,8	2.833,8	1.476,6	3.457,2
- Direkte belastingen	970,6	1.080,5	1.341,0	1.432,1	747,7	1.687,0
- Indirekte belastingen	907,9	1.115,6	1.326,8	1.401,7	728,9	1.770,2
Niet belasting Ontvangsten	578,5	674,4	754,3	903,6	508,3	1.189,3
Kapitaalsontvangsten						
Schenkingen	149,1	362,1	115,4	114,4	-	7,8
Uitgaven en Leningen u/g	2.955,4	4.734,6	3.551,1	5.312,6	2.329,1	5.659,3
Lopende Uitgaven	2.402,7	3.251,1	2.854,2	3.609,4	2.089,4	4.387,0
- Lonen en salarissen	1.075,3	1.423,6	1.208,8	1.437,1	602,1	1.437,1
- Overige goederen en diensten	688,6	764,6	722,0	894,9	952,4	1.478,8
- Subsidies en Bijdragen	535,2	875,6	783,6	1.123,9	449,3	1.401,1
- Interest:	103,6	187,3	139,8	153,5	85,5	70,0
Leningen u/g						
Totale kapitaaluitgaven	552,7	1.483,5	696,9	1.703,2	239,7	1.272,3
Kapitaaluitgaven	403,6	1.121,4	581,5	1.588,8	239,7	1.264,5
Schenkingen	149,1	362,1	115,4	114,4		7,8
Tekort/surplus lopende rekening	54,3	-380,6	567,9	128,0	-104,5	259,5
Statistische verschillen	45,7		-254,4		83,5	
Tekort/surplus totale rekening	-349,2	-1.502,0	-13,7	-1.460,9	-344,2	-1.005,0
Financiering (netto)	303,8	1.502,0	268,1	1.460,9	260,7	1.005,0
BBP*	11.988,7	12.775,0	14.067,3	14.526,7	14.067,3	16.000,2
Tekort/ surplus tot. rekening in % van het BBP	-2,9	-11,8	-0,1	-10,1		-6,3

Bron: Ministerie van Financien/SPS

Gecorrigeerde cijfers

* Voorlopige cijfers

Overheidsontvangsten

Aan lopende ontvangsten heeft de overheid in 2011 SRD 3.422,1 mln ontvangen. Deze ontvangsten bereikten in het eerste halfjaar 2012 het niveau van SRD 1.984,8 mln. De inkomsten in 2011 kunnen als zeer positief worden aangemerkt. Dit resultaat moet voor het grootste deel worden toegeschreven aan de verkregen belasting inkomsten van Staatsolie en Rosebel Gold Mine, vanwege de gunstige internationale prijs ontwikkeling van respectievelijk aardolie en goud. Als inkomstenverhogende maatregel die ook is geëffectueerd kan worden genoemd de verhoging van de casinobelasting. Aan het begin van september 2011 is de verhoging van accijnzen op "gedestilleerd, rooktabak en sigaretten" door de Nationale Assemblée goedgekeurd.

Voor wat betreft de belasting inkomsten van Suralco moet worden opgemerkt dat er in 2011 zich een kleine opleving voltrok ten opzichte van 2010. Aan directe belastingen is door Suralco in 2011 SRD 56,0 mln overgemaakt. Uit data verkregen van het Bauxiet Instituut Suriname stond in 2011 de totale bauxietproductie genoteerd voor 3,236,116 mt. In het eerste kwartaal 2012 viel deze ten opzichte van dezelfde periode in 2011 terug van 894,282 mt naar 735,644 mt. De voornaamste redenen die hieraan ten grondslag lagen waren: de stopzetting van bauxiet importen en de vele regens in het eerste kwartaal van 2012. Ook vanwege de daling van de prijs van aluinaarde op de internationale markt, is het verwachtbaar dat Suralco's productie zal gaan afnemen in 2012. Tot en met het eerste halfjaar 2012 is door Suralco SRD 21,7 mln overgemaakt aan directe belastingen. Hieruit kunnen we voorzichtigheidshalve aannemen dat de inkomsten verkregen van Suralco in 2012 niet op het zelfde niveau als die van 2011 zullen komen. De vooruitzichten voor goud zien er op korte- en middellang termijn gunstig uit, omdat de prijs op de wereldmarkt thans een goede ontwikkeling doormaakt. De verwachting is dat de inkomsten uit goud zich in 2012 zullen stabiliseren als op het niveau van 2011, of in het gunstige geval het niveau van 2011 zal voorbij streven. In 2010 ontving de overheid SRD 221,5 mln. aan directe belastingen van Rosebel Gold Mine, terwijl van Staatsolie SRD 219,3 mln. is ontvangen. In 2011 stegen de inkomsten aan directe belastingen van Rosebel Gold Mine naar SRD 256,3 mln. en die van Staatsolie tot het niveau van SRD 406,4 mln. Staatsolie overtrof met dit resultaat Rosebel Gold Mine voor wat betreft de inkomsten uit directe belastingen. Staatsolie bevindt zich thans midden in de uitvoering van haar investeringsprogramma. Deze behelzen: de exploratie van nieuwe oliebronnen langs de kustvlakte, het ethanol proefproject en het Raffinaderij Uitbreidings Programma (REP). Zo is in februari 2012 het startsein gegeven voor de constructie van de nieuwe raffinaderij.

Resumerend blijkt dat voor wat betreft de inkomsten uit directe belastingen in 2010 de inkomsten van Rosebel Gold Mine die van Staatsolie hebben overtroffen. Rosebel Gold Mine heeft toen SRD 221,5 mln overgemaakt tegenover Staatsolie SRD 219,3 mln. In 2011 vindt er wederom een kentering plaats wanneer Staatsolie aan directe belastingen SRD 406,4 mln stort tegenover SRD 256,3 mln van Rosebel Gold Mine. Voor de eerste helft van 2012 is door Staatsolie reeds SRD 222,7 mln gestort aan directe belastingen, terwijl Rosebel Gold Mine SRD 152,2 mln aan

directe belastingen heeft gestort. In tabel II.1.2 wordt een overzicht gegeven van de totale inkomsten uit de subsectoren bauxiet, aardolie en goud over de jaren 2010 tot en met de eerste helft 2012. Tevens wordt in grafiek II.1.1 de procentuele verdeling van de inkomsten uit bovengenoemde sectoren weergegeven over 2010 en 2011.

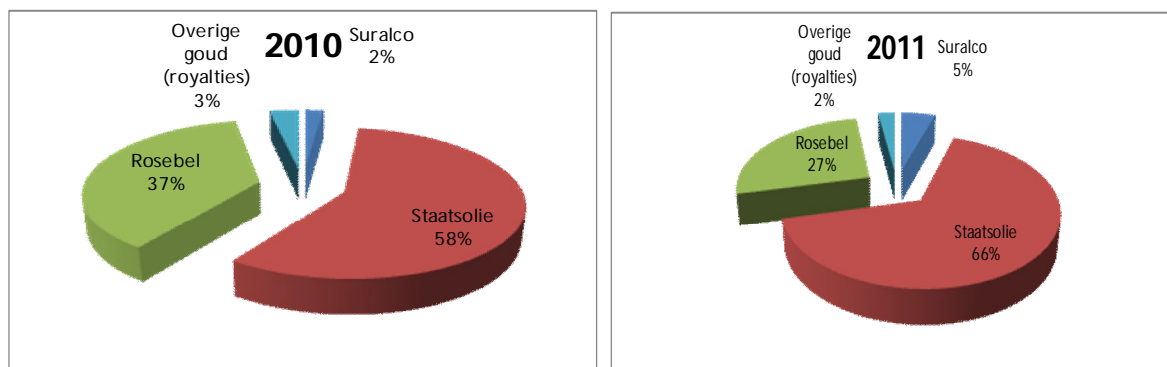
Tabel II.1.2: De totale inkomsten uit de mijnbouwsector (bauxiet, aardolie en goud) verdeeld naar directe-, indirecte en Niet-belastingontvangsten (NBO) over de jaren 2010 - medio 2012 (x SRD 1 mln) op kasbasis

	2010	2011	juni 2012*
Dir. Belastingen			
Suralco	11,6	56,0	21,7
Staatsolie	219,3	406,4	222,7
Rosebel	221,5	256,3	152,2
Totaal	452,4	718,7	396,6
Ind. Belastingen			
Suralco	2,3	2,7	1,9
Staatsolie	1,7	2,7	1,9
Rosebel	0,0	0,0	0,0
Totaal	4,0	5,4	3,8
Totale Belastingen	456,4	724,1	400,4
NBO			
Suralco	0,10	0,04	0,46
Staatsolie	176,9	388,4	216,5
Rosebel	34,8	61,6	23,8
Grassalco			43,8
Overige goud (royalties)	21,7	28,4	16,7
Totale NBO	233,5	478,4	301,3
Totale inkomsten	689,9	1202,5	701,7

Bron: Ministerie van Financiën

* Voorlopige cijfers

Grafiek II.1.1: De procentuele verdeling van de totale inkomsten uit de mijnbouwsector in 2010 en 2011 (x SRD 1 mln) op kasbasis

Niet-belastingontvangsten

Verwijzend naar tabel II.I.2 hebben de inkomsten uit hoofde van Niet-belastingontvangsten in 2011 een recordhoogte van SRD 478,4 mln bereikt. Het grootste deel hiervan is opgebracht door dividend verkregen van Staatsolie. De hoogte van de dividend ontvangsten blijkt een afgeleide te zijn van het bijzonder positieve bedrijfsresultaat van Staatsolie als gevolg van de gunstige prijs van aardolie. Ook in 2011 kon de Staat profiteren van royalty inkomsten van Rosebel Gold Mine die SRD 61,6 mln bedroeg. De royalty inkomsten uit het overige deel van de goudsector bracht in 2011 SRD 28,4 mln op. In 2012 zien we dat Grassalco SRD 43,8 mln stort aan Niet-belastingontvangsten en dat Staatsolie voor het eerste halfjaar 2012 reeds SRD 216,5 mln heeft gestort aan Niet-belastingontvangsten. Ook Grassalco levert een belangrijke bijdrage aan de staatskas. Aangezien de prijzen van aardolie en goud thans gunstige ontwikkelingen doormaken, zijn er goede vooruitzichten voor wat betreft de Niet-belastingontvangsten uit goud en aardolie.

Overheidsuitgaven

Dankzij het voeren van een strak budgettair beleid vertoonden de uitgaven uit hoofde van Lonen en Salarissen en Overige goederen en diensten in 2011 geen forse stijgingen. Aan de andere kant lieten Subsidies en bijdragen in 2011 en in het eerste halfjaar van 2012 daarentegen wel forse stijgingen zien. Deze ontwikkeling kan voornamelijk worden toegeschreven aan de door de overheid getroffen "sociale maatregelen" om kwetsbare groepen in de samenleving enigszins tegemoet te komen als gevolg van de schokken die zouden worden teweeggebracht als gevolg van de devaluatie van de Surinaamse Dollar en de verhoging van "Government Take" op brandstof aan het begin van 2011.

Voor wat betreft de overheidsuitgaven is in het eerste halfjaar van 2012 een opmerkelijke ontwikkeling te constateren. Ofschoon de in 2011 Lonen en salarissen nog de grootste uitgaven post waren, lijken de rollen in 2012 omgekeerd te zijn en blijkt dat uitgaven voor Overige goederen en diensten hoger te zijn dan Lonen en salarissen. Ten aanzien van de ontwikkeling van "Lonen en Salarissen" kan worden opgemerkt dat deze gedurende de eerste helft 2012 een stabiele verloop vertoonden. Voor de eerste helft van 2012 is er voor "Overige goederen en diensten" reeds SRD 952,4 mln uitgegeven en kan onder andere worden toegeschreven aan de volgende redenen:

1. De inhaalslag die de overheid gemaakt heeft in betalingen aan aannemers voor uitgevoerde werkzaamheden aan de infrastructuur en waarbij de uitgaven nog niet zijn verbijzonderd naar "kapitaaluitgaven";
2. Het inlopen van betalingen aan crediteuren voor geleverde goederen en diensten aan de overheid die betrekking hebben op het dienstjaar 2011.

Verder blijkt dat in de eerste helft van 2012 reeds SRD 449,3 mln is uitgegeven aan Subsidies en bijdragen, deze uitgavenpost was begroot voor SRD 1.123,9 mln.

Het begrote bedrag in 2012 aan Interest is SRD 153,5 mln. Tot en met de eerste helft van 2012 is er SRD 85,5 mln aan Interest betaald. Dit is grotendeels betaald aan Interest op de binnenlandse schuld. Deze schulden zijn grotendeels ontstaan als gevolg van financieringsovereenkomsten die zijn aangegaan met particuliere bedrijven gedurende de periode 2007 tot en met 2010 in het kader van de uitvoering van asfalterings- en bruggenbouw projecten.

De kapitaaluitgaven waren voor 2011 begroot op SRD 1.121,4 mln en hiervan is in totaal SRD 581,5 mln. uitgegeven. Dit bedrag behelst investeringen die door de overheid zijn gepleegd in rehabilitatie en uitbreiding van de infrastructuur. Alhoewel het begrote bedrag aan kapitaaluitgaven in 2011 een forse stijging vertoonde ten opzichte van die van 2010, is het gerealiseerde bedrag desondanks toch onder het begrote uitgekomen. De realisatiegraad blijkt 52.0% te zijn. Deze uitkomst indiceert dat er sprake is geweest van ondercapaciteit bij de uitvoering van infrastructurele werkzaamheden. Voor 2012 zijn de kapitaaluitgaven begroot op SRD 1.588,8 mln en tot en met juni 2012 is er van dit bedrag al SRD 239,7 mln besteed. Met deze ontwikkeling voor ogen is het verwachtbaar dat ook in 2012 het gerealiseerde bedrag onder het begrote zal komen te liggen.

Financiering

Het tekort op de totale rekening bedroeg in 2011 SRD 13,7 mln. Het grootste deel van dit tekort is gefinancierd door buitenlandse financiering. Er is uit het buitenland SRD 473,7 mln getrokken en er is SRD 69,3 mln afgelost. In 2011 blijkt dat de overheid meer heeft getrokken aan leningen dan afgelost aan het buitenland. Voor wat betreft de binnenlandse financiering zien we een negatief netto financieringsbedrag groot SRD 136,2 mln. Dit bedrag impliceert dat de overheid per saldo meer heeft afgelost dan getrokken aan de Centrale Bank en de commerciële banken. Het tekort op de totale rekening in de eerste helft van 2012 bedroeg SRD 344,2 mln. Het grootste deel van dit tekort is gedekt met behulp van binnenlandse financiering. Het grootste deel van de binnenlandse financiering geschiedde door de Centrale Bank. Het netto financieringsbedrag van de Centrale Bank bedroeg SRD 200,1 mln en die van de commerciële banken SRD 20,6 mln. Dit geeft aan dat de overheid per saldo meer heeft geleend van (meer trekkingen) dan afgelost aan de binnenlandse financierders.

De buitenlandse netto financiering in het eerste halfjaar 2012 bedroeg SRD 22,6 mln. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de overheid per saldo meer heeft geleend (meer trekkingen) dan afgelost aan het buitenland. Deze vorm van financiering zal evenwel tot gevolg hebben dat de buitenlandse schuld van Suriname ook zal gaan toenemen. In tabel II.1.3 wordt een overzicht gegeven van de financiering van het begrotingstekort op de totale rekening gedurende de periode 2010 tot en met de eerste helft van 2012.

Tabel II.1.3: De financiering van het begrotingstekort in 2010 – medio 2012 (x SRD 1 mln)

	2010	2011	juni 2012*
Ontvangsten en Schenkingen	2606,2	3.537,5	1.984,9
Uitgaven en Leningen minus aflossingen	2955,3	3.551,1	2.329,1
Tekort/surplus totale rekening	-349,1	-13,7	-344,2
Statistische verschillen	45,2	-254,5	83,9
Financiering (netto)	303,9	268,2	260,4
Binnenlands (netto)	121,6	-136,2	237,8
CBvS (netto)	-7,4	-121,1	200,1
Commerciële banken (netto)	83,4	-68,4	20,6
Binnenlandse leveranciers	45,8	41,1	10,4
Overige financiële instellingen	0,7	13,1	7,7
Uitgifte van munten	-0,9	-0,9	-1,0
Buitenlands (netto)	182,3	404,4	22,6
trekkingen (disb)	229	473,7	138,7
aflossingen	46,7	69,3	116,0

Bron: Ministerie van Financiën

* Voorlopige cijfers

II.2 De Belasting- en Niet-belastingontvangsten 2011 - medio 2012

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van de diverse componenten c.q. categorieën binnen de belasting- en Niet-belastingontvangsten in de beschouwde periode gepresenteerd. Deze is voor wat betreft de belastingen op basis van geregistreerde data vanuit de Belastingdienst.

II.2.1 Directe Belastingen

In onderhavige periode kan gesteld worden dat de gerealiseerde Staatsontvangsten uit hoofde van de directe belastingen over het algemeen een positieve trend weergeven (zie tabel II.2.1). De gerealiseerde ontvangsten zijn hoger uitgekomen dan de ramingen. Deze ontwikkeling kan mede worden toegeschreven aan de gunstige ontwikkeling van de wereldmarktprijs van grondstoffen binnen de mijnbouwsector voor onder andere aardolie en goud.

De directe belastingen kunnen worden onderverdeeld in de volgende componenten, te weten : Inkomsten-, Vermogens-, Dividend-, Huurwaarde-, Loterij- en Casinobelasting. De categorieën inkomstenbelasting (op lichamen en personen) en loonbelasting leveren de grootste bijdrage aan directe belastingen. De ontvangsten vanuit de directe belastingen zijn voor het boekjaar 2011

geraamd op een bedrag van SRD 1.080,5 mln en in het jaar 2012 bedraagt de raming SRD 1.432,1 mln. Uitgaande van de voorlopige cijfers voor het vierde kwartaal is aan het eind van 2011 een bedrag van SRD 1.341,0 mln gerealiseerd, welke hoofdzakelijk toegeschreven kan worden aan de ontvangsten uit de inkomstenbelasting op lichamen. In het eerste halfjaar van 2012 is er op basis van voorlopige cijfers een bedrag van SRD 747,7 mln aan directe belastingen gerealiseerd oftewel 52.2% van het begroot bedrag. Vergeleken met dezelfde periode in 2011 (SRD 434,1 mln) weergeeft deze realisatie een toename van 72.2%.

Hiernavolgend wordt de ontwikkeling van enkele belastingsoorten weergegeven (zie tabel II.2.1).

Inkomstenbelasting

De component Inkomstenbelasting wordt gevormd door de Inkomstenbelasting op lichamen, de Inkomstenbelasting op natuurlijke personen en de Loonbelasting. De Inkomstenbelasting op lichamen, blijkt voor ons land een heel belangrijke inkomstenbron te zijn daar het grootste deel van de ontvangsten binnen de directe belastingen uit deze component wordt verkregen. Als gelet wordt op het verloop van de ontvangsten uit de inkomstenbelastingen in bovengenoemde periode kan worden geconcludeerd dat enerzijds het de Staat op redelijke wijze gelukt is om op een effectievere wijze inkomsten te innen en anderzijds de toegenomen bewustwording bij zowel lichamen als personen om de verplichting tot het voldoen van inkomstenbelasting op een correcte manier af te wikkelen, is gecontinueerd. Voor de inkomstenbelasting, inclusief loonbelasting, is er een bedrag van SRD 1.376,9 mln geraamd in 2012. In het eerste halfjaar van 2012 is er in totaal SRD 654,4 mln oftewel 47.5% van de raming gerealiseerd. Deze weergeeft ten opzichte van de ontvangsten gedurende dezelfde periode in 2011 (SRD 412,0 mln) een stijging van 58.8 %.

Vervolgens vormen de ontvangsten vanuit de goudsector de andere belangrijke inkomstenbron binnen de directe belastingen. Teneinde de belastingverplichting van vooral de informele goudsector te bevorderen is een aanvang gemaakt met de ordening van de goudsector in het eerste kwartaal van 2011. Deze maatregel zal een efficiëntere en effectievere heffing alsook een verhoging van de staatsontvangsten moeten bewerkstelligen.

Loonbelasting

In januari 2011 is de tweede fase van FISO-II afgehandeld. Aan het eind van 2011 is er een totaal bedrag van SRD 390,2 mln gerealiseerd aan loonbelasting. Tot en met juni 2012 bedragen de desbetreffende ontvangsten SRD 220,8 mln. In vergelijking met dezelfde periode in 2011 (SRD 203,3 mln) weergeeft de ontwikkeling in 2012 een lichte toename van 8.6%.

Vermogensbelasting

Bij de vermogensbelasting vertoonden de ontvangsten voor het eerste halfjaar 2012 een bedrag van SRD 0,5 mln, een afname van 44.4% ten opzichte van dezelfde periode in 2011 (SRD 0,9 mln).

Dividendbelasting

Voor dividendbelasting is een opmerkelijke ontwikkeling te constateren namelijk dat aan het eind van het tweede kwartaal van 2012 de ontvangsten ad SRD 42,3 mln een enorme stijging van 479.5% vertoonden ten opzichte van dezelfde periode van 2011 (SRD 7,3 mln). In vergelijking met de begroting, is tot en met juni 2012 reeds sprake van een overrealisatie en wel van 384.5% van de raming (SRD 11,0 mln). Deze positieve ontwikkeling kan worden toegeschreven aan het feit dat thans een verbetering is aangebracht aan de registratie van dividendbelasting.

Huurwaardebelasting

De ontvangsten uit hoofde van de Huurwaardebelasting vertoonden gedurende 2011 een daling ten opzichte van het voorgaande jaar (zie tabel II.2.1). Het eerste halfjaar van 2012 weergeeft een realisatie van SRD 1,7 mln, terwijl de realisatie voor dezelfde periode in 2011 SRD 1,2 mln bedraagt. Dit betekent een toename van de ontvangsten met 41.7% en kan onder andere toegeschreven worden aan de efficiëntere inning van deze belastingcomponent.

Loterijbelasting

In 2011 is er in totaal SRD 11,3 mln geïnd aan loterijbelasting. De ontvangsten aan loterijbelasting zijn in 2011 ten opzichte van 2010 licht gestegen met 3.7%. Ondanks de voornoemde stijging weergeeft deze een onderrealisatie in 2011 van 56.5% ten opzichte van hetgeen is begroot. Gedurende het eerste halfjaar van 2012 is reeds SRD 1,8 mln gerealiseerd, hetgeen een afname vertoont van 63.3% ten opzichte van dezelfde periode in 2011 (SRD 4,9 mln). Dit kan mogelijkwijs toegeschreven worden aan het niet tijdig afdragen door de belastingplichtigen.

Casinobelasting

Kenmerkend voor de ontwikkeling van de ontvangsten uit hoofde van de Casinobelasting gedurende de beschouwde periode is de voortgang van de gestadige groei. In 2011 is aan casinobelasting SRD 20,6 mln ontvangen. Deze is ten opzichte van het begroot bedrag van SRD 17 mln een overrealisatie van 121.2%. Deze toename kan met name worden toegeschreven aan de verhoging van de casinobelasting ingaande april 2011. Voor het eerste halfjaar van 2012 is er reeds SRD 15,4 mln gerealiseerd en weergeeft een realisatie van 76.2% vergeleken met de raming

(SRD 20,2 mln). Deze betekent ten opzichte van dezelfde periode in 2011 (SRD 7,8 mln) een stijging van 97.4%.

II.2.2 Indirecte Belastingen

De voornaamste bronnen van inkomsten bij de indirecte belastingen zijn opéénvolgend de Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen, Invoerrechten en de Omzetbelasting. De introductie van enkele maatregelen in januari 2011 zoals de aanpassing van de wisselkoers en de verhoging van de “government take” op brandstof zijn van directe invloed geweest op bepaalde componenten zoals de invoerrechten, accijnzen, omzetbelasting en verbruiksbelasting. De ontvangsten uit de indirecte belastingen vertoonden reeds in het eerste halfjaar van 2012 een bedrag van SRD 728,9 mln, welke een voorlopige realisatie van 52.0% van de raming (SRD 1,401.7 mln) weergeeft. In vergelijking met het eerste halfjaar van 2011 (SRD 633,3 mln) zijn de voorlopige ontvangsten in 2012 gestegen met 15.1%.

Hiernavolgend wordt de ontwikkeling van enkele Indirecte belastingsoorten omschreven en in tabel II.2.1 gepresenteerd.

Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen

In 2011 is er aan deze component SRD 404,5 mln ontvangen en in 2010 SRD SRD 209,8 mln. Deze is in vergelijking met 2010 enorm gestegen met 92.8%. Tevens is er sprake van een overrealisatie van 164.9% als er wordt gekeken naar de raming voor 2011 (SRD 245,3 mln). Deze opwaartse beweging kan onder andere toegeschreven worden aan enerzijds de stijging van de internationale marktprijzen voor brandstof en anderzijds de verhoging van de government take op motorbrandstoffen. Voor het eerste halfjaar van 2012 kan opgemerkt worden dat met een inning van SRD 210,2 mln er reeds 56.9% gerealiseerd is ten opzichte van hetgeen begroot is ad SRD 369,3 mln.

Invoerrechten

Invoerrechten wordt geheven bij de invoer van goederen. Met betrekking tot 2011 is er in totaal SRD 297,3 mln ontvangen oftewel een overrealisatie van 112.9% in vergelijking met de raming (SRD 263,2 mln). Vergeleken met 2010 betekent het een stijging van 34.7% en kan mogelijkwijs worden toegeschreven aan de toename van de economische bedrijvigheid alsook de invloed van de aanpassing van de wisselkoers in januari 2011. Tot en met juni 2012 is reeds SRD 147,2 mln ontvangen en geeft een realisatie aan van 44.6% van hetgeen is begroot (SRD 330,4 mln). De voorlopige ontvangsten zijn in vergelijking met dezelfde periode in 2011 (SRD 137,3 mln) licht toegenomen met 7.2%.

Omzetbelasting

De ontvangsten uit hoofde van omzetbelasting vertonen een stijgend verloop gedurende 2010-2011 (zie tabel II.2.1). Ook in deze periode is gebleken dat de ontvangsten ten opzichte van de voorgaande jaren, hoger zijn geweest dan geraamd. De gunstige ontwikkeling is onder andere het resultaat van de toename in de economische bedrijvigheid alsook de aanpassing van de wisselkoers welke werd ingevoerd in januari 2011. In het eerste halfjaar van 2012 is reeds SRD 227,6 mln geïnd. Dit is een stijging van 5.0% ten opzichte van de eerste helft van het jaar daarvoor (SRD 216,7 mln).

Statistiekrecht Invoer en Uitvoer

In 2011 is SRD 18,6 mln gerealiseerd. Uit de statistieken blijkt dat de ontvangsten een onderrealisatie van 44.4% vertonen in 2011 (geraamd bedrag SRD 41,9 mln). Tot en met het tweede kwartaal van 2012 is er reeds SRD 9,8 mln geïnd. Dit betekent een stijging van 10.2% ten opzichte van het eerste halfjaar van 2011 (SRD 8,9 mln), waarbij aangenomen mag worden dat deze toename mogelijksterwijs het resultaat is van een toename van het handelsverkeer met landen buiten Caricom en de aanpassing van de wisselkoers in 2011.

Accijns op tabak en sigaretten

Als gelet wordt op de ontwikkeling van de ontvangsten uit hoofde van Accijns op tabak en sigaretten in 2011 (SRD 88,8 mln), dan blijkt dat deze zijn toegenomen met 19.0% ten opzichte van 2010 (SRD 74,6 mln). In het eerste halfjaar van 2012 is er SRD 46,9 mln ontvangen, hetgeen slechts 39.4% van het begroot bedrag (SRD 119,0 mln) vertegenwoordigd. Dit is ten opzichte van dezelfde periode in 2011 (SRD 43,3 mln) een toename van 8.3%.

Accijns Alcoholvrije drank

Bij de ontvangsten uit Accijns Alcoholvrije Drank (AVD) is gedurende de periode 2010-2011 continue een gunstige groei te zien. Echter is voor het eerste halfjaar van 2012 een daling van 5.7% te zien, namelijk van SRD 10,5 mln in het eerste halfjaar van 2011 naar SRD 9,9 mln in 2012.

Accijns Gedestilleerd

Ten aanzien van Accijns Gedestilleerd in de beschouwde periode zijn de ontvangsten voortdurend gunstig geweest. In 2008 is de accijnszegel geïntroduceerd teneinde de overheidsinkomsten te garanderen en om de smokkel in deze producten terug te dringen. Voor 2011 is er in totaal SRD 14,8 mln gerealiseerd oftewel een toename van 22.3% ten opzichte van 2010 (SRD 12,1 mln). In de eerste helft van 2012 is aan Accijns Gedestilleerd reeds een bedrag van SRD 7,6 mln

ontvangen. Deze realisatie weergeeft een stijging van 18.8% ten opzichte van dezelfde periode van 2011.

Accijns Bier

De ontvangsten uit Accijns op Bier hebben in beschouwde periode een stijgend verloop vertoond. Tot en met juni 2012 is reeds SRD 10,0 mln gerealiseerd oftewel 42.7% van de raming (SRD 23.4 mln).

Houtuitvoer

De ontvangsten vanuit de houtuitvoer zijn gedurende de periode 2010-2011 gestegen. In 2011 blijkt deze ontwikkeling zich te continueren en bereikte een realisatie van SRD 7,3 mln oftewel een overrealisatie van 304.2%. Tot en met juni 2012 is reeds SRD 4,3 mln geïnd. Vergeleken met dezelfde periode in 2011 (SRD 3,2 mln) betekent dit een toename van 34.4%.

Publieke vermakelijkheidsbelasting

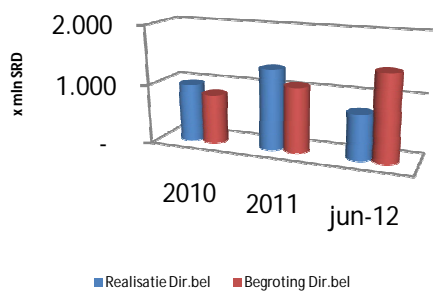
De ontvangsten uit hoofde van de Publieke vermakelijkheidsbelasting hebben zich gedurende 2010-2011 positief ontwikkeld. Echter is er voor de eerste helft van 2012 met een realisatie van SRD 2,1 mln een lichte daling van 8.7% te constateren ten opzichte van de eerste helft van 2011 (SRD 2,3 mln).

II.2.3 De Niet-belastingontvangsten (NBO)

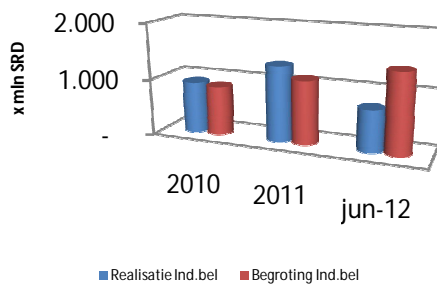
Uit tabel II.2.1. is te zien dat de inkomsten uit hoofde van de Niet-belastingontvangsten (NBO) gedurende de periode 2010-2011 een wisselvallig verloop vertonen. De ontvangsten in 2011 (SRD 608,8 mln) zijn in vergelijking met 2010 (SRD 578,5 mln) met 5.2% toegenomen. De stijging in 2011 is voornamelijk toe te schrijven aan het uitgekeerde dividend van Staatsolie. De componenten van de NBO die de voornaamste inkomstenbronnen vormen zijn onder andere dividenduitkeringen (waaronder die van Staatsolie), winst Centrale Bank, AOV premie, concentrecht en leges. Tot en met juni 2012 is reeds SRD 508,3 mln oftewel 12.0% ten opzichte van het niveau van 2011 ontvangen uit de categorie NBO.

In de grafieken II.2.I-II.2.3 wordt het verloop van de gerealiseerde belasting en Niet-belastingontvangsten versus de ramingen gedurende de onderhavige periode weergegeven. In grafiek II.2.4 wordt de ontwikkeling van de gerealiseerde belasting en Niet-belastingontvangsten gedurende 2007-2011 vergeleken.

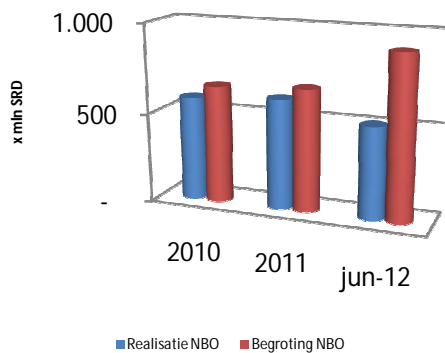
Grafiek II.2.1 Realisatie versus begroting Directe belastingen 2010-juni 2012

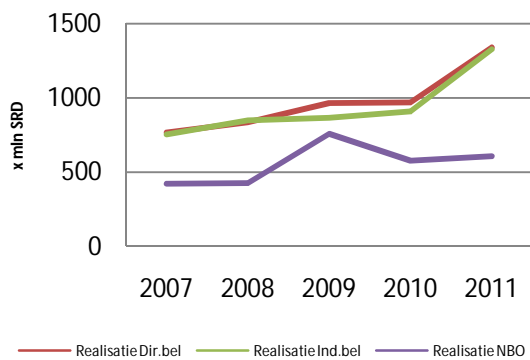
Grafiek II.2.2 Realisatie versus begroting Indirecte belastingen 2010-juni 2012

Grafiek II.2.3 Realisatie versus begroting Niet-belasting ontvangsten 2010-juni 2012

Grafiek II.2.4 Ontwikkeling gerealiseerde belasting en niet-belastingontvangsten 2007-2011

Tabel II.2.1: Overzicht van de gerealiseerde directe-, indirecte belastingen en de Niet-belastingontvangsten over de periode 2010 – medio 2012 op kasbasis (in mln SRD)

	2010*		2011*			2012*	
	begr.	real.	begr.	real.		begr.	real.
				juni	totaal		
Direkte Belastingen	827,2	970,6	1.080,5	434,1	1.341,0	1.432,1	747,7
Inkomsten belasting:	800,0	924,7	1.030,0	412,0	1.293,0	1.376,9	654,4
- inkomstenbel. Lich.		507,3		195,2	789,0		415,6
- inkomsten bel. Nat.pers.		28,0		13,4	113,9		18,0
- loonbelasting		389,3		203,3	390,2		220,8
Vermogensbelasting	0,7	0,7	0,9	0,9	1,6	1,2	0,5
Dividendbelasting	2,0	18,8	10,0	7,3	12,4	11,0	42,3
Huurwaardebelasting	2,5	2,7	2,6	1,2	2,0	2,8	1,7
Loterijbelasting	10,0	10,9	20,0	4,9	11,3	20,0	1,8
Casinobelasting	12,0	12,8	17,0	7,8	20,6	20,2	15,4
Diversen							31,61

	2010*		2011*			2012*	
	begr.	real.	begr.	real.		begr.	real.
				juni	totaal		
Indirekte Belastingen	863,0	907,9	1.115,6	633,3	1.326,7	1.401,7	728,9
Invoerrechten	220,0	220,7	263,2	137,3	297,3	330,4	147,2
Statistiekrecht inv +uitv	30,0	14,9	41,9	8,9	18,6	19,9	9,8
Houtuitv	1,5	3,1	2,4	3,2	7,3	8,1	4,3
Accijns gedest.	10,0	12,1	16,0	6,4	14,8	18,5	7,6
Accijns bier	15,0	16,2	19,0	9,6	21,9	23,4	10,0
Accijns T&S	70,0	74,6	100,0	43,3	88,8	119,0	46,9
Accijns AVD	13,0	17,6	20,0	10,5	22,8	19,4	9,9
Publieke verm.	3,5	4,0	3,5	2,3	5,1	6,7	2,1
Verbr.bel. Motorbr.stof	200,0	209,8	245,3	195,2	404,5	396,3	210,2
Rij- en voertuigenbelasting			29,3			30,0	
Omzetbelasting	300,0	335,0	375,0	216,7	445,6	430,0	227,6
Diversen							53,3

	2010*		2011*			2012*	
	begr.	real.	begr.	real.		begr.	real.
				juni	totaal		
Niet-belastingontvangsten:	652,1	578,5	674,5	453,8	608,8	903,6	508,3
w.o.:							
- div. van Staatsolie	225,0	194,0		80,2	388,4	247,9	114,0
- Telesur		17,8					4,3
- Winst CBvS	35,0			-		50,0	
- Concentrecht inv +uitv.	30,0	22,6	29,9	15,0	30,9	34,9	15,2
- AOV Premie	75,0	83,2	97,0	45,3	97,1	97,0	53,6

Bron: Ministerie van Financien

* Voorlopige cijfers

II.3 De ontwikkeling van de personeelskosten

De personeelskosten zijn voor het dienstjaar 2013 begroot voor SRD 1.437,3 mln. Zoals gebruikelijk is deze raming gebaseerd op de totale som van de uit te betalen personeelskosten aan ambtenaren van alle ministeries, inclusief die van alle bijzondere scholen. De begrote personeelskosten 2013 maken 24.8% uit van de begrote uitgaven. In tegenstelling tot het geraamde Bruto Binnenlands Product 2013 maken deze personeelskosten 9.0% uit. In tabel II.3.1 worden de geraamde personeelskosten verdeeld naar alle ministeries weergegeven.

Tabel II.3.1: Geraamde personeelskosten naar ministerie (x SRD 1 mln)

Ministeries	Begroting 2013
Justitie & Politie	234,1
Binnenlandse Zaken	104,9
Regionale Ontwikkeling	100
Defensie	103,8
Buitenlandse Zaken	50
Financien & Planning	49,9
Sport en Jeugdzaken	12
Handel & Industrie	13,4
Landbouw Veeteelt en Visserij	31
Natuurlijke Hulpbronnen	23,1
Arbeid Technologische ontwikkeling & Milieu	14,1
Sociale Zaken & Volkshuisvesting	58,5
Onderwijs * Volksontwikkeling	424,1
<i>Bijz. Scholen*</i>	75,8
Volksgezondheid	21,3
Openbare Werken	78,7
Transport Communicatie & Toerisme	23
Ruimtelijke ordening & Grondbeleid	19,6
Totale Personeelskosten	1.437,3

Bron: Ministerie van Financiën

* subsidie

Gedurende de periode 2008 tot en met 2011 hebben de personeelskosten steeds een stijgende ontwikkeling doorgemaakt. Normaliter wordt er rekening gehouden met een jaarlijkse stijging van gemiddeld 3%, die voornamelijk veroorzaakt wordt door de toegekende jaarlijkse periodieke verhogingen aan ambtenaren. Als gekeken wordt naar de jaar op jaar mutaties zien we dat de stijging van de personeelskosten in 2009 het hoogst was geweest. Deze stijging van 27.5% kan voornamelijk worden toegeschreven aan de eerste uitbetaling in het kader van de uitvoering van het Functie Informatie Systeem Overheid (FISO I) in maart 2009. In 2010 stegen de personeelskosten tot het niveau van SRD 1.075,3 mln, een stijging van 11.1% ten opzichte van 2009. Deze stijging kan voornamelijk worden toegeschreven aan de implementatie van de eerste fase van FISO II in juli 2010. In 2011 stegen de personeelskosten met 12.4% ten opzichte van 2010 en bereikten het niveau

van SRD 1.208,8 mln. Deze stijging kan voornamelijk worden toegeschreven aan de implementatie van de tweede fase van FISO-2. Tot en met de eerste helft van 2012 bedroegen de totale personeelskosten SRD 602,1 mln. Als deze ontwikkeling zich ook in de tweede helft van 2012 voortzet, is het verwachtbaar dat de personeelskosten niet erg veel zullen verschillen van die van 2011. Echter moet in ogenschouw worden genomen dat het aantal ambtenaren in de eerste helft van 2012 is toegenomen ten opzichte van 2011. De verwachting ten aanzien van de ratio personeelskosten en Bruto Binnenlands Product (BBP) is, dat deze circa 9% zal zijn. Als over de periode 2008 tot en met de eerste helft 2012 naar de uitkomsten van de ratio's gekeken wordt, dan blijkt dat de ratio in 2011 voor 8.6% stond genoteerd. De uitkomst hiervan is dat de BBP in 2011 een grotere stijging doormaakte dan de personeelskosten. Ten aanzien van de ratio personeelskosten en totale uitgaven moet worden opgemerkt dat over beschouwde periode bezien deze gemiddeld rond 34.0% lag. In tabel II.3.2 wordt een overzicht gegeven van de personeelskosten, absolute- en relatieve mutaties, BBP, totale uitgaven en personeelskosten in procenten van respectievelijk het BBP en de totale uitgaven. Een opmerking die hierbij geplaatst moet worden is dat de totale uitgaven voor 2008 zijn gecorrigeerd.

Tabel II.3.2: Gerealiseerde personeelskosten over de periode 2008 – medio 2012 (x SRD 1 mln)

	2008	2009	2010	2011	Juni-2012*	2013
	Realisatie					
Personeelskosten (xSRD 1 mln)	759,0	968,0	1.075,3	1.208,8	602,1	1.437,1
Absolute mutatie (xSRD 1 mln)	67,0	209,0	107,3	133,5		
Relatieve mutatie (in %)	9,7	27,5	11,1	12,4		
BBP (xSRD 1 mln) (2007=100)	9.698,1	10.638,4	11.988,7	14.067,3		16.000,2
Aandeel pers kstn in BBP (%)	7,8	9,1	9,0	8,6		9,0
Totale uitgaven (xSRD 1000)#	2.209,8	2.859,5	2.955,3	3.551,1	2.329,1	5.463,7
Pers kstn in % van tot uitg	34,3	33,9	36,4	34,0	25,9	26,3

Bron: Ministerie van Financiën

Gecorrigeerde cijfers

*Voorlopige cijfers

In tabel II.3.3 wordt een overzicht gegeven van het gemiddelde ambtenaren-, pensioen- en onderstandenbestand over de jaren 2008 tot en met juni 2012.

Tabel II.3.3: Gemiddeld ambtenaren-, pensioen- en onderstanden bestand over de periode 2008 - medio 2012

Omschrijving	2008*	2009*	2010*	2011*	juni 2012*
Gem. Amb. Bestand (overheid)	38.132	38.875	40.086	40.425	41.612
Absolute mutatie Amb. bestand	386	743	1.211	339	1.187
Relatieve mutatie (%)	1,0	1,9	3,1	0,8	2,9
Gem. Pensioen bestand	16.464	17.226	18.058	17.692	18.809
Gem. Onderstanden bestand	2.710	2.725	2.691	2.631	2.609

Bron: Ministerie van Financiën/* Gecorrigeerde cijfers

Ten aanzien van het gemiddelde ambtenarenbestand is te constateren dat over beschouwde periode de toename van het ambtenaren bestand het grootst is geweest in 2010. De tweede grote stijging voltrok zich in 2011. Het opmerkelijke voor wat betreft 2012 is dat tot en met juni van dit jaar het bestand al is toegenomen met 1.187 ambtenaren. Met deze toename komt het totaal aantal ambtenaren te staan op 41.612 welke als een enorme toename kan worden aangemerkt. De data met betrekking tot het ambtenarenbestand heeft uitsluitend betrekking op ambtenaren exclusief personeel van ABS, Pensioenfonds, ziekenhuizen en PCS. De toename van het ambtenarenbestand zal tot consequentie hebben dat ook de personeelskosten van de overheid zullen gaan stijgen.

In tabel II.3.4 wordt een overzicht gegeven van het gemiddeld ambtenarenbestand naar ministerie van 2008 tot en met juni 2012. Uit de tabel blijkt dat het Ministerie van Onderwijs het grootste ministerie is voor wat betreft het aantal ambtenaren en hiervan maken de leerkrachten de grootste groep uit. De andere grote ministeries zijn: Justitie en Politie, Defensie, Regionale Ontwikkeling en Sociale Zaken.

Verder is er een opmerkelijke ontwikkeling in 2011 te constateren van het aantal ambtenaren bij respectievelijk Volksgezondheid en Openbare Werken. In dat jaar nam het aantal ambtenaren bij Volksgezondheid (VG) af van 2.061 naar 559 en bij Openbare Werken (OW) nam deze juist toe van 1.813 naar 3.336. De verklaring van deze ontwikkeling ligt in het feit dat de ambtenaren die geruime tijd onder Milieu Beheer en als gevolg hiervan onder het ministerie van Binnenlandse Zaken ressorteerden, sinds 2011 binnen de organisatie van het ministerie van Openbare Werken (OW) vallen en het betrokken directoraat wordt nu "Openbaar Groen" genoemd.

In tabel II.3.5 wordt een overzicht gegeven van de gerealiseerde personeelskosten en de proportionele verdeling hiervan naar ministerie over de periode 2008 tot en met juni 2012. Uit de tabel blijkt dat Onderwijs het grootste deel van de personeelskosten inneemt. Het blijkt dat Justitie en Politie en Defensie respectievelijk de tweede en de derde plaats innemen. In 2011 maakten deze drie ministeries gezamenlijk 57.9% uit van de totale personeelskosten. Deze tabel heeft het specifiek over de totale jaarlijkse personeelskosten, verdeeld over de verschillende ministeries.

Tabel II.3.4: Het gemiddelde aantal ambtenaren naar ministerie in de periode 2008 – medio 2012

Ministeries	2008	%	2009	%	2010	%	2011	%	juni-2012
J & P	3.950	10,4	4.044	10,5	4.132	10,4	4.261	10,5	4.383
Biza	1.721	4,5	1.734	4,5	1.819	4,6	1.902	4,7	2.004
R.O.	3.095	8,1	3.039	7,9	3.027	7,6	3.007	7,4	2.962
Defensie	3.008	7,9	3.115	8,1	3.306	8,3	3.423	8,5	3.428
Buza	189	0,5	195	0,5	214	0,5	218	0,5	227
Plos	82	0,2	80	0,2	83	0,2	75	0,2	67
Financiën	1.147	3,0	1.176	3,0	1.224	3,1	1.253	3,1	1.225
H.I.	451	1,2	447	1,2	459	1,2	459	1,1	436
L.V.V.	1.124	2,9	1.116	2,9	1.161	2,9	1.206	3	1.202
N.H.	648	1,7	633	1,6	693	1,7	726	1,8	741
Arbeid	329	0,9	339	0,9	371	0,9	395	1	391
SoZaVo	2.440	6,4	2.467	6,4	2.479	6,2	2.026	5	2.423
Onderwijs	14.936	39,2	15.189	39,4	15.610	39,2	15.973	39,5	16.729
w.o. leerkr.	12.740	33,4	12.997	33,7	13.359	33,6	13.649	33,8	14.075
Overigen	2.196	5,8	2.192	5,7	2.252	5,7	2.324	5,7	2.654
S&J			297	0,7	298		297	0,7	298
V.G.	2.040	5,3	2.020	5,2	2.061	5,0	559	1,4	558
O.W.	1.808	4,7	1.768	4,6	1.813	4,6	3.336	8,3	3.224
T.C.T.	596	1,6	614	1,6	709	1,8	733	1,8	733
ROGB	568	1,5	588	1,5	613	1,5	572	1,4	579
SER			14	0,04	14	0,04	4	0	2
Totaal	38.132	100	38.875	100	40.086	100	40.425	100	41.612

Bron: Ministerie van Financiën, Cebuma

Tabel II.3.5: De gerealiseerde personeelskosten en de proportionele verdeling hiervan naar ministerie in de periode 2008 – medio 2012 (x SRD 1 mln)

Ministeries	2008	%	2009	%	2010	%	2011	%	juni-2012*	%
J & P	127,4	16,8	151,7	15,7	174,0	16,2	172,5	14,3	100,1	16,6
Biza	62,0	8,2	77,4	8,0	84,1	7,8	74,5	6,2	37,5	6,2
R.O.	44,7	5,9	69,7	7,2	76,4	7,1	75,7	6,3	36,1	6,0
Defensie	59,8	7,9	72,1	7,5	75,4	7,0	93,7	7,8	45,4	7,5
Buza	4,5	0,6	5,3	0,5	6,7	0,6	8,5	0,7	4,0	0,7
Financiën & PI	26,7	3,3	34,8	3,3	43,5	3,8	48,0	4,0	22,8	3,8
Sport en Jeugdzaken							8,3	0,7	4,0	0,7
H.I.	8,5	1,1	10,8	1,1	12,0	1,1	12,9	1,1	5,9	1,0
L.V.V.	17,4	2,3	21,7	2,2	26,3	2,4	34,9	2,9	14,0	2,3
N.H.	10,2	1,3	13,1	1,4	15,1	1,4	17,1	1,4	9,0	1,5
Arbeid	6,7	0,9	9,2	1,0	10,5	1,0	12,8	1,1	6,2	1,0
SoZaVo	37,8	5,0	47,4	4,9	50,4	4,7	53,8	4,5	25,7	4,3
Onderwijs	284,3	37,5	377,3	39,0	406,1	37,8	463,7	38,4	228,6	38,0
V.G.	16,7	2,2	14,1	1,5	17,7	1,6	19,0	1,6	9,1	1,5
O.W.	29,9	3,9	35,5	3,7	40,1	3,7	76,2	6,3	35,7	5,9
T.C.T.	11,7	1,5	13,9	1,4	20,3	1,9	20,9	1,7	9,8	1,6
ROGB	10,2	1,3	13,6	1,4	16,7	1,6	16,2	1,3	8,5	1,4
Totaal	758,5	100	967,6	100	1.075,3	100	1.208,8	100	602,1	100

Bron: Ministerie van Financiën, Cebuma

II.4 De ontwikkeling van de Staatsschuld over de periode 2007 – medio 2012

II.4.1 Algemeen

De Staatsschuld wordt onderscheiden in de binnenlandse- en de buitenlandse Staatsschuld. Bij de presentatie van de schuld is het van belang te kijken naar de looptijd van de schuld, het gebruikte schuldinstrument en schuld naar crediteur type. De cijfers over 2011 tot en met juni 2012 zijn voorlopige cijfers, gepresenteerd op grond van de beschikbare informatie, die achteraf aangepast kunnen worden.

De omschrijvingen van de begrippen binnen en buitenlandse Staatsschuld, alsmede bruto staatsschuld zijn vastgesteld in de Wet op de Staatsschuld (SB 2002 no. 27) in artikel 2¹.

II.4.2 Binnenlandse Schuld

Tabel II.4.1 geeft een overzicht van de bruto binnenlandse schuld naar de verschillende schuldinstrumenten op kasbasis in mln. SRD voor de periode 2007 tot en met juni 2012.

Tabel II.4.1: De bruto binnenlandse schuld naar de verschillende schuldinstrumenten over 2007 – medio 2012 in mln SRD op kasbasis

Omschrijving	Per ultimo					
	2007	2008	2009	2010	2011*	juni 2012*
Schatkistpapier	183,3	132,7	112,9	221,6	209,0	219,8
Obligatie lening:	0,0	-	-	-	-	-
<u>Lening</u>						
w.o. Voorschotten (ex. Art. 21 van de Bankwet) en andere kortlopende schulden bij de CBvS	166,5	266,7	527,5	761,2	744,4	842,6
w.o. Geconsolideerde schuld bij de CBvS	136,1	130,6	125,0	119,4	113,9	111,6
w.o. Lange termijn leningen bij het Bankwezen	8,9	7,7	6,6	5,5	5,1	5,1
Schulden aan diverse binnenlandse bedrijven	85,0	92,5	140,8	186,6	273,5	282,6
Afgeroepen garanties	3,1	3,1	3,1	0,8	0,8	0,8
Binnenlandse schuld excl. Niet afgeroepen en niet opgenomen/getrokken garanties en leningen	582,9	640,3	915,9	1.295,6	1.346,7	1.462,5
Niet-afgeroepen garanties	18,5	22,2	22,4	22,3	27,0	25,2
Niet opgenomen committeringen op leningen	26,4	257,2	195,6	174,9	140,7	116,4
Niet opgenomen committeringen op garanties	4,7	1,6	10,2	6,7	7,9	9,6
Totale Binnenlandse schuld (incl. garanties en niet getrokken leningen)	632,5	914,3	1.144,1	1.499,0	1.522,3	1.613,7

Bron: Bureau voor de Staatsschuld / * Voorlopige cijfers /

Schuld cijfers over 2007 en 2010 zijn gecorrigeerd na updating van informatie

¹ De bruto Staatsschuld is: "het totaal van uitstaande rechtsgeldig tot stand gekomen schuldverplichtingen ten laste van de Staat, daaronder inbegrepen de nog niet opgenomen bedragen van gecontracteerde schuld, alsmede de achterstallige renten en kosten, zowel van die welke een delgingsverplichting van de Staat inhouden, als van die welke een waarborgverplichting van de Staat inhouden".

De stijging van de binnenlandse schuld per ultimo 2009 - 2011 is voornamelijk het gevolg van de ontwikkeling van de schuldcomponenten voorschotten en andere kortlopende schulden aan de CBvS en daarnaast de particuliere schuld ten behoeve van de infrastructurele projecten. Binnen de post voorschotten en andere kortlopende schulden aan de CBvS zijn opgenomen de verstrekte voorschotten van de CBvS aan de Staat op basis van Artikel. 21 van de Bankwet en overtrekkingen op de rekening van de Staat bij de CBvS.

In 2009 is de post voorschotten en andere korte termijn schulden bij de CBvS met 98% toegenomen ten opzichte van 2011, terwijl de schuld aan diverse binnenlandse bedrijven met 52% toenam. De voorschotten aan de Staat die in het jaar 2009 afgelost waren zijn aan het eind van datzelfde jaar toegenomen tot SRD 228,9 mln, terwijl de overtrekkingen op de begrotingsrekening in dat jaar met 22% stegen.

De stijging in 2010 was het gevolg van de toename van de korte termijn schuld aan de CBvS met 44%, een toename van de schuld aan diverse binnenlandse bedrijven ten behoeve van de uitvoering van infrastructurele projecten door middel van leverancierskredieten met 32.5% en een toename van de uitgifte van schatkistpapier met 96%. Door de 20% depreciatie van de SRD ten opzichte van de US\$, steeg de SRD waarde van deze schulden in 2011.

In het eerste halfjaar van 2012 is er weer sprake van een stijging van de overtrekkingen op de rekening van de Staat bij de CBvS. De stijging van deze post bedroeg 13% en is een indicatie van een verhoogde uitgaven- patroon van de overheid ten opzichte van haar inkomsten in het lopend jaar. Naast de stijging van de overtrekkingen bij de CBvS, steeg ook de schuld aan de diverse binnenlandse bedrijven met 3% en de uitgifte van schatkistpapier met 5% per ultimo juni 2012 ten opzichte van 2011

De Staatsschuld bedroeg per ultimo juni 2012 SRD 1.613,7 mln en vertoont een stijgende trend in de beschouwde periode 2007-juni 2012.

Kortlopende binnenlandse schuld

Tot de vlottende binnenlandse schulden van de Staat behoren:

- Uitgegeven schatkistpapier.
De rentevoet op dit instrument is thans 7.5% op schatkistpapier met een looptijd van 6 maanden en vanaf februari 2011, 9% op schatkistpapier met een looptijd van 12 maanden.
- Voorschotten van de CBvS aan de Staat (ex. Art. 21 van de Bankwet), en overtrekkingen op de rekening van de Staat bij de CBvS
Rente op beide schuld items is vanaf 2009 9%.

- Achterstallige betalingen met name interest en aflossingen op schulden aan de bedrijven en de CBvS.
Andere achterstallige betalingen verschuldigd door de ministeries aan diverse lokale bedrijven.
- Afgeroepen garanties.

Tabel II.4.2: De Binnenlandse schuld naar looptijd 2007 – medio 2012 (x SRD 1 mln) op kasbasis

Omschrijving	Per ultimo					
	2007	2008	2009	2010	2011*	juni 2012*
Kortlopende schulden	355,0	410,8	645,1	987,5	958,7	1.068,1
Langlopende schulden	227,9	229,5	270,8	308,1	388,0	394,4
Totale Binnenlandse schuld	582,9	640,3	915,9	1.295,6	1.346,7	1.462,5
Totale Binnenlandse schuld incl. alle overheids- garanties	601,4	662,5	938,3	1.317,8	1.373,7	1.487,7
Totale Binnenlandse schuld incl. alle overheids- garanties en niet getrokken leningen	632,5	914,3	1.144,1	1.499,0	1.522,3	1.613,7

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

* Voorlopige cijfers

Tabel 11.4.2 geeft aan dat het aandeel van vlottende (kortlopende) binnenlandse schulden meer dan 60% uitmaakt van de de totale binnenlandse schuld en een stijging vertoont in 2007 - juni 2012.

De stijging van korte termijn schulden in de periode 2007- juni 2012 is voor een groot deel te wijten aan de toenemende voorschotten en overtrekkingen van de Staat bij de CBvS.

Vanwege het groot aandeel van korte termijn schulden en stijgende trend hiervan, is de binnenlandse schuldportefeuille sterk onderhevig aan “roll-over” risico’s.

Langlopende binnenlandse schulden

Tot de vaste binnenlandse schulden van de Staat behoren:

- De geconsolideerde schuld van de Staat bij de CBvS;
- Schulden aan de particuliere binnenlandse bedrijven Baitali N.V, Tjongalanga N.V., Bouwbedrijf Van Kessel N.V., N.V. Caremco Holding, N.V Nationaal Uitvoeringsbedrijf (NUB) in verband met de asfalterings- en bruggenprojecten;
- Niet afgeroepen overheidsgaranties;
- Leningen van het bankwezen (DSB, RBTT en Hakrinbank) aan de Staat in verband met financiële verplichtingen bij de Caribbean Court of Justice (CCJ). Deze schulden zijn per eind 2005 en begin 2006 aangegaan.

Binnen de langlopende schulden hebben de schulden aan de particuliere binnenlandse bedrijven het grootste aandeel en wel 72% per ultimo juni 2012.

Vanaf 2011 zijn er geen nieuwe financieringsovereenkomsten getekend ten behoeve van infrastructurele projecten. Dit was wel het geval in de voorgaande jaren. De financieringskredieten die in de jaren 2007, 2008, 2009 en 2010 getekend zijn, hadden een waarde van respectievelijk: US\$ 4,2 mln, US\$ 93,5 mln, US\$ 5,2 mln. en US\$ 14,5 mln. De meeste overeenkomsten in de afgelopen periode hebben een rentepercentage van 6% per jaar en een aflossingsperiode van de overeenkomsten na oplevering tussen de 12 en 72 maanden.

Slechts het financieringsovereenkomst met het bouwbedrijf Van Kessel in 2004 is getekend tegen een rentevoet van 7%. De infrastructurele werken binnen dit project, zijn sinds februari 2009 gestagneerd; er vinden geen trekkingen en betalingen plaats op deze schuld. Hierdoor blijft de stand van deze schuld stationair en wordt de ruimte voor het aangaan van nieuwe binnenlandse schulden onnodig bezet. De reden voor deze ontwikkeling is een dispuut dat in 2008-2009 onstond tussen de overheid en het Bouw bedrijf van Kessel met betrekking tot de afronding van de Carolina brug en de brug Uitkijk - Hamburg, waardoor de totale projecten niet naar behoren zijn opgeleverd.

In maart 2012 is het project ten behoeve van de rehabilitatie van de Martin Luther Kingweg door het bedrijf Tjongalanga N.V. vroegtijdig afgesloten. Het financieringscontract van dit project ter waarde van US\$ 1,9 mln was op 6 juli 2010 getekend. De totale schuld per eind maart 2012 van het project bedroeg US\$ 0,791 mln en is in juni 2012 volledig afgewikkeld.

Binnenlandse schuld naar type Crediteur

De grootste crediteur van de Staat gedurende de beschouwde periode is de CBvS. Was het aandeel van de schuld aan de CBvS nog 52% per ultimo 2007, aan het eind van 2011 was het aandeel 64% en steeg marginaal tot 65% in het eerste halfjaar van 2012. Het aandeel van de schuld aan de algemene banken is dratisch afgenomen in de beschouwde periode van 26% in 2007 tot 11% in juni 2012. Dit komt vanwege aflossing op de CCJ leningen aan de drie grootste algemene banken DSB, Hakrinbank en RBC in die periode en tevens de verminderde uitgifte van schatkistpapier aan deze instellingen. Het aandeel van de schuld aan de overige crediteuren met name de lokale bedrijven in het kader van de infrastructurele projecten en de institutionele beleggers van schatkistpapier neemt gestadig toe in de loop der jaren.

Binnenlandse overheidsgaranties

De overheidsgaranties worden onderverdeeld in de afgeroepen- en niet afgeroepen overheidsgaranties. De afgeroepen overheidsgaranties die deel uitmaken van de schuld bedroegen per ultimo juni 2012 SRD 0,8 mln. De niet afgeroepen overheidsgaranties die onderdeel zijn van de Staatsschuld bedroegen in deze periode SRD 25,2 mln.

Niet getrokken binnenlandse leningen en garanties

De niet getrokken middelen op de binnenlandse leningen zijn met 17% gedaald van SRD 140,7 mln. per ultimo december 2011 tot SRD 116,3 mln per ultimo juni 2012. Deze daling heeft te maken met de vorderingen die geboekt worden bij de uitvoering van de infrastructurele projecten. De niet opgenomen middelen op uitgegeven garanties bedroegen per ultimo juni 2012 SRD 9,6 mln.

II.4.3 Buitenlandse schuld

De diverse buitenlandse schuldinstrumenten van de Staat Suriname in de referentie periode bestaan uit: lange termijn leningen (de originele looptijd is groter dan een jaar) en de bilaterale exportkredieten (de zogenaamde creditlines).

Buitenlandse schuld naar looptijd

Tabel II.4.3 geeft een overzicht van de buitenlandse schuld naar looptijd over de periode 2007 tot en met ultimo juni 2012.

Tabel II.4.3: De bruto buitenlandse schuld naar looptijd over 2007 – medio 2012 in mln US\$

Omschrijving	Per ultimo					
	2007	2008	2009	2010	2011*	juni 2012*
Vlottende schulden	137,6	150,7	41,7	42,5	13,7	14,3
Vaste schulden	160,3	168,6	227,4	292,5	447,2	452,4
Buitenlandse garanties	19,9	18,8	19,5	17,9	15,5	14,2
Niet getrokken leningen	120,8	305,3	357,2	295,9	225,3	190,6
Tot. Buitenl. Schuld inclusief alle overheids-garanties en niet getrokken leningen	438,6	643,4	645,8	648,8	701,7	671,5

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

* voorlopige cijfers

In de jaren 2007 en 2009 was er sprake van een daling van de buitenlandse schuld. De daling van de schuld in 2007 is te danken aan het vervroegd aflossen van de NIO schuld uit de pariteitmiddelen en het wegwerken van achterstallige betalingen op de schuld aan Spanje (Banco Santander) en de VSA (PL-leningen). De commerciële lening aan het bedrijf Dalian werd ook in 2007 volledig betaald.

In 2009 is de daling voornamelijk te danken aan de afwikkeling van de Braziliaanse schuld in dat jaar. In 2009 zijn ook de bilaterale schulden aan Duitsland en Italië volledig betaald.

Kijken wij naar de besteding van de buitenlandse leningen per ultimo juni 2012 dan was het grootste deel van de buitenlandse schuld besteed aan de constructie sector (waarvan 54% ten

behoefte van wegen en bruggen) en 26% ten behoeve van de overheidssector te weten aan programma financiering zoals het decentralisatie programma, gezondheidszorg, onderwijs etc.

De buitenlandse schuld steeg in 2011 met 8.2% ten opzichte van 2010 en bedroeg US\$ 701,7 mln. De stijging is te wijten aan de aangaan van een drietal nieuwe IADB leningen ter waarde van US\$ 72 mln, waarvan 2 leningen (US\$ 60 mln) policy based leningen zijn en volledig getrokken waren in december 2011. Per juni 2012 was er sprake van een daling van 4.3% van de buitenlandse schuld ten opzichte van 2011, vanwege grotere aflossingen dan het aangaan van nieuwe leningen in deze periode.

Kortlopende buitenlandse schulden

De onderverdeling van de buitenlandse schuld naar vlottende en vaste schuld, is gebaseerd op de originele looptijd, dat wil zeggen de looptijd zoals die is aangegeven in de overeenkomst. De vlottende buitenlandse schuld in de schuld portefeuille zijn voor 100% achterstallige betalingen (interest inclusief boete rente en aflossingen), die direct opeisbaar zijn. Per ultimo juni 2012 maakte de vlottende buitenlandse schuld 3% van de buitenlandse schuld uit; het laagste aandeel in de afgelopen 5 jaar.

Tabel II.4.4: Buitenlandse achterstallige betalingen over 2007 – medio 2012 in mln US\$

Omschrijving	Per ultimo					
	2007	2008	2009	2010	2011*	juni 2012*
Totale achterstallige betalingen op buitenlandse leningen	137,5	150,7	41,7	43,5	13,7	14,3
Totale achterstallige aflossingen op buitenlandse leningen	77,6	81,2	24,2	25,7	13,7	14,2
Totale achterstallige interest betalingen (inclusief boete rente) op buitenlandse leningen	59,9	69,5	17,5	17,8	0	0,1
Groei van de achterstallige betalingen op buitenlandse leningen	-9,7%	9,6%	-72,3%	4,3%	-68,5%	4,4%

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

* Voorlopige cijfers

Uit de bovenstaande tabel II.4.4 blijkt dat er in 2007, 2009 en 2011 een daling van de vlottende schuld te bespeuren is, omdat er in die jaren de meeste achterstallige buitenlandse betalingen waren afbetaald. Per ultimo 2011 daalde de vlottende schuld met 68% ten opzichte van eind 2010 en bedroeg US\$ 13,7 mln als gevolg van de herschikkingen van GSM-VSA schuld in juli 2011, waarbij de totale schuld van circa US\$ 31,9 mln in mei 2012 volledig is afgewikkeld. De

achterstallige schuldenlastbetalingen per ultimo 2011 en juni 2012 betreft enkele Chinese leningen die aan ons land verstrekt waren in het kader van economische en technische coöperatie.

Langlopende buitenlandse schulden

De langlopende buitenlandse schuld (exclusief niet afgeroepen garanties en niet getrokken leningen) bedroeg per ultimo juni 2012, US\$ 452,4 mln.

Buitenlandse schuld naar type Crediteur

In tabel II.4.5 wordt de buitenlandse schuld (exclusief garanties en niet getrokken leningen) gepresenteerd, naar crediteur type over de periode 2007 – juni 2012.

Tabel II.4.5: De bruto buitenlandse schuld in 2007 – medio 2012 in mln US\$ naar type crediteur op kasbasis

Omschrijving	Per Ultimo					
	2007	2008	2009	2010	2011*	juni 2012*
Multilaterale Crediteuren totaal:	70,4	73,8	82,3	115,3	199,1	203,8
w.v. EIB	10,2	9,2	8,8	7,6	6,9	6,4
w.v. IADB	56,3	60	68,9	90,1	168,4	174,4
w.v. IsDB	3,9	4,6	4,6	17,7	23,8	23
Bilaterale Crediteuren totaal:	227,5	245,5	186,8	219,7	261,8	262,9
w.v. Brazilië	108,2	116,9	0	0	0	0
w.v. China	46,8	60,5	105,2	141,5	174,7	200,3
w.v. Duitsland	3	1,4	0	0	0	0
w.v. India	24,2	23,8	36,9	35,2	38,2	37
w.v. Frankrijk	3,5	3,3	7,2	6,6	18,9	22,3
w.v. Italië	3,7	1,7	0	0	0	0
w.v. V.S.A.	38,1	37,9	37,5	36,4	30	3,3
Algeheel Totaal	297,9	319,3	269,1	335,0	460,9	466,7

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

* Voorlopige cijfers

Multilaterale crediteuren

De Staat Suriname heeft een drietal multilaterale crediteuren te weten de Inter Amerikaanse Ontwikkelings Bank (IADB), de Islamic Development Bank (ISDB) en de Europese Investerings Bank (EIB).

De totale schuld aan deze drie crediteuren per ultimo 2011 bedroeg US\$ 199,1 mln; dit is een stijging van 73% ten opzichte van 2010. Het aandeel in de totale buitenlandse schuld was 43%. Per 30 juni 2012 is het aandeel van deze crediteuren gelijk aan 44% en bedroeg US\$ 203,8 mln.

De grootste multilaterale crediteur van de Staat is de IADB met een aandeel van 85%, gevolgd door de ISDB en de EIB met een aandeel van respectievelijk 12% om 3% per ultimo juni 2012.

De IADB is de grootste multilaterale crediteur, en de op één na grootste buitenlandse crediteur van de Staat. In 2011 zijn er drie leningen aangegaan. In februari was er een lening aangegaan ten behoeve van de rehabilitatie van de watervoorziening ter waarde van US\$ 12 mln tegen een looptijd van 25 jaar waarvan de "grace" periode 5 jaar is en een variabele rentevoet gebaseerd op de LIBOR 3 maanden. In december 2011 zijn er een tweetal "policy based" leningen ter waarde van respectievelijk US\$ 40 mln en US\$ 20 mln aangegaan en volledig getrokken. Deze leningen zijn bestemd voor de versterking van de financiële sector en het beheren van de overheidskapitaaluitgaven. Beide leningen zijn aangegaan tegen een variabele rentevoet gebaseerd op de LIBOR 3 maanden en tegen looptijden van 20 jaar waarvan de "grace" periode voor beide leningen op 5 jaar is vastgesteld.

In het eerste halfjaar van 2012 zijn er nog een tweetal nieuwe IADB leningen getekend en wel één lening ten behoeve van het Census project van het ABS ter waarde van US\$ 5 mln tegen een looptijd van 25 jaar met een "grace" periode van 5 jaar en een lening ten behoeve van sociaal beleid van de overheid (Conditional Cash Transfer) ter waarde van US\$ 15 mln tegen een looptijd van 25 jaar met een "grace" periode van 5.5 jaar. De rentevoet van beide leningen zijn gebaseerd op de LIBOR 3 maanden.

De leningen die zijn aangegaan met de EIB dateren van de jaren 90 en worden nu daarop aflossings- en interestbetalingen verricht. Voor wat de ISDB schulden betreft, heeft de Staat 3 leningen lopen die aangegaan zijn in de periode 2003-2005. De trekkingen op deze leningen verliepen traag, maar vanaf 2010 is er sprake van meer progressie in deze projecten. Per ultimo juni 2012 bedroeg de uitstaande schuld aan de ISDB US\$ 23 mln.

Bilaterale crediteuren

De belangrijkste ontwikkeling bij de bilaterale leningen is de volledige afwikkeling van de VSA-GSM schulden per mei 2012. In juli 2011 was de Surinaamse overheid een herschikking van de betalingen van deze schuld met de Amerikaanse autoriteiten overeengekomen. Deze bedroeg per ultimo april 2011 US\$ 31,9 mln en zou worden betaald in 3 jaar middels 12 kwartaalbetalingen, te beginnen per 1 augustus 2011. Vanwege onduidelijkheden over de gecalculeerde rente door de VSA, heeft de overheid besloten de schuld in mei 2012, volledig af te betalen, hetgeen een rente voordeel met zich heeft meegebracht. Door de afwikkeling van de VSA-GSM schuld dit jaar is de laatste grote schuld met achterstallige betaling afgewikkeld.

Vanaf 2010 is de bilaterale schuld weer gaan stijgen. In 2010 en 2011 waren de stijgingen ruim 18% om 19% als gevolg van de trekkingen op de grote leningsovereenkomsten met Eximbank-

China. De schuld aan China steeg met circa 35% van US\$ 105,2 mln ultimo 2009 tot US\$ 141,5 mln aan het eind van 2010, naar US\$ 174,7 mln per ultimo 2011. Per ultimo juni 2012 steeg de schuld aan Eximbank-China verder tot US\$ 200,3 mln (15%), terwijl de totale bilaterale schuld marginaal toenam met 0.4% vanwege de volledige afwikkeling van de VS-GSM schuld.

Buitenlandse overheidsgaranties

In december 2007 is de N.V. E.B.S. een lening aangegaan bij de Rabo-bank in Nederland ter waarde van Euro 13,5 mln (US\$ 19,9 mln). Op deze lening is een garantie door de Staat verstrekt. Inmiddels is het volle bedrag van de garantie getrokken en heeft er in maart 2011 de eerste aflossing te weten van €0,7 mln plaats gevonden. Per eind juni 2012 bedroeg de waarde van de garantie US\$ 14,2 mln.

Niet opgenomen buitenlandse leningen

In tabel II.4.6 worden de niet-opgenomen leningen gepresenteerd.

Tabel II.4.6: Niet opgenomen leningen naar crediteur over 2007 – medio 2012 in mln US\$

Omschrijving	2007	2008	2009	2010	2011*	juni 2012*
	Multilaterale crediteuren					
IADB	25,1	17,4	79,3	66,4	51,4	62,5
ISDB	27,2	25,4	19,5	13,1	5,9	5,9
	Bilaterale crediteuren					
CHINA	56,5	242,6	194,6	152,9	122,6	81,9
INDIA	11,1	19,9	10,0	15,8	10,3	10,2
FRANKRIJK	0,9	-	53,6	48,8	35,1	30,1
Totaal	120,8	305,3	357,0	297,0	225,3	190,6

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

*Voorlopige cijfers

Over de beschouwde periode, is in 2009 de niet opgenomen leningen het hoogst. Dit vanwege het feit dat er in dat jaar een aantal leningsovereenkomsten getekend waren. De meeste niet opgenomen middelen behoorden toe aan China en de IADB.

Per ultimo juni 2012 bedroeg deze post US\$ 190,6 mln.

II.4.4 Totale Binnenlandse en Buitenlandse schuld

In tabel II.4.7 wordt de totale schuld van de overheid gepresenteerd.

Tabel II.4.7: Totale binnenlandse en buitenlandse schuld in mln US\$ en SRD op kasbasis in 2007 – medio 2012

Omschrijving	2007	2008	2009	2010*	2011	juni 2012*
Binnenlandse en Buitenlandse schuld (exclusief garanties en niet getrokken leningen)						
Binnenlandse schuld	209,7	230,3	329,5	466,0	402,0	436,6
Buitenlandse schuld	297,9	319,3	269,1	335,0	460,9	466,7
Totaal in mln. US\$	507,6	549,6	598,6	801,0	862,9	903,3
Totaal in mln. SRD	1.411,1	1.527,9	1.664,1	2.226,8	2.890,7	3.026,1
Binnenlandse en Buitenlandse schuld (incl garanties en niet getrokken leningen)						
Binnenlandse schuld	227,5	329,0	411,5	539,2	454,4	481,7
Buitenlandse schuld	438,6	643,4	645,8	648,8	701,7	671,5
Totaal in mln. US\$	666,1	972,4	1.057,4	1.188,0	1.156,1	1.153,2
Totaal in mln. SRD	1.851,8	2.703,3	2.939,6	3.304,6	3.872,9	3.863,2
Wisselkoers	2,78	2,78	2,78	2,78	3,35	3,35

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

* voorlopige cijfers

De bruto Staatsschuld op jaarbasis over de periode, steeg continu en ging van US\$ 666,1 mln in 2007 tot US\$ 1.188,0 mln in 2010. Na 2011 neemt de schuld af tot US\$ 1.153,2 mln per ultimo juni 2012. Het aandeel van de binnenlandse staatsschuld in de totale Staatsschuld conform de definitie in Wet op de Staatsschuld is ook aan het stijgen en ging van van 34% in 2008, naar 45% in 2010. Na 2010 neemt dit aandeel weer af tot 42% in juni 2012.

Vanwege de positieve ontwikkelingen met betrekking tot het schuldbeheer zoals het aflossen van achterstallige schulden in de afgelopen jaren verbeterde de credit-rating van ons land steeds weer. Ook de in 2011 onderhandelingen met betrekking tot de achterstallige GSM schulden aan de V.S en het verbeterde macro-economisch klimaat van ons land hebben een positieve invloed gehad op de laatste credit rating van Standard & Poor's voor Suriname, uitgegeven op 30 april 2012. Bij de laatste rating aan Suriname van 30 april 2012, hanteerde Standard & Poor's voor de eigen en vreemde valuta dezelfde rating als in 2011 namelijk: BB-/Stable/B.

Ruimte binnen de wettelijke obligo plafonds

De "Obligoplafonds" zijn de wettelijke leningenplafonds vastgesteld in het kader van een adequate schuldmonitoring en schuldbeheersing, en voor de totale schuld bedraagt deze 60% van het BBP cijfer tegen lopende marktprijzen van het meest recent kalenderjaar dat door het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) is vastgesteld. De obligoplafonds zijn 35% van het BBP voor de buitenlandse schuld en 25% van het BBP voor de binnenlandse schuld. De Wet op de Staatsschuld geeft aan dat er gewerkt moet worden met het laatst verstrekt cijfer voor het BBP, door het ABS opgemaakt voor de schuld-BBP ratio berekening. Het BBP cijfer van het ABS voor enig jaar komt met een vertraging van 7-8 maanden (achteraf) ter beschikking.

In juli 2012 heeft het ABS nieuwe BBP cijfers over 2011 gepubliceerd, waarbij in het nominale BBP een grotere "coverage" van de economie is verwerkt; meerdere industrieën zijn meegenomen

in het BBP cijfer. Dit was mogelijk na de bedrijven-telling met betrekking tot 2007. Hierdoor is de BBP waarde voor 2000-2010 drastisch aangepast met circa 20% omhoog.

Tabel II.4.8: Schuld BBP ratios in % van 2007 – medio 2012

Ratios	Wet op de Staatsschuld Leningen-plafond	2007	2008	2009	2010	Gewijzigde leningen plafond per jan 2011	2011*	juni 2012*
Berekende ratio's aan de hand van gecorrigeerde schuld- en BBP cijfers								
Buitenlandse schuld BBP mp	45	15,1	18,5	16,8	15,1	35	16,7	16
Binnenlandse schuld BBP mp	15	7,9	9,4	10,7	12,6	25	10,8	11,5
Totale Schuld BBP mp	60	23	27,9	27,5	27,7	60	27,5	27,5
BBP en wisselkoersen								
BBP lopende mp in mln. SRD van het jaar SRD/US\$		8.061 2,78	9.698 2,78	10.683,4 2,78	11988,7 2,78		14067,3 3,35	n.b. 3,35

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

*De ratio's voor 2011 en 2012 zijn gebaseerd op het BBP cijfer van 2011 uitgebracht op 23 augustus 2012

De buitenlandse schuld-BBP ratio bleef in de gehele respectieve periode onder de 45%, ook na de wijziging van de wet in januari 2011 en de aanpassing van het BBP cijfer in 2012. Na een stijging van de ratio in 2008 met circa 3 procentpunten t.o.v 2007 is deze weer gaan dalen tot 15.1% in 2010. Vanaf 2011 stijgt de ratio weer tot 16.7%. De stijging in 2011 is het gevolg van een stijging van de buitenlandse schuld. Per ultimo juni 2012 was de buitenlandse schuld ratio 16%.

De binnenlandse schuld-BBP ratio was per ultimo juni 2012, 11.5%.

Aflossingen en interest betalingen op de Binnenlandse Staatsschuld

In tabel 11.4.9 worden de betaalde binnenlandse en buitenlandse interest en aflossingen over de periode 2007 – juni 2012 gepresenteerd.

De betalingen op de binnenlandse schuldenlast daalden in 2009 met circa 10% ten opzichte van het jaar daarvoor als gevolg van een afname in de aflossingen op schatkistpapier van circa 73% ten opzichte van 2008. Het meeste schatkistpapier werd in dat jaar herbelegd. Deze trend werd in 2010 voortgezet.

Tabel II.4.9: Betaalde schuldenlast over 2007 – medio 2012

Omschrijving	2007	2008	2009	2010	2011*	juni 2012*
Binnenlandse schuldenlast						
Binnenlandse interestbetaling in mln. SRD	53,4	43,9	57,2	84,1	111,8	64,7
Binnenlandse aflossingsbetaling in mln. SRD	83,8	112,4	83,2	30,7	67,5	25,1
Binnenlandse schuldenlast in mln. SRD	137,2	156,3	140,4	114,8	179,3	89,8
Buitenlandse schuldenlast						
Buitenlandse interest betalingen in mln. US\$**	15,8	5,3	8,6	7	8,6	6,2
Buitenlandse aflossingsbetaling in mln. US\$	126,9	14,6	89,8	16,8	20,7	34,6
Buitenlandse schuldenlast in mln. US\$	142,7	19,9	98,4	23,8	29,3	40,8
Totale schuldenlast						
Totale schuldenlast in mln. US\$	192,1	76,1	148,9	65,1	82,8	67,6
Totale schuldenlast in mln. SRD	534	211,6	413,9	181	277,4	226,5

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

* voorlopige cijfers

** Interestbetalingen en andere fees

In 2011 namen de totale binnenlandse schuldenlastbetalingen toe met circa 56% ten opzichte van 2010. Dit jaar is ook het piekjaar geweest voor de binnenlandse schuldenlastbetalingen in de afgelopen 5 jaar. De stijging in de binnenlandse schuldenlast heeft zowel betrekking op de interestbetalingen als in de aflossingen. De oorzaak voor deze stijging, is het aflossen van schatkistpapier en op de infrastructurele werken. In tegenstelling tot 2010 werd in 2011 veel meer schatkistpapier aan het eind van de looptijd afgelost in plaats van herbelegd.

In het eerste halfjaar van 2012 bedroegen de binnenlandse schuldenlastbetalingen SRD 89,8 mln.

Aflossingen en interestbetalingen op de buitenlandse Staatsschuld

De piekjaren bij de buitenlandse schuldenlastbetalingen in de referentieperiode waren 2007 en 2009, terwijl er in 2008 de laagst betaalde schuldenlast was geregistreerd gevolgd door 2010 en 2011. Deze piekjaren hebben betrekking op de betalingen van achterstallige schuldenlast met name de Braziliaanse schuld in 2009 en het vervroegd aflossen van de NIO schuld in 2007.

In 2008 en 2010 waren slechts betalingen gedaan aan de hand van de betalingschema's op leningen die regulier worden afgelost. Er was dus geen sprake van het betalen van achterstallige schulden, waardoor de betaalde buitenlandse schuldenlast enorm afnam. Per ultimo 2010 bedroeg de totale schuldenlastbetaling US\$ 23,8 mln.

In 2011 nam de schuldenlast weer toe met 23% ten opzichte van 2010 tot US\$ 29,3 mln. In het afgelopen jaar was er weer een aanvang gemaakt met de aflossing van de VSA-GSM schulden. Ook was er een aanvang gemaakt met de aflossing van enkele IADB leningen en een India creditline.

In het eerste halfjaar van 2012 bedroegen de buitenlandse schuldenlastbetalingen US\$ 40,8 mln, voornamelijk vanwege de volledige afwikkeling van de VSA-GSM schuld ter waarde van US\$ 27,1 mln.

II.5 De ontwikkeling van productie, inkomen, prijzen, geselecteerde lonen en werkgelegenheid

II.5.1 Productie en inkomen 2007-2011

De belangrijkste graadmeter voor de productie in een land gedurende een bepaalde periode is het Bruto Binnenlands Product (BBP of GDP). Tevens zijn het Nationaal Product, het Nationaal Inkomen, Nationaal Inkomen per Capita en het Beschikbaar Inkomen in lopende prijzen van eminent belang. Bovengenoemde macro economische grootheden zullen over de periode 2007 tot en met 2011 worden gezien. Daarnaast zal het BBP in constante zin worden belicht.

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) en het Bruto Nationaal Product (BNP), kunnen in principe volgens 3 methoden worden gemeten. Het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) hanteert voor het berekenen van het Bruto Binnenlands Product voornamelijk de productiemethode. Deze methode gaat uit van basisprincipes die zijn vastgelegd in de “System of National Accounts” (SNA). Dit is een systeem dat gezien kan worden als een draaiboek voor het samenstellen van de Nationale Rekeningen. De nieuwste versie op dit stuk is de “SNA-2008”, een ingrijpende revisie van SNA-93, welke t/m februari 2008 in gebruik is geweest. Dit systeem wordt internationaal aanbevolen en ook ons land houdt zich zoveel als mogelijk hieraan, ofschoon wij evenals vele andere zogenaamde ontwikkelingslanden nog in het overgangsproces van SNA-1993 naar SNA-2008 zitten. Suriname heeft met technische assistentie van CARTAC in maart 2012 de transitie van SNA-1968 naar SNA-1993 voltooid en heeft in overeenstemming met afspraken binnen de CARICOM (basisjaar 2005 of zo dicht mogelijk hierbij) zijn basisjaar verlegd naar 2007.

Het BBP zal zowel in nominale als in reële zin gepresenteerd worden, met daaraan gekoppeld een beschrijving van de ontwikkeling van het BBP en andere belangrijke macro economische indicatoren. In tabel II.5.1 zal de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product, het Bruto Nationaal Inkomen (BNI, ook wel Bruto Nationaal Product, BNP genoemd), Beschikbaar Nationaal Inkomen en het Nationaal Inkomen per capita waar mogelijk zowel in lopende als in constante prijzen over de periode 2007 tot en met 2011 worden aangegeven.

Opgemerkt dient te worden dat het Bruto Binnenlands Product uitgedrukt kan worden in zowel “basic prices” (basisprijzen, voorheen factorkosten) als “market prices” (marktprijzen). De gedachte achter “basic prices” is dat de door de producent (bedrijven, financiële instellingen, niet-financiële

instellingen en andere relevante actoren binnen de economie) voortgebrachte productie (goederen en diensten), wordt uitgedrukt in productiekosten.

De term “market prices” (marktprijzen) wordt gehanteerd om aan te geven dat de door de producenten voortgebrachte producten en diensten op een markt worden afgezet en daardoor dient er dus een marktprijs voor te worden betaald. Het verschil tussen “basic prices” en “market prices” zit in prijsverlagende subsidies en prijsverhogende indirecte belastingen.

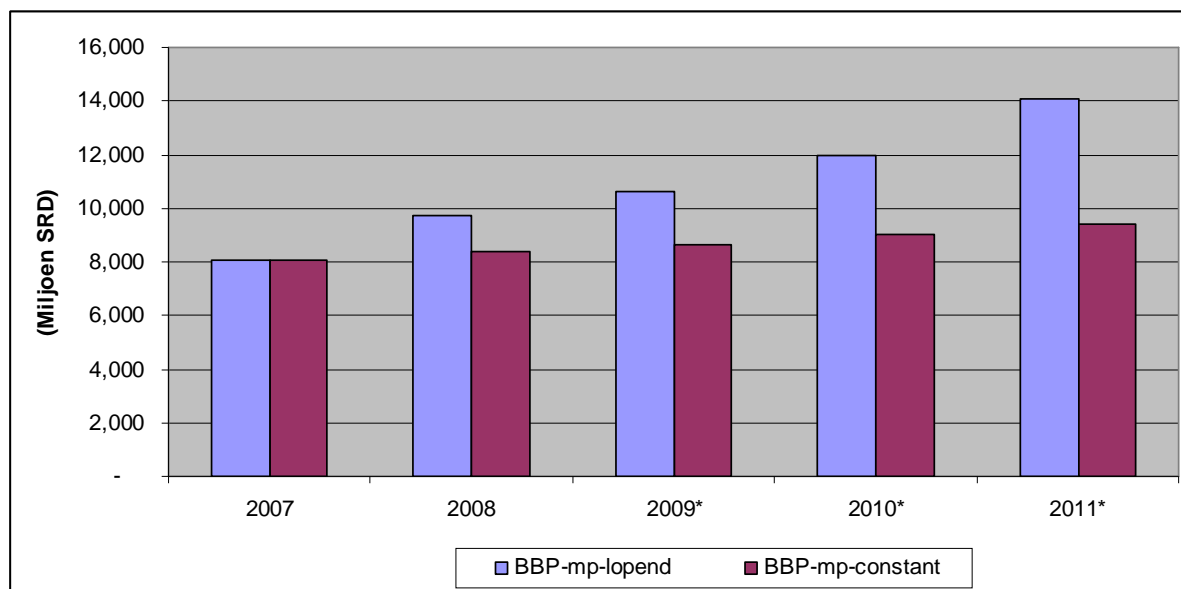
Tabel II.5.1: De ontwikkeling van geselecteerde macro-economische indicatoren gedurende 2007 - 2011 (x SRD 1000)

Macro-Economische Grootheden	2007	2008	2009*	2010*	2011*
Bruto Binnenlands Product (BBP; basisprijzen-bp)	7.412.941	9.036.125	9.769.200	11.133.606	12.909.100
BBP (basisprijzen, 2007=100)	7.412.941	7.721.516	7.953.480	8.282.011	8.669.744
Bruto Binnenlands Product (BBP; marktprijzen-mp)	8.060.532	9.698.055	10.638.424	11.988.698	14.067.299
BBP (marktprijzen, 2007=100)	8.060.532	8.394.994	8.648.292	9.005.523	9.427.129
Bruto Nationaal Inkomen (basisprijzen)	7.435.737	9.093.671	9.783.934	10.847.532	12.040.029
Bruto Nationaal Inkomen (marktprijzen)	8.083.328	9.755.601	10.653.158	11.702.624	13.198.228
Beschikbaar Inkomen	8.298.500	10.007.191	10.914.478	11.944.988	13.487.697
Midjaarljkse bevolking	509.970	517.052	524.143	531.170	539.912
Nationaal Inkomen per capita	15.851	18.868	20.325	22.032	24.445

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

* Voorlopige cijfers

Grafiek II.5.1: Het verloop van het Bruto Binnenlands Produkt 2007-2011

Tussen 2007 en 2011 is het BBP-mp in lopende prijzen met meer dan 74% toegenomen, ofwel met circa 14.9% per jaar. Mutaties in lopende prijzen zijn interessant, maar de mutaties in constante prijzen zijn relevanter, omdat daarin de invloed van prijsstijgingen is uitgeschakeld. Tussen 2007 en 2011 is het BBP-mp constant (in reële zin) met ongeveer 17% toegenomen, ofwel met circa 3.4% per jaar.

II.5.2 De ontwikkeling van het reële Bruto Binnenlands Product

Bij de analyse van de macro-economische indicatoren zijn de ontwikkelingen in reële zin heel belangrijk omdat er aangegeven kan worden of er wel of geen sprake is geweest van groei in de economie over een bepaalde periode. *Het Bruto Binnenlands Product in reële zin geeft aan wat de economie over een bepaalde periode heeft gepresteerd.* Op basis van de uitkomst kan eventueel worden aangegeven welke factoren binnen de verschillende economische sectoren al dan niet hiertoe hebben bijgedragen. De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in reële zin in de beschouwde periode geeft ons het volgende beeld:

Tabel II.5.2: De ontwikkeling van het reële Bruto Binnenlands Product 2007-2011 (x SRD 1000)

Bruto Binnenlands Product (2007=100)	2007	2008	2009*	2010*	2011*
Basisprijzen	7.412.941	7.721.516	7.953.480	8.282.011	8.669.744
Groei per jaar		4,2	3,0	4,1	4,7
Marktprijzen	8.060.532	8.394.994	8.648.292	9.005.523	9.427.129
Groei per jaar		4,1	3,0	4,1	4,7

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

* Voorlopige cijfers

Het Bruto Binnenlands Product in reële zin betekent dat de invloed van de prijzen zoveel als mogelijk zijn uitgeschakeld, waardoor het accent wordt gelegd op de feitelijke productie in een bepaalde periode. Het blijkt dat in de beschouwde periode er in reële zin steeds sprake geweest is van een groei. De laagste jaarlijkse groei was in 2009 (3.0 %) en de hoogste was in 2011 (4.7%).

Op sectoraal niveau verkrijgen we het volgende beeld.

II.5.3: De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100), verdeeld naar diverse sectoren en componenten (x SRD 1000)

Sector en/of component	2007	2008	2009*	2010*	2011*
Primaire Sector (1)	1.401.429	1.349.982	1.502.084	1.536.992	1.597.265
Secundaire Sector (2)	2.405.164	2.622.471	2.412.982	2.559.915	2.742.810
Tertiaire Sector (3)	2.804.445	2.914.677	3.199.071	3.328.591	3.487.071
Overheid Sector (a)	801.902	834.386	839.343	856.513	842.598
BBP Basisprijzen	7.412.941	7.721.516	7.953.480	8.282.011	8.669.744
Indirecte Belastingen minus Subsidies	647.591	673.478	694.812	723.512	757.385
BBP Marktprijzen	8.060.532	8.394.994	8.648.292	9.005.523	9.427.129

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

* Voorlopige cijfers

Tabel II.5.4: De procentuele bijdragen van diverse sectoren en componenten aan het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100) (x SRD 1000)

Sector en/of component	2007	2008	2009*	2010*	2011*
Primaire Sector (1)	17,4	16,1	17,4	17,1	16,9
Secundaire Sector (2)	29,8	31,2	27,9	28,4	29,1
Tertiaire Sector (3)	34,8	34,7	37,0	37,0	37,0
Overheid Sector (a)	9,9	9,9	9,7	9,5	8,9
BBP Basisprijzen	92,0	92,0	92,0	92,0	92,0
Indirecte Belastingen minus Subsidies	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
BBP Marktprijzen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

* voorlopige cijfers

De tertiaire sector heeft over de gehele periode 2007-2011 het grootste aandeel, dat ook nog is toegenomen. Het aandeel van de primaire, secundaire en Overheid sector is afgenomen over de beschouwde periode.

Tabel II.5.5: De procentuele jaar-op-jaar mutaties van diverse sectoren en componenten van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100) (x SRD 1000)

Sector en/of component	2007-2008	2008-2009*	2009*-2010*	2010*-2011*	2007-2011*
Primaire Sector (1)	-3,7	11,3	2,3	3,9	14,0
Secundaire Sector (2)	9,0	-8,0	6,1	7,1	14,0
Tertiaire Sector (3)	3,9	9,8	4,0	4,8	24,3
Overheid Sector (a)	4,1	0,6	2,0	-1,6	5,1
BBP Basisprijzen	4,2	3,0	4,1	4,7	17,0
Indirecte Belastingen minus Subsidies	4,0	3,2	4,1	4,7	17,0
BBP Marktprijzen	4,1	3,0	4,1	4,7	17,0

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

(a) Inclusief Productieve diensten en Onderwijs en Gezondheidszorg

* Voorlopige cijfers

Legenda:

- (1) Primair: Landbouw, Veeteelt, Bosbouw, Visserij, Mijnbouw
- (2) Secundair: Industrie, Elektriciteit, Gas en water voorziening, Constructie
- (3) Tertiair: Handel, Hotels & Restaurants, Transport en Communicatie, Financiële instellingen, Huur en andere Commerciële diensten, Gemeenschapdiensten, Sociale- en Persoonlijke diensten.

Ofschoon de tertiaire sector over de beschouwde periode in geen enkel jaar de hoogste groei heeft vertoond, is het vermeldenswaard dat slechts die sector ieder jaar is gegroeid en over de periode 2007-2011 de grootste bijdrage heeft geleverd aan de toename van het BBP in constante prijzen.

II.5.3 De ontwikkeling van de prijzen

Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI)

Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI) geeft de ontwikkeling weer van de kleinhandelsprijzen van een vast pakket van goederen en diensten (basispakket) vanaf een bepaalde periode (de basisperiode). Suriname's CPI is bij benadering een zogenaamde Laspeyres index, hierbij wordt uitgegaan van een vast pakket en de gewichten uit de basisperiode. Het totale CPI-cijfer is een samengesteld indexcijfer. Elk item in het pakket wordt gewogen naar de belangrijkheid (in de basisperiode) van de uitgaven aan dat specifieke item. Het basispakket waarop de cijfers uit tabel II.5.6 zijn gebaseerd bestaat uit 297 items en de prijzen worden gemeten bij circa 160 meetpunten in Paramaribo en Wanica. In het district Nickerie, inclusief Wageningen, zijn er 110 meetpunten. In Coronie en Saramacca zijn er circa 80 meetpunten en in Commewijne circa 65 meetpunten. In deze tabel zien we de ontwikkeling van het CPI vanaf januari 2011 tot en met juni 2012.

Tabel II.5.6: Prijsindexcijfers & Inflatie: Paramaribo, Wanica, Nickerie, Coronie, Saramacca en Commewijne
(Basisperiode april – juni 2009 = 100)

Periode	Hoofdgroepen												Inflatie/(% changes)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9/10	11	12	Totaal	I(t,t-1)	I(t,t-12)
Januari '11	119.6	114.6	102.6	104.9	111.9	111.5	138.4	109.7	117.4	110.5	112.7	117.1	3.5	14.0
februari	122.4	124.0	103.5	105.1	113.9	111.5	159.8	119.9	120.3	117.1	118.6	122.4	4.6	18.7
maart	127.8	124.2	103.8	105.2	115.3	116.0	163.7	120.0	120.8	119.3	118.6	125.3	2.4	21.2
april	130.1	124.8	104.0	105.2	116.8	116.8	173.8	120.1	120.8	120.3	118.9	127.6	1.8	22.6
mei	129.4	124.9	104.5	105.2	117.4	119.7	178.5	120.1	121.9	120.6	119.0	128.0	0.4	20.2
juni	131.3	124.9	104.9	105.2	117.8	120.0	174.5	120.1	124.3	121.1	119.5	128.5	0.4	17.7
Juli	133.4	124.9	105.0	105.2	118.1	120.0	173.5	120.1	126.9	121.6	119.6	129.4	0.7	18.0
augustus	133.7	125.6	105.7	107.2	118.5	120.0	171.3	120.1	128.3	121.9	119.9	129.7	0.3	17.7
September	133.6	126.5	108.6	107.2	118.5	120.0	172.6	120.1	127.7	123.3	120.5	130.0	0.2	16.5
oktober	134.9	149.6	108.9	107.1	120.1	120.0	167.6	120.1	127.1	123.2	120.7	130.7	0.5	15.8
November	133.8	151.2	109.7	108.6	121.1	120.0	169.2	120.1	126.9	123.8	120.8	130.8	0.1	15.2
December	131.9	152.2	109.7	110.4	121.5	120.0	167.4	120.1	129.5	123.9	123.0	130.4	-0.3	15.3
Januari '12	132.2	152.2	109.8	110.4	121.6	121.4	168.2	120.1	129.7	124.1	124.5	130.9	0.3	11.8
februari	135.0	152.5	110.2	112.9	122.4	121.4	172.4	120.2	129.8	124.4	124.7	132.9	1.6	8.6
maart	134.8	152.4	110.2	113.1	122.4	121.4	177.1	120.2	130.9	125.1	124.7	133.5	0.5	6.5
april	132.2	152.5	109.4	114.0	122.4	121.4	180.8	120.2	129.3	125.0	124.8	132.9	0.4	4.2
mei	132.5	152.6	109.6	113.9	122.9	121.4	179.3	120.2	125.7	125.1	124.4	132.7	-0.2	3.6
juni*	135.3	152.5	109.2	113.9	123.1	121.4	172.3	120.1	125.2	125.3	124.6	133.0	0.2	3.5

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

* Voorlopige cijfers

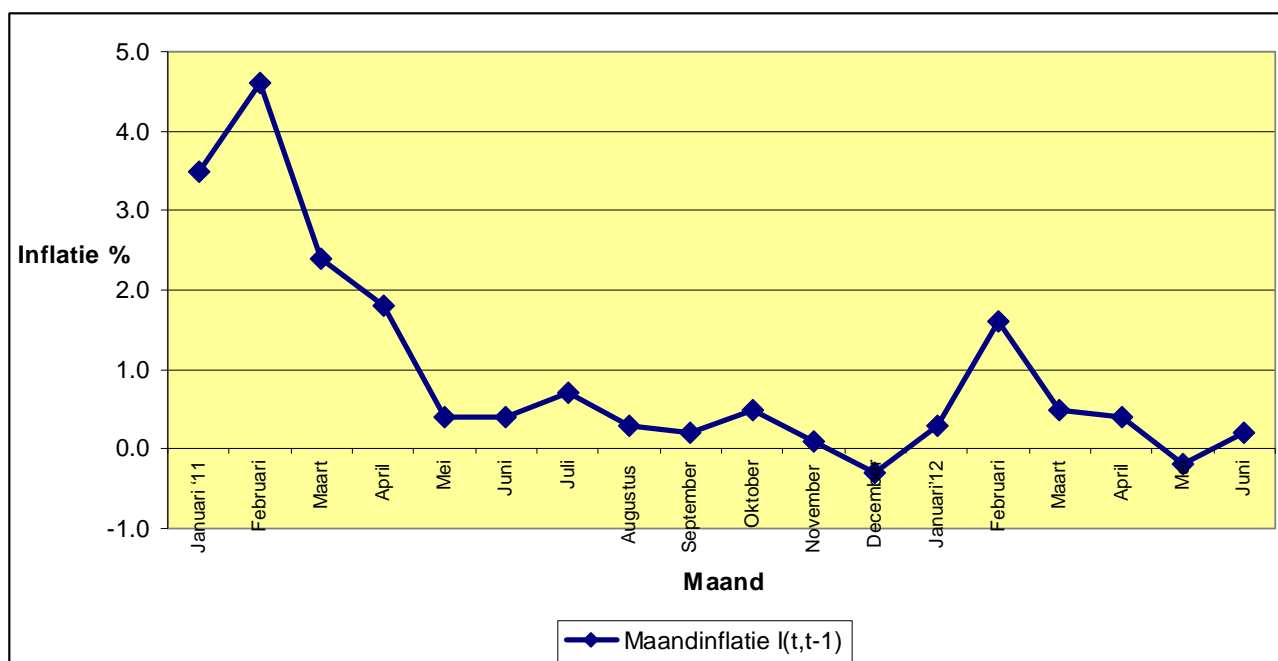
Legenda

	Hoofdgroepen	Gewichten (per 1000)
1	Voeding en Niet Alcoholische Dranken	404
2	Alcoholische Dranken en Tabak	29
3	Kleding en Schoeisel	36
4	Huisvesting en Nutsvoorzieningen	141
5	Woninginrichting	48
6	Gezondheidszorg	26
7	Transport	117
8	Communicatie	39
9/10	Recreatie, Cultuur en Onderwijs	41
11	Buitenshuis Eten	14
12	Overige Goederen en Diensten	107
	Totaal	1000

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

In onderstaande grafiek II.5.2 wordt de maandinflatie gepresenteerd over de periode januari 2011 tot en met juni 2012*.

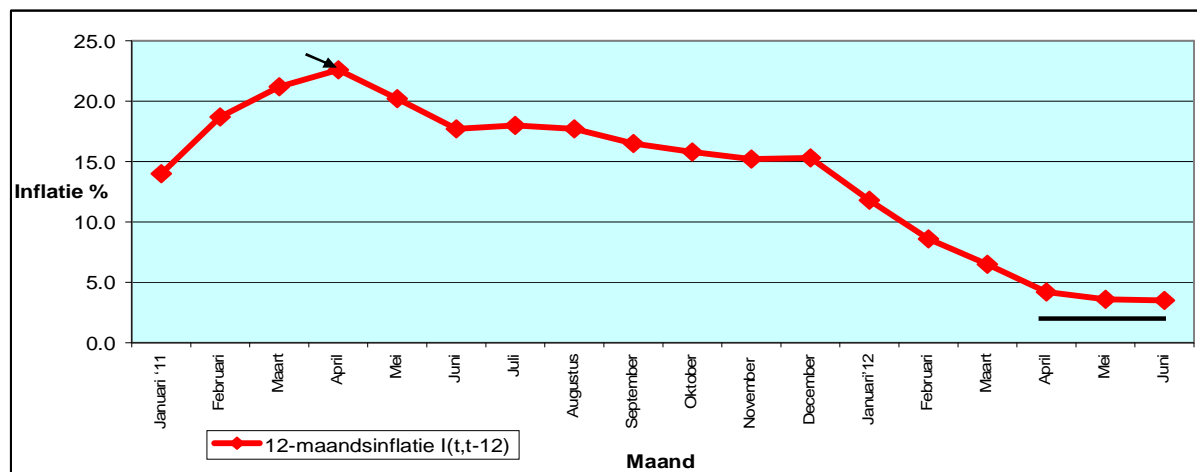
Grafiek II.5.2: Maandinflatie over de periode januari 2011 – medio 2012

Uit tabel II.5.6 en grafiek II.5.2 blijkt duidelijk dat de maandinflatie in de maand februari 2011 de hoogste was en wel 4.6%. Deze hoge maandinflatie was hoofdzakelijk te wijten aan de stijging van de prijzen van de items in hoofdgroep 2 (Alcoholische Dranken en Tabak), hoofdgroep 7 (Transport), hoofdgroep 8 (Communicatie) en hoofdgroep 12 (Overige Goederen en Diensten). In de maanden december 2011 en mei 2012 was er sprake van deflatie en wel respectievelijk 0.3% en

0.2%. Een cijfer dat een betere indicatie geeft voor de uiteindelijk te verwachten jaarinflatie is de zogenaamde twaalfmaandsverandering (12-maandsinflatie). Het voordeel van dit cijfer, boven de veel snellere maand-op-maand mutatie, is dat seizoensinvloeden zijn uitgeschakeld. Het cijfer blijft wel gevoelig voor incidenten.

Grafiek II.5.3: 12-maandsinflatie over de periode januari 2011 – medio 2012*

Bij de 12-maandsinflatiecijfers is in de beschouwde periode te zien dat van januari 2011 tot en met januari 2012 er sprake was van “double digit” inflatie met een maximum in de maand april 2011 en wel van 22.6%. “Double digit” (inflatie $\geq 10\%$) inflatie in de CPI is altijd een slechte zaak. Na april 2011 vertoont de 12-maandsinflatie een dalende trend en sinds april 2012 is het cijfer zelfs beneden de 5%.

II.5.4 Geselecteerde Looninformatie

Hierbij zal gekeken worden naar loonindexcijfers van geselecteerde functies in de bouwnijverheid. Het gaat om functies zoals timmerman, schilder, metselaar, betonvlechter etc. Daarnaast wordt ook gekeken naar de ontwikkeling van de bruto arbeidskosten per werknemer bij de Overheid. Vanwege het feit dat de basis van de Nationale Rekeningen verlegd is naar 2007, wordt dat jaar zoveel als mogelijk aangehouden als basisjaar bij het rapporteren van andere economische grootheden.

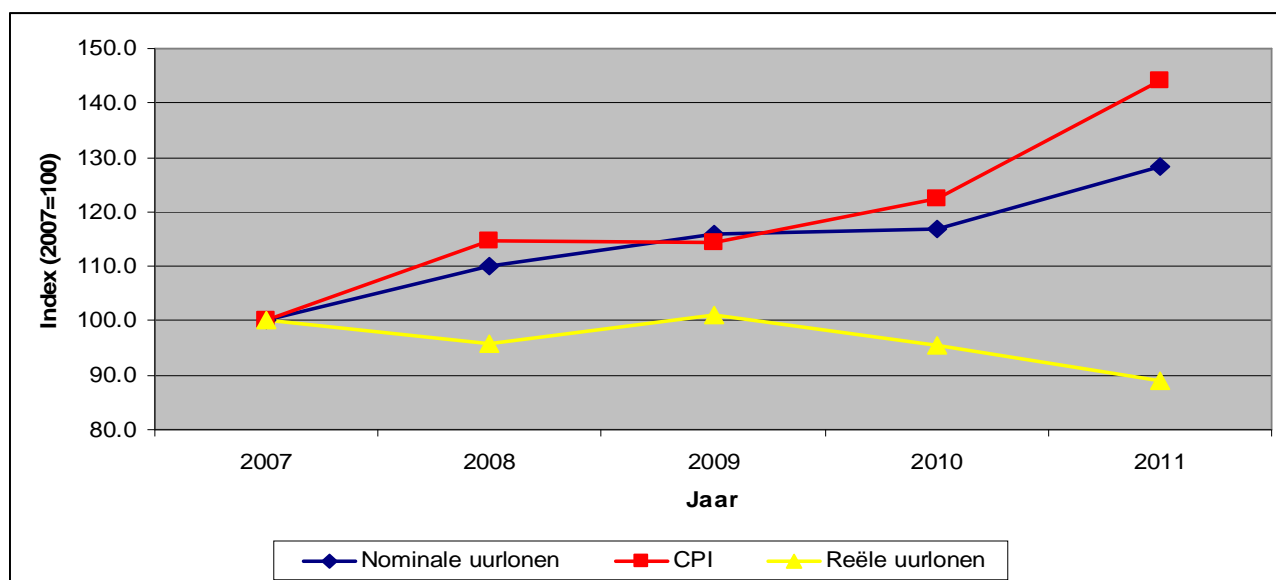
Tabel II.5.7 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de nominale uurlonen ten opzichte van de ontwikkeling van de consumentenprijsindex. Daarnaast is ook het reële uurloon opgenomen, wat uitgaande van het basisjaar steeds een dalend verloop vertoont.

Tabel II.5.7: Indices van uurlonen (nom. en reëel) in de bouwnijverheid en de consumentenprijsindex 2007-2011 (2007=100)

Jaar	Indices van de Nominale uurlonen in de bouwnijverheid	CPI	Indices van de Reële uurlonen in de Bouwnijverheid
2007	100	100	100
2008	110	114,7	95,9
2009	115,9	114,5	101,2
2010	117	122,5	95,5
2011	128,3	144,1	89,1

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

Grafiek II.5.4: Index van geselecteerde uurlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en consumentenprijsindex 2007-2011

Onderstaand wordt aandacht geschonken aan de ontwikkelingen van de bruto arbeidskosten bij de Overheid.

Tabel II.5.8: Bruto arbeidskosten van ambtenaren/landsdienaren en consumentenprijzen, indexcijfers 2007-2011 (2007=100)

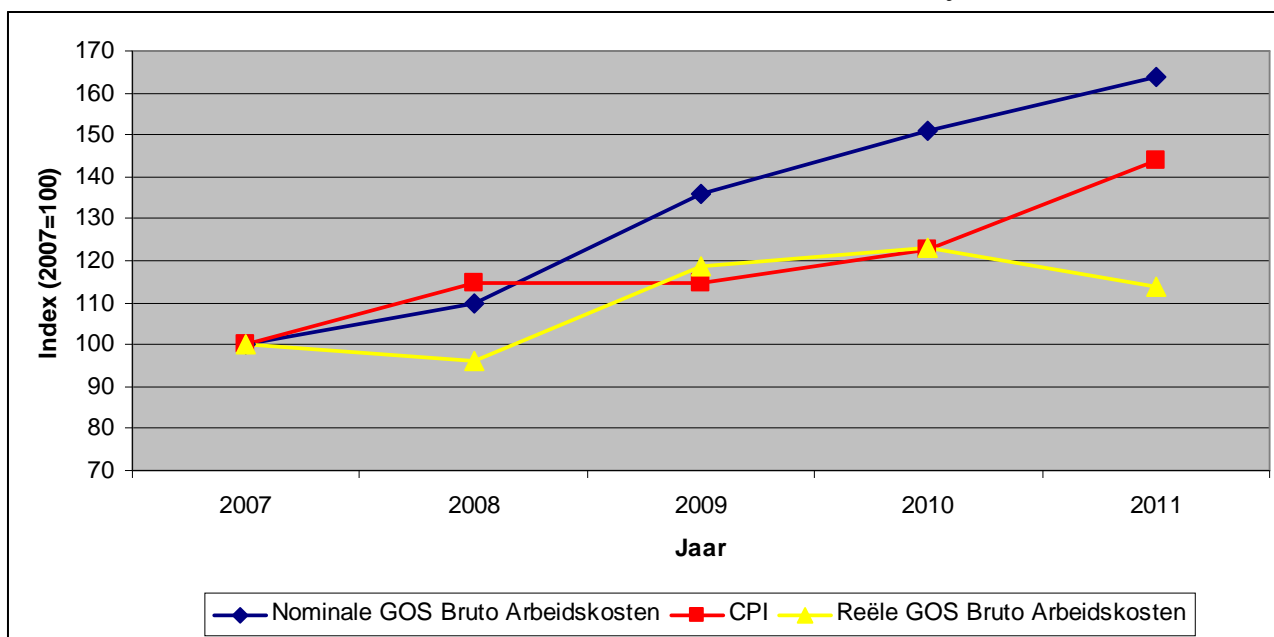
Jaar	Nominale GOS-Arbk	CPI	Indices van Reële ArbK
2007	100	100	100
2008	110	114,7	95,9
2009	136	114,5	118,8
2010	151	122,5	123,3
2011	164	144,1	113,8

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek /

GOS-Arbk = Bruto-Arbeidskosten uitgegeven aan ambtenaren/landsdienaren

Uiteraard geven arbeidskosten nog niet aan wat landsdienaren daadwerkelijk meenemen naar huis.

Grafiek II.5.5: Index van nominale, bruto-arbeidskosten (GOS) en de Consumenten Prijsindex (CPI)

De nominale bruto arbeidskosten vertonen het verwachte patroon: steeds omhoog, terwijl de reële bruto arbeidskosten een grilliger, maar evenzo verwachtbaar patroon vertonen. In elk geval is per ultimo 2011, het niveau van de reële lonen nog steeds boven dat van het basisjaar 2007.

II.5.5 Buitenlandse Handel (in goederen) 2006 – medio 2012

In tabel II.5.9 zijn de handelscijfers opgenomen over de periode 2006 – eerste kwartaal 2012. Uit de tabel is duidelijk te zien dat er sprake is van een positieve en toenemende handelsbalans over de periode 2006-2008. In 2009 was deze positieve handelsbalans aanzienlijk afgenomen, om in 2010 weer aanzienlijk te stijgen.

Tabel II.5.9: Handelsbalans van Suriname in US\$

Periode	Importen	Exporten 1)	Handelsbalans
2006	902,602,314	1,174,592,523	271,990,209
2007	1,044,882,186	1,359,056,851	314,174,665
2008	1,406,697,488	1,743,401,531	336,704,043
2009*	1,390,672,348	1,401,838,557	11,166,209
2010*	1,397,939,102	2,084,060,640	686,121,538
2011*	1,638,669,003	2,466,824,472	828,155,469
2012.1*	393,913,041	584,116,929	190,203,888

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

* voorlopige cijfers

1): inclusief weder-exporten

2012.I* = 1^e kwartaal 2012

Grafiek II.5.6: Importen en exporten van Suriname, periode 2006 – eerste kwartaal 2012

Uiteraard is het interessant om na te gaan met welke organisatie Suriname handel drijft. In dit kader bekijken we de handel met diverse handelsblokken, in het bijzonder: ASEAN (Association of Southeast Asian Nations), CARICOM (Caribbean Community), EU (Europese Unie), MERCOSUR (Common Market of South American States), NAFTA (North-American Free Trade Agreement) en UC (Unaffiliated countries, ofwel landen die zich bij geen enkel blok hebben aangesloten).

Tabel II.5.10a: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1^e en 2^e kwartaal 2011 (in US\$)

Handelsblok	1e kwartaal 2011			2e kwartaal 2011		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
Asean	42,697,150	4,671,470	-38,025,680	47,392,471	7,006,563	-40,385,907
Caricom	77,724,226	85,635,179	7,910,953	174,437,193	66,896,729	-107,540,464
Europese Unie	76,769,001	67,484,777	-9,284,224	81,583,946	76,418,575	-5,165,372
Mercosur	15,404,614	795,192	-14,609,422	16,171,101	1,171,268	-14,999,833
Nafta	98,973,595	240,281,122	141,307,527	103,298,555	258,742,416	155,443,861
UC	32,400,677	166,683,276	134,282,599	37,462,633	208,366,707	170,904,074
Totaal	343,969,263	565,551,016	221,581,753	460,345,899	618,602,258	158,256,359

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

Exporten zijn exclusief weder-exporten
(gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.5.10b: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 3^e en 4^e kwartaal 2011
(in US\$)

Handelsblok	3e kwartaal 2011			4e kwartaal 2011		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
Asean	50,908,927	6,035,362	-44,873,566	57,491,169	5,888,744	-51,602,425
Caricom	92,354,527	42,311,092	-50,043,435	122,141,391	141,056,905	18,915,514
Europese Unie	76,751,594	89,145,879	12,394,285	82,754,239	94,635,680	11,881,441
Mercosur	15,416,258	1,787,862	-13,628,397	13,626,419	11,646,268	-1,980,151
Nafta	113,144,313	106,199,570	-6,944,743	140,800,037	130,555,460	-10,244,577
UC	33,648,032	220,733,089	187,085,057	35,316,934	432,675,287	397,358,353
Totaal	382,223,652	466,212,853	83,989,202	452,130,189	816,458,344	364,328,155

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

Exporten zijn inclusief weder-exporten

(gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.5.10c: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1^e kwartaal 2012 (in US\$)

Handelsblok	1e kwartaal 2012		
	Importen	Exporten	Balans
Asean	49,192,402	7,440,620	-41,751,782
Caricom	73,576,672	87,388,079	13,811,407
Europese Unie	98,612,147	73,455,047	-25,157,100
Mercosur	20,272,107	3,993,958	-16,278,149
Nafta	119,470,167	100,517,240	-18,952,927
UC	32,789,546	311,321,984	278,532,438
Totaal	393,913,041	584,116,929	190,203,887

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

Exporten zijn inclusief weder-exporten

(gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.5.11: De top 5 import producten 2011 – eerste kwartaal 2012

Jaar	1	2	3	4	5
2011	Overige brandstof (Diesel)	Motor benzine (Gasoline)	Kaliumhydroxyde (bijtende potas)	Machines waarvan de bovenbouw 360° kan draaien	Sigaretten en Tabak bevattend
2012.1	Motor benzine (Gasoline)	Overige brandstof (diesel)	Kaliumhydroxyde (bijtende potas)	Machines waarvan de bovenbouw 360° kan draaien	Personenauto's met cif-waarde tot US\$ 25,000

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.5.12: De top 5 export producten 2011- eerste kwartaal 2012

Jaar	1	2	3	4	5
2011	Goud in staven	Goud in andere halfbewerkte vorm	Aluminiumoxide ander dan kunstmatig korund	Gedeeltelijk geraffineerde	verse bacoven
2012.1	Goud in staven	Goud in andere halfbewerkte vorm	Aluminiumoxide ander dan kunstmatig korund	Gedeeltelijk geraffineerde petroleum	verse bacoven

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

De belangrijkheid is bepaald aan de hand van de US\$ waarde.

II.5.6 Werkgelegenheid en Werkloosheid (leeftijdsgroep 15 -64 jaar)

In deze paragraaf zal zowel de werkgelegenheid als de werkloosheid belicht worden, waarbij hoofdzakelijk aan Paramaribo en Wanica (al geruime tijd samen goed voor meer dan 2/3 deel van de Surinaamse bevolking) aandacht wordt besteed. Om elk misverstand te voorkomen is een werkloze iemand die:

- (1) niet werkt,
- (2) wil werken, en
- (3) onmiddellijk beschikbaar is voor werk en
- (4) actief naar werk zoekt. Dit is de strikte ILO definitie waaraan Statistiebureaus over de hele wereld zich dienen te houden. Omdat de ILO rekening houdt met bepaalde situaties op de arbeidsmarkt van lidlanden die eventueel niet bevorderlijk zijn voor het actief zoeken naar werk is ook een zogenaamde ruime (=“relaxed”) definitie toegestaan, waarbij slechts met (1), (2) en (3) rekening wordt gehouden. De personen die niet actief naar werk zoeken worden “discouraged workers” (ontmoedigden) genoemd. Het wordt benadrukt dat de cijfers die doorgaans gepubliceerd worden, de cijfers conform de strikte definitie zijn, maar dat het ABS onderstaand waar mogelijk beide opties presenteert.

Tabel II.5.13: Arbeidsmarkt informatie Paramaribo en Wanica, 1997-2011

jaar	Werkenden (a)	Werklozen (b)	Discouraged Workers ©	Strikt (3) Werkloosheids-% $d=100 \times b/(a+b)$	Ruim (4) Werkloosheids-% (e) = $100 \times [(b+c)/(a+b+c)]$
1997	84,267	9,196	7,555	10	17
1998	88,106	10,475	6,605	11	16
1999	92,747	12,647	5,801	12	17
2000	95,374	15,226	.	14	.
2001	97,872	15,575	.	14	.
2002	105,129	11,239	.	10	.
2003 ¹⁾	111,547	7,817	.	7	.
2004 ²⁾	112,158	10,262	3,904	8	11
2005	117,379	14,632	6,903	11	16
2006	119,249	16,695	6,838	12	16
2007	123,796	14,806	6,304	11	15
2008	126,674	13,082	5,713	9	13
2009	127,288	12,616	7,108	9	13
2010	131,35	10,749	6,542	8	12
2011	133,142	13,392	5,432	9	12

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

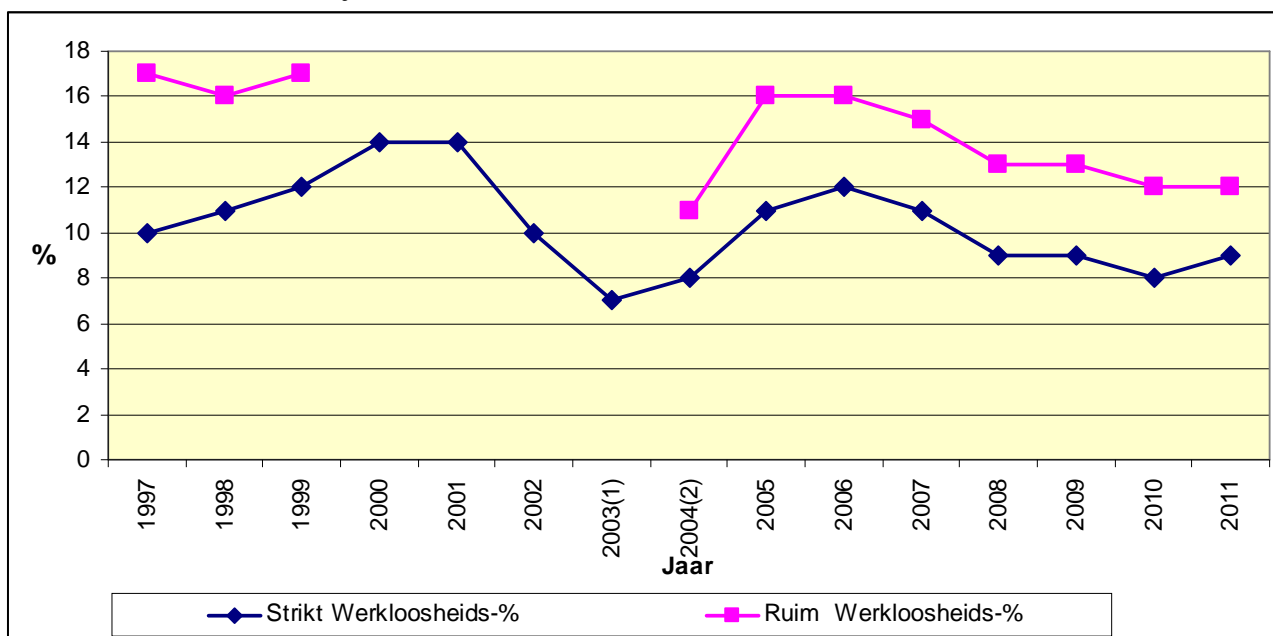
1) betreft cijfers van het 1^e halfjaar;

2) Census 2004 cijfer

3) Werkloosheidspercentages in "enge" zin of "strikte" zin

4) Werkloosheidspercentages in "ruime" of "relaxed" zin

Grafiek II.5.7: Werkloosheidscijfers (strikt en ruim) in Paramaribo en Wanica (1997-2011)

Het hoogste, strikte werkloosheidspercentage (14%) in beschouwde periode hebben wij gehad in de jaren 2000 en 2001 en het laagste cijfer in 2003. Voor wat betreft de hoogste cijfers conform de ruime opvatting betreffende werkloosheid (17%), dienen we te kijken naar de jaren 1997 en 1999. Het laagste cijfer in strikte zin (8%) vinden we in de jaren 2004 en 2010, terwijl het laagste cijfer in ruime zin (11%) slechts in 2004 werd genoteerd.

II.6 De monetaire ontwikkeling in 2011 – medio 2012

II.6.1 Algemeen

Ontwikkelingen op monetair vlak werden in 2011 in niet onbelangrijke mate door de aanpassing van de wisselkoers¹ voor de US\$, met 20% beïnvloed. Met deze devaluatie werd beoogd de sinds eind 2009 steeds toenemende kloof tussen de officiële en de parallelmarktkoers te elimineren en rust op de binnenlandse valutamarkt te doen wederkeren. In samenhang met de wisselkoersmaatregel vaardigde de Centrale Bank van Suriname, in het kader van ordening van de valutahandel, een aantal nieuwe en aangescherpte richtlijnen uit omtrent het transactieverkeer, de gedragscodes bij operaties op de valutamarkt en de rapportage- en meldingsplicht. Ondersteund door het prudent overheidsuitgaven beleid resulteerde het geheel in merkbare rust op de valutamarkt reeds tegen het einde van het eerste kwartaal van 2011, waarbij de kloof tussen de officiële en de parallelle marktkoers verdween. Stabiliteit in de wisselkoers handhaafde zich ook in het eerste halfjaar van 2012 zij het dat de euro kruiskoers, onder invloed van de perikelen op het gebied van de overheidsfinancien van het eurogebied, bleef fluctueren.

De wisselkoersaanpassing en de belastingmaatregelen van de Staat, in combinatie met gunstige prijsontwikkelingen op de internationale markten van grondstoffen in de mijnbouwsector, leidden in de eerste maanden van 2011 tot een versnelde toename van het binnenlands prijspeil. Zo werd op 20 januari 2011 de ‘government take’ op brandstof verhoogd met 50 cent tot gemiddeld SRD 1,50 per liter. De inflatoire druk werd mede vergroot door hogere internationale prijzen voor geïmporteerde brandstoffen en voedingsmiddelen. Door de koersaanpassing, de hogere ‘government take’ en de stijging van internationale olieprijsen vond een significante stijging ($\pm 50\%$) van de lokale pompprijzen plaats. Voor 2011 beliep de jaareinde inflatie 15.3% (2010: 10.3%), terwijl de jaargemiddelde inflatie 17.7% registreerde (2010: 6.9%). De piek in de maandinflatie werd in februari 2011 genoteerd voor 4.5% (zie grafiek II.6.1). Vanaf mei 2011 liep de maandinflatie aanzienlijk terug, wat aangeeft dat zgn. tweede ronde-effecten zijn uitgebleven. De dalende lijn zette zich ook voort in het eerste halfjaar van 2012; een geaccumuleerde inflatie van slechts 2%

---

¹20 januari 2011

kon worden geregistreerd. De maatregel van de overheid om de prijzen van veertig basisgoederen te verlagen (april 2012), droeg daaraan ook een steentje bij.

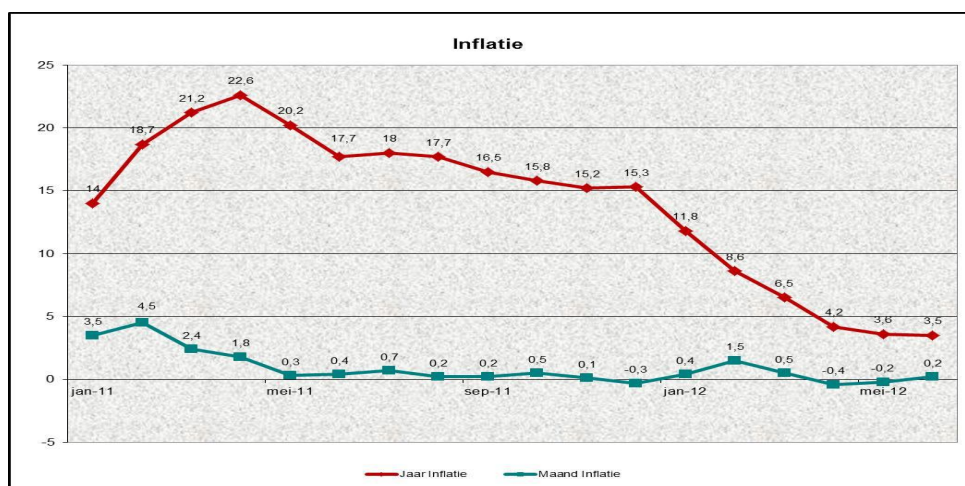
De stand van de financiën van de Staat zijn in 2011 verbeterd ten opzichte van 2010. Zowel de indirecte belastingopbrengsten - zoals de government-take op brandstoffen - als de directe belastingopbrengsten – zoals uit de goud- en aardoliesector, namen toe. Tegelijkertijd voerde de overheid bezuinigingen door op de uitgaven voor goederen en diensten, deels om tegenwicht te bieden aan de uitgavenverzwaring uit hoofde van de implementatie van de laatste fase van het FISO (begin 2011).

Het prudente overheidsfinancieel beleid is in 2012 voortgezet. De inkomstenstroom had een fluctuerend verloop omdat in de eerste helft van het jaar overmakingen vanuit een deel van de staatsbedrijven vertraging opliepen, terwijl al enkele ontwikkelingsuitgaven voor gecommitteerde investeringen moesten worden gepleegd. Met het oog op de totale verplichte belastingen- en overige afdrachten die zich vooral in het laatste kwartaal manifesteren zal mogelijk een licht tekort op de begroting optreden.

Het stabiele macro-economische klimaat, het prudent overheidsfinancieel beleid en goede vooruitzichten qua economische groei, gedreven door met name geplande investeringen in de mijnbouwsector, hebben opwaardering van de kredietwaardigheid van Suriname door de 's werelds belangrijkste credit ratingbureau's doen plaatsvinden. In april 2012 verhoogde Standaard & Poor's de credit rating van B+ naar BB- met stabiele vooruitzichten. Fitch Rating deed hetzelfde in juli 2011 (B-) en daarna in juli 2012 (BB-). In augustus 2012 trok Moody's de rating op naar Ba3.

Op onze weg voorwaarts is het van groot belang dat macro-economische stabiliteit behouden blijft. Een belangrijke uitdaging hierbij is het voorkomen van binnenlandse ontwikkelingen die inflatoire impulsen kunnen aanwakkeren.

Grafiek II.6.1: Inflatie

II.6.2 Monetair beleid

Het beleid richtte zich op het terugdringen van de negatieve effecten van de devaluatie, inclusief het risico van toenemende dollarisatie, en het herwinnen van het vertrouwen in de nationale munt. De kasreservepolitiek bleef gelden als het voornaamste instrument van monetair beleid gedurende de beschouwde periode. De Centrale Bank achtte het aldus noodzakelijk het kasreservepercentage in de vreemdevalutasfeer te verhogen. Ingaande 5 januari 2011 is het percentage opgetrokken van 33 $\frac{1}{3}$ % naar 40%. Het kasreservepercentage voor de toevertrouwde middelen in SRD bleef echter ongewijzigd op 25%. Het effectieve SRD–kasreservepercentage, dat wil zeggen gecorrigeerd voor de kasreservemiddelen die zijn besteed aan de 7%-kredietfaciliteit voor middenstandswoningbouw, kwam per eind 2011 neer op 16%.

Daarnaast was het Centrale Bank beleid erop toegespitst om de voorschotten aan de Staat uit hoofde van artikel 21 van de Bankwet te beperken conform, en voor zover mogelijk beneden, het wettelijk maximum.

In 2011 alsook in de eerste helft van 2012, hebben de banken over het algemeen naar tevredenheid voldaan aan hun kasreserveverplichtingen, hetgeen aangeeft dat zij hun liquiditeitsbehoeften redelijk hebben weten te reguleren. Hiertoe zijn zij deels ook aangezet door de verhoging van de jaarlijkse voorschotrente van de Centrale Bank, namelijk van 7.5% naar 9% (ingaaende mei 2011). Voor overschrijding van door de Centrale Bank beschikbaar gestelde kredietlimieten werd de rente met 1 procentpunt opgetrokken tot 12%. De Centrale Bank is aan het begin van de tweede helft van 2012 aangevangen met het ontwerpen van een systeem dat invoering van additionele monetaire instrumenten mogelijk moet maken. In het verlengde daarvan zullen ook bij het ministerie van Financiën organisatorische maatregelen plaatsvinden die in de nabije toekomst mede zullen resulteren in een actiever beroep van de Staat op de lokale kapitaalmarkt.

II.6.3 De ontwikkeling van de liquiditeitenmassa

Wijzigingen in de monetaire statistieken

Het voeren van een transparanter beleid wordt door de Centrale Bank hoog in het vaandel gedragen. Tegen die achtergrond is in 2011 een begin gemaakt met het op haar website plaatsen van monetaire en andere macro-economische data die regelmatig worden geactualiseerd. Er hebben zich in de monetaire statistieken enkele essentiële wijzigingen voorgedaan. Allereerst is de aanduiding ‘liquiditeitencreërende’ instellingen vervangen door ‘depositonemende’ instellingen, waarin de secundaire banken nu ook zijn inbegrepen. Ten tweede wordt thans door de Centrale Bank de geldbegrippen maatschappelijke geldhoeveelheid (M1) en liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) gehanteerd, waarbij de daarvoor in aanmerking komende vreemdevalutategoeden van ingezetenen

bij de depositonemende instellingen ook worden opgenomen. Ten derde is de periodiciteit van de data verruimd van kwartaalbasis naar maandbasis. Als laatste is de presentatie van de statistieken nu in een internationaal gangbare vorm, waarbij de oorzaken van de veranderingen in het geldaanbod naar sector te herleiden zijn (buitenland, overheid en private sector). Deze wijzigingen hebben terugwerkend plaatsgevonden vanaf 2006.

Doordat de grootste kredietcoöperatie Godo in juni 2010 de status van een algemene bank verkreeg, werd de bijdrage van de overige kredietcoöperaties zo marginaal dat die niet meer in de monetaire statistieken worden verwerkt. Sinds april 2011 is de Southern Commercial Bank de tweede secundaire bank die operationeel is in Suriname en als zodanig deel uitmaakt van de depositonemende instellingen. Na een bedrijfsovername in juni 2008 werd op 6 februari 2012 de officiële naamsverandering van RBTT Suriname in RBC Royal Bank Suriname een feit.

Ontwikkeling geldaggregaten

De basisgeldhoeveelheid, samengesteld uit bankbiljetten en munten in omloop alsmede de netto liquide tegoeden van banken aangehouden bij de CBvS, nam gedurende 2011 toe met SRD 77 mln tot SRD 1.580 mln ultimo jaar (zie tabel II.6.1). De toename in 2011 ten opzichte van het jaar daarvoor 5.2% daarvoor was significant minder dan de toename in 2010 van 12.4%. De relatief gematigde toename in 2011 was kenmerkend voor zowel de bankbiljettencirculatie als de banktegoeden bij de CBvS.

De binnenlandse liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) nam met 21.4% toe in 2011 ten opzichte van 2010. Deze toename is beduidend hoger dan die in 2010, van 10.9%. Het grootste deel van de groei in 2011 bevat het effect van de wisselkoersaanpassing. Zo houden de banken een deel van de girale tegoeden en de spaar- en vaste termijndepositos van het publiek aan in vreemde valuta. Indien deze tegoeden gewaardeerd werden tegen de oude koers (US\$1 = SRD 2,71) dan was de toename van de binnenlandse liquiditeitenmassa 11.5%.

In de eerste helft van 2012 namen het niveau van M1 en M2 met respectievelijk 17% en 16% toe ten opzichte van dezelfde periode in 2011. Dit reflecteerde een vertraagde groei in deposito's. De toename van de vreemde valuta deposito's vertoonde met 11.2% een significante afname, welke eveneens een afname van de deposito dollariserings ratio tot gevolg had (zie grafiek II.6.2).

Tabel II.6.1: Ontwikkeling van de geldaggregaten

Omschrijving	2008	2009	2010	2011	2012	
					Ie kw	Ile kw
Basisgeldhoeveelheid (in enge zin) ¹⁾	1.007,6	1.336,4	1.502,2	1.579,7	1.714,2	1.922,1
Chartaal geld	487,2	589,6	688,0	707,9	681,8	674,5
Giraal geld	1.946,9	2.088,3	2.315,7	2.838,6	3.094,4	3.259,3
Primaire liquiditeiten (M1) ²⁾	2.434,1	2.677,9	3.003,7	3.546,5	3.776,2	3.933,8
Overige deposito's ³⁾	1.855,0	2.255,8	2.441,3	3.055,6	3.265,5	3.379,2
Effecten, andere dan anderen ⁴⁾	47,5	61,1	80,0	108,0	117,7	110,5
Liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) ⁵⁾	4.336,6	4.994,8	5.525,1	6.710,1	7.159,4	7.423,5
	Procentuele mutatie					
Basisgeldhoeveelheid	11,9	32,6	12,4	5,2	25,5	43,6
Chartaal geld	12,4	21,0	16,7	2,9	12,9	9,6
Giraal geld	29,4	7,3	10,9	22,6	14,5	18,7
M1	25,6	10,0	12,2	18,1	14,2	17,0
Overige deposito's	14,9	21,6	8,2	25,2	15,8	15,7
Effecten, andere dan aandelen	7,5	28,6	30,9	35,0	19,5	5,6
M2	20,6	15,2	10,6	21,4	15,0	16,2

Bron: Centrale Bank van Suriname

1) omvat bankbiljetten in omloop en direct-opeisbare verplichtingen aan overige deponerende instellingen

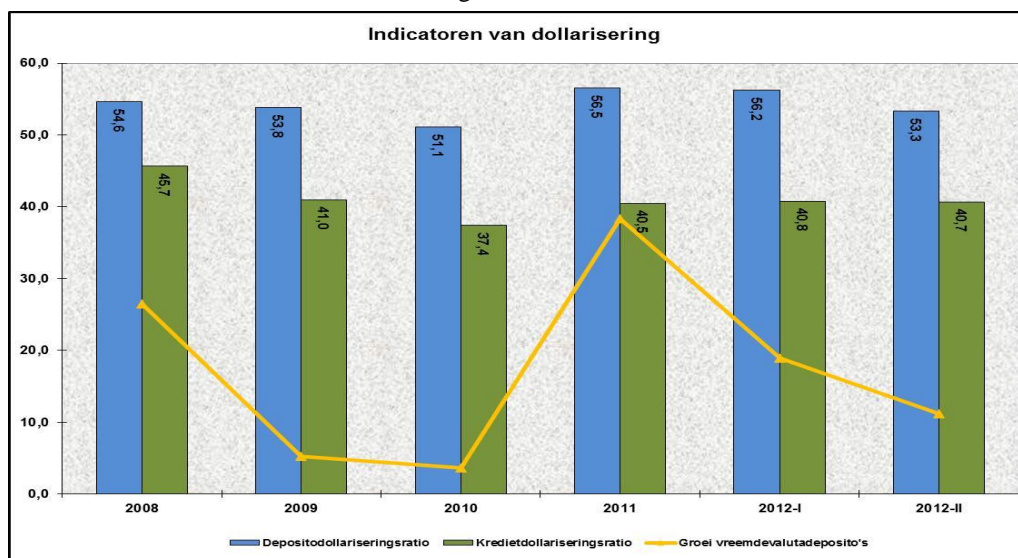
2) omvat chartaal geld (SRD) en giraal geld in SRD en vreemde valuta

3) omvat spaar- en termijndeposito's in SRD en vreemde valuta

4) betreft de goudcertificaten

5) omvat primaire liquiditeiten, overige deposito's in SRD en vreemde valuta alsook effecten, andere dan aandelen

Grafiek II.6.2: Indicatoren van dollarisering

Oorzaken van de geldgroei

De toename van M2 in 2011 beliep tot 21.4% ten opzichte van 2010. De toename van het netto buitenlandse actief droeg hieraan, als gevolg van de wisselkoersaanpassing, in hoge mate bij.

Tabel II.6.2 : Oorzaken van veranderingen in de liquiditeitenmassa (x SRD 1 mln)

Jaar	Buitenland	Overheid	Private Sector	Overige	Totaal
2008	486,1	-215,8	622,9	-153,7	739,5
2009	231,3	186,8	300,3	-60,3	658,1
2010	120,5	74,8	349,3	-14,1	530,5
2011	1.431,8	-255,4	610,4	-601,9	1.184,9
2012-I+II	616,6	-124,4	443,7	101,4	1.037,3

Bron: Centrale Bank van Suriname

In de eerste helft van 2012 nam M2 toe met 16% ten opzichte van dezelfde periode in 2011. Wederom waren liquiditeitscreatie vanuit het buitenland en de particuliere kredietsfeer de belangrijkste oorzaak.

Tabel II.6.3: Bijdrage van Centrale Bank aan de liquiditeitscreatie (x SRD 1 mln)

Jaar	Buitenland	Overheid	Private Sector	Overige	Totaal
2008	580,0	-127,7	-0,4	-87,2	364,7
2009	-153,7	229,3	1,2	-94,4	-17,6
2010	97,7	-8,7	1,1	137,0	227,1
2011	934,5	-187,0	1,4	-482,6	266,3
2012-I+II	409,8	-111,6	-0,5	230,3	528,0

Bron: Centrale Bank van Suriname

Tabel II.6.4: Bijdrage van ODI's aan de liquiditeitscreatie (x SRD 1 mln)

Jaar	Buitenland	Overheid	Private Sector	Overige	Totaal
2008	-94	-88	623,3	-57,8	383,5
2009	385	-42,4	299,1	-0,4	641,3
2010	22,7	83,3	348,2	-116,6	337,6
2011	497,5	-68,3	608,9	-61,7	986,4
2012-I+II	206,7	-12,9	444,2	-85,3	552,7

Bron: Centrale Bank van Suriname

II.6.4 Kredietverlening en toevertrouwde middelen

In 2011 bedroeg de groei van de bancaire kredietverlening aan de particuliere sector ongeveer 18% ten opzichte van 2010, waarin ook begrepen ligt het effect van de devaluatie.

De groei van SRD-kredieten, het voornaamste bestanddeel, viel terug van 26% in 2010 naar 11% in 2011 ten opzichte van het jaar daarvoor. Per ultimo juni 2012 lag de groei rond 13% ten opzichte van dezelfde periode in 2011.

Tabel II.6.5: Ontwikkeling Reserve Base en kasreserve van de Algemene Banken

Omschrijving	2008	2009	2010	2011	2012	
					Ie kw	Ile kw
Reserve base in SRD	1.467,6	1.886,3	2.270,8	2.461,5	2.639,2	2.895,5
Verplichte kasreserve in SRD	373,7	479,9	555,6	608,3	652,3	720,0
<i>waarvan: hypotheek lening uit kasreserve</i>	146,6	170,0	198,0	215,9	221,1	227,1
Actuele saldo kasreserve	227,1	309,9	357,6	392,4	431,2	492,9
Kredietverlening in SRD	1.387,0	1.653,8	2.091,8	2.327,1	2.380,6	2.498,1
Reserve base in USD	370,6	461,5	497,9	599,5	644,2	680,8
Verplichte kasreserve in USD	123,5	153,8	166,0	239,8	257,7	272,3
Kredietverlening in USD	305,8	301,7	315,4	342,8	350,4	368,4
Reserve base in EUR	197,8	234,9	277,5	298,5	310,6	311,5
Verplichte kasreserve in EUR	65,9	78,3	92,5	119,4	124,2	124,6
Kredietverlening in EUR	71,3	75,7	73,7	86,3	91,2	93,4

Bron: Centrale Bank van Suriname

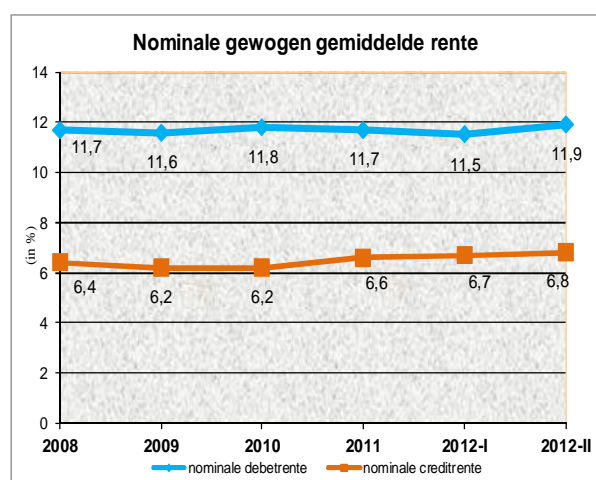
Bij verdeling van de kredietverlening naar sectoren zijn, evenals de voorgaande jaren, de grootste sectoren handel, woningbouw en dienstverlening.

II.6.5 Intereststructuur

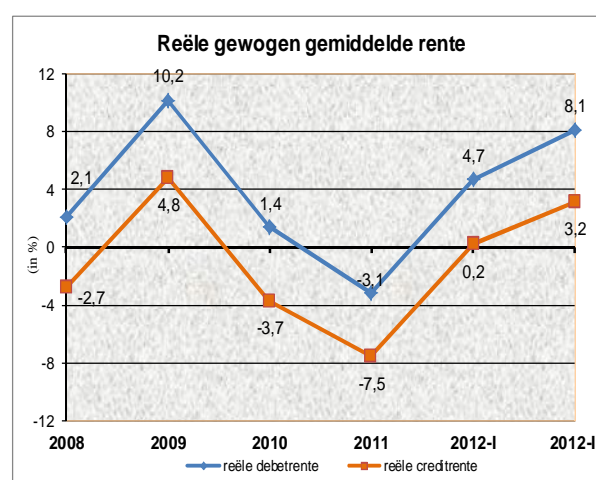
In de grafieken II.6.3, II.6.4 en II.6.5 zijn de gewogen gemiddelde rentetarieven vermeld. De nominale rentepercentages in de SRD-sfeer zijn in de eerste helft van 2012 zowel bij de debet- als creditrente met respectievelijk 30 en 40 basispunten gestegen ten opzichte van 2011. Vanwege de dalende inflatie in de eerste helft van 2012, is de reële rente sterk gaan toenemen.

In 2011 werd de rente op CBvS voorschotten aan de algemene banken verhoogd naar 9%, overeenkomstig de rentewijzigingen op schatkistpromessen van 1 jaar.

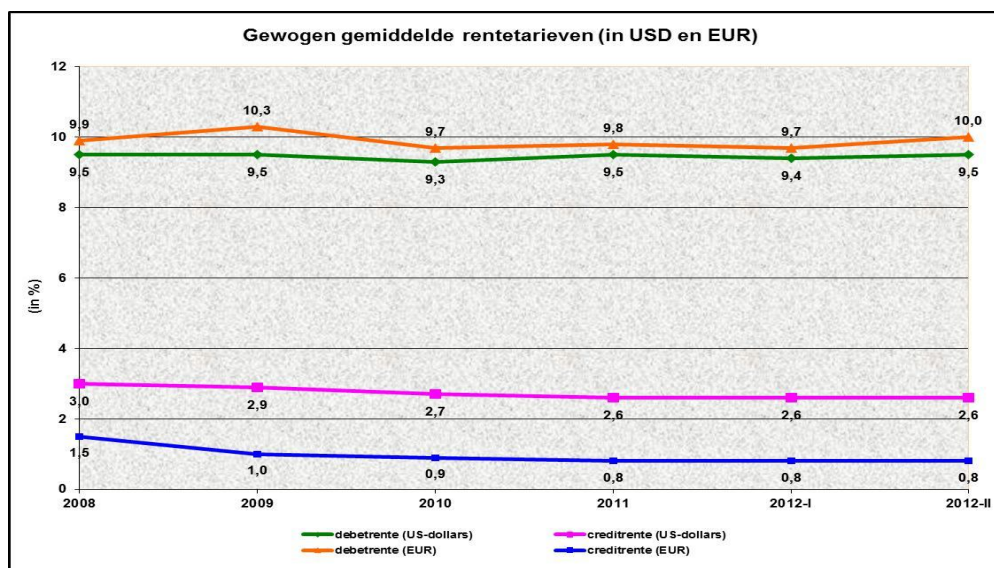
Grafiek II.6.3: Nominale gewogen gemiddelde rente

Grafiek II.6.4: Reële gewogen gemiddelde rente

Grafiek II.6.5: Gewogen gemiddelde rentetarieven (in USD en EUR)

II.7 De ontwikkeling van de betalingsbalans in 2011 – medio 2012

II.7.1 Algemeen

In 2011 bedroeg het surplus van de totale rekening van de betalingsbalans van Suriname bijna US\$ 124,1 mln; een aanzienlijke toename ten opzichte van het surplus in 2010 van US\$ 36 mln. Vanuit de lopende rekening droegen hogere netto exporten hieraan bij, terwijl daarentegen de tekorten op de diensten- en inkomensbalansen verder opliepen. Het tekort op de financiële rekening was echter aanzienlijk minder dan in het voorgaande jaar. De aanhoudende mondiale vraag naar grondstoffen stuwde ook dit jaar de wereldmarktprijzen verder omhoog, hetgeen op onze betalingsbalans wederom een gunstig effect had. Door toevoeging aan de internationale reserve van ruim US\$ 125 mln bedroeg deze aan het eind van 2011 circa US\$ 817 mln (zie tabel II.7.2), ongeveer gelijk aan 4½ maand import.

In het eerste halfjaar van 2012 tekende zich eveneens een surplus op de totale rekening af van bijna US\$ 96 mln, hetgeen significant hoger was dan het surplus van het eerste halfjaar van 2011 van bijna US\$ 27 mln. Als gevolg van voormeld overschot op de betalingsbalans namen de internationale reserves toe tot US\$ 905,3 mln¹. De importdekking bedroeg hiermee ruim 5 maanden. Dit niveau is ruim hoger dan de norm (drie maanden) die internationaal aanvaardbaar wordt geacht.

¹ Inclusief herwaardering ad US\$ 7,5 mln.

Tabel II.7.1: Betalingsbalans van Suriname (in mln US\$)

Omschrijving					KW1	KW2	KW3	KW4	totaal	KW1	KW2
A Lopende rekening	324,5	324,7	111,3	650,7	168,9	25,2	-4,6	61,7	251,1	146,5	85,3
1 Saldo goederenrekening	314,2	336,8	11,1	686,2	216,6	147,8	194,9	228,4	787,6	219,8	208,7
Exporten	1.359,0	1.743,5	1.401,8	2.084,1	565,5	618,6	590,7	691,9	2.466,7	619,1	614,1
Importen	-1.044,8	-1.406,7	-1.390,7	-1.397,9	-348,9	-470,8	-395,8	-463,5	-1.679,1	-399,3	-405,4
2 Saldo dienstenrekening	-64,5	-123,0	1,4	-17,7	-59,9	-67,2	-127,2	-107,3	-361,7	-54,6	-94,5
Diensten: credit	253,4	284,2	286,7	241,4	53,1	53,6	50,7	43,5	200,8	48,7	39,0
Transport	20,4	19,0	19,0	31,0	6,5	4,1	6,1	4,8	21,5	4,5	7,8
Overige	233,1	265,2	267,7	210,4	46,6	49,5	44,6	38,6	179,4	44,2	31,2
Diensten: debet	-317,9	-407,2	-285,3	-259,1	-113,0	-120,8	-177,9	-150,8	-562,5	-103,3	-133,5
Transport	-65,6	-90,0	-63,1	-73,4	-26,2	-29,4	-23,3	-22,9	-101,8	-21,8	-24,6
Overige	-252,3	-317,2	-222,2	-185,7	-86,8	-91,4	-154,6	-127,9	-460,7	-81,5	-108,9
3 Saldo inkomstenrekening	-2,6	20,4	4,8	-104,3	-9,0	-78,0	-94,5	-80,6	-262,1	-40,1	-49,5
Inkomens: credit	43,6	42,2	29,8	26,1	3,9	5,6	3,6	3,1	16,2	7,7	5,7
Inkomens: debet	-46,2	-21,8	-25,0	-130,4	-13,0	-83,5	-98,1	-83,7	-278,3	-47,7	-55,2
4 Saldo inkomensoverdrachtrekening	77,4	90,5	94,0	86,5	21,3	22,6	22,2	21,2	87,3	21,3	20,6
inkomensoverdrachten: credit	139,8	141,0	147,2	141,8	36,1	39,0	42,5	41,8	159,4	42,2	35,4
inkomensoverdrachten: debet	-62,4	-50,5	-53,2	-55,3	-14,8	-16,4	-20,3	-20,6	-72,1	-20,9	-14,8
B Vermogensoverdrachtenrek.	8,1	31,9	87,4	53,9	0,5	22,4	7,6	4,5	35,0	0,0	-6,3
vermogensoverdrachtenrek.: credit	8,1	31,9	87,9	53,9	0,5	22,4	7,6	4,5	35,0	0,1	0,6
vermogensoverdrachtenrek: debet	0,0	0,0	-0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-6,9
Tot. Groep A plus Groep B	332,6	356,6	198,7	704,6	169,4	47,6	3,0	66,2	286,1	146,5	79,0
C Financiële rekening	-366,3	-48,2	-141,2	-501,6	-155,8	-62,2	14,0	119,1	-84,9	-9,4	98,1
exclusief Groep E											
1 Directe investeringen	-246,7	-231,4	-93,4	-247,7	-46,6	30,8	48,2	40,5	72,9	9,4	29,6
Directe investeringen i.h buitenland	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	0,6	2,3	-1,5	3,1	0,0	0,0
Directe investeringen in Suriname	-246,7	-231,4	-93,4	-247,7	-48,3	30,2	45,9	42,0	69,8	9,4	29,6
2 Beleggingen: activa	0,0	-15,2	-9,9	-2,3	-1,8	-0,3	1,4	6,2	5,5	0,9	-0,1
Aandelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Effecten ⁽¹⁾	0,0	-15,2	-9,9	-2,3	-1,8	-0,3	1,4	6,2	5,5	0,9	-0,1
3 Beleggingen: passiva	-1,3	-1,7	-0,9	-9,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Effecten	-1,3	-1,7	-0,9	-9,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4 Overig financieel verkeer: activa	-37,2	193,5	-148,9	-289,1	-118,8	-132,0	-237,9	5,5	-483,3	-16,0	93,2
Monetaire autoriteiten ⁽¹⁾	-5,1	-12,9	-15,5	0,7	3,3	-5,1	-3,3	-52,9	-58,0	97,5	0,1
Banken ⁽¹⁾	-109,9	36,9	-137,0	-11,3	-66,9	-13,8	13,5	-10,3	-77,4	-78,3	-1,2
Overige sectoren	77,8	169,4	3,6	-278,5	-55,2	-113,1	-248,1	68,6	-347,9	-35,2	94,3
5 Overig financieel verkeer: passiva	-81,2	6,6	111,9	47,3	11,4	39,3	202,3	66,9	319,9	-3,8	-24,6
Monetaire autoriteiten	-0,3	-0,4	126,3	-2,7	3,1	2,7	-3,0	-3,5	-0,7	2,2	-3,4
Centrale overheid ⁽²⁾	-98,1	12,2	-5,9	66,4	9,7	12,9	17,7	80,4	120,7	18,0	-11,2
Banken	21,1	-2,3	-5,0	2,9	-1,4	-1,4	-3,6	4,9	-1,5	0,6	2,3
Overige sectoren	-3,9	-2,9	-3,5	-19,4	0,0	25,1	191,2	-14,9	201,4	-24,6	-12,3
Totaal, Groep A tot en met Groep C	-33,7	308,4	57,4	203,1	13,6	-14,6	16,9	185,3	201,2	137,1	177,1
D Statistische verschillen	179,8	-100,0	-18,9	-168,1	-81,1	109,0	-7,9	-97,1	-77,1	-111,4	-106,9
E Financierings items	-146,1	-208,4	-38,5	-35,0	67,5	-94,4	-9,0	-88,2	-124,1	-25,7	-70,2
Internationale reserves ⁽³⁾⁽⁴⁾	-146,1	-208,4	-38,5	-35,0	67,5	-94,4	-9,0	-88,2	-124,1	-25,7	-70,2
Memorandum item											
Herwaarderingsverschillen ⁽⁴⁾	-19,9	9,1	-16,0	1,2	-16,9	-10,7	7,5	18,2	-1,9	-12,0	19,5

Bron: Centrale Bank van Suriname

* Voorlopige cijfers

1) Kwartaal data zijn gecumuleerd

2) Een minteken duidt op een toename van de reserves

II.7.2 Lopende Rekening

De Handelsbalans

Het surplus op de handelsbalans in 2011 nam ten opzichte van 2010 toe met ruim US\$ 100 mln tot US\$ 787,6 mln (tabel II.7.1). Het gecorrigeerde overschot is het resultaat van enerzijds een toename in de goederenuitvoer met US\$ 383 mln tot US\$ 2.466,7 mln, en anderzijds een toename van de goedereninvoer met US\$ 281 mln tot US\$ 1.679,1 mln.

De groei in de export is als vanouds toe te schrijven aan de dominante bijdrage van de mijnbouwsector (96% van exportwaarde). Gunstige prijsontwikkeling van mineralen heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de prestatie van de handelsrekening; de goudsector speelde de belangrijkste rol (zie grafiek II.6.6 en II.6.7)

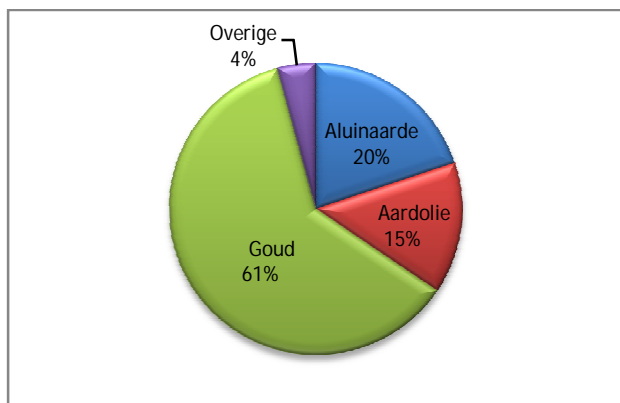
De exportprijs van goud steeg in 2011 tot US\$ 1.516,7 per troy ounce, terwijl de exportprijs van aluinaarde tot US\$ 348,30 per metrieke ton toenam. De exportprijs van stookolie steeg eveneens tot US\$ 102,60 per barrel, terwijl het exportvolume heel lichtjes toenam. In een volgorde van afnemende uitvoerwaarde is er in 2011 voornamelijk geëxporteerd naar de Verenigde Arabische Emiraten, Canada, de Verenigde Staten van Amerika en België.

De import van goederen registreerde een toename van 20% in 2011 ten opzichte van 2010. In 2011 werd er voornamelijk geïmporteerd uit Trinidad & Tobago, de Verenigde Staten van Amerika, Nederland en China. Dit beeld bleef in de afgelopen drie jaren onveranderd. De sterkste toename van import van goederen werd waargenomen bij de import van brandstof uit Trinidad & Tobago.

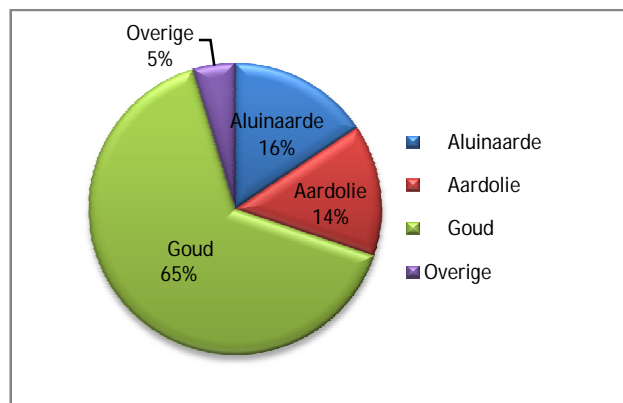
De exportwaarde van goederen handhaafde zich in het eerste halfjaar van 2012 min of meer op hetzelfde niveau als het eerste halfjaar van 2011. De goudexport blijft ook in deze periode de boventoon voeren, terwijl anderzijds de exportwaarde van aluinaarde afnam. Zowel de exportprijs als het exportvolume van aluinaarde vertoonden een daling. De exportwaarde van aardolie nam echter lichtjes toe (grafiek II.1b).

De import en export van goederen handhaafden zich in het eerste halfjaar van 2012 min of meer op hetzelfde niveau als in het eerste halfjaar van 2011. De import van goederen daalde met nauwelijks 2% tot US\$ 804,7 mln.

Grafiek II.7.1: Aandeel exportproducten in totale exportwaarde 2011

Grafiek II.7.2: Aandeel exportproducten in totale exportwaarde medio 2012

Dienstenverkeer

De dienstenbalans vertoonde in 2011 een omvangrijk tekort (US\$ 361,7 mln; tabel II.7.1), vanwege een correctie in de methodologie, ongeveer US\$ 344 mln hoger dan in 2010¹. Het tekort was primair toe te schrijven aan betalingen aan buitenlandse aannemers voor constructiewerkzaamheden in voornamelijk de mijnbouwsector en andere diverse particuliere diensten.

Primaire inkomens

Per saldo registreerde Suriname een uitstroom van primaire inkomens ad US\$ 262,1 mln (tabel II.7.1). Dit werd vooral veroorzaakt door dividendovermakingen aan aandeelhouders in het buitenland en rentebetalingen op uitstaande leningen door zowel de Staat als de particuliere sector, tezamen voor US\$ 278,3 mln. Hiertegenover stonden rente-inkomsten voor zowel de Bank als de algemene banken op beleggingen in het buitenland ad US\$ 16,2 mln.

Het saldo van de primaire inkomens bleef stationair in het eerste halfjaar van 2012, vergeleken met het eerste halfjaar van 2011.

Inkomensoverdrachten

Per saldo leidden de inkomensoverdrachten tot een instroom van US\$ 87,3 mln (tabel II.7.1). Het totaal aan ontvangsten (US\$ 159,4 mln) betrof geldovermakingen vanuit voornamelijk Nederland, de Verenigde Staten van Amerika en de Nederlandse Antillen ter ondersteuning van familieleden in

¹Met ingang van 2011 worden additionele bronnen gebruikt voor het samenstellen van de betalingsbalans. De Bank is in 2011 gestart met het verzamelen van data middels directe rapportage bij bedrijven via survey's. De grootste veranderingen deden zich voor bij de dienstenrekening, primaire rekening, directe investeringen en overig financieel verkeer.

Suriname. Met het vestigen van meer immigranten namen de geldovermakingen naar het buitenland in 2011 toe tot US\$ 72,1 mln, met als belangrijkste bestemmingen China, Brazilië en de Verenigde Staten van Amerika.

Het beeld van inkomensoverdrachten bleef in het eerste halfjaar van 2012 vrijwel stationair ten opzichte van het eerste halfjaar van 2011.

Vermogensoverdrachtenrekening

Het restant van de Nederlandse verdragsmiddelen bepaalde het surplus van US\$ 35,0 mln op de vermogensoverdrachtenrekening in 2011 (tabel II.7.1). Deze middelen waren bestemd voor de financiering van verschillende lopende projecten, waaronder die van gezondheids-, milieu-, rechtshandavings- en overige sociale projecten.

II.7.3 Financiële rekening

Directe investeringen

De post ‘Directe investeringen in Suriname’ omvat voor een groot deel transacties van de bedrijven in de mijnbouwsector. De directe investeringen vertoonden in 2011 een positief saldo ad US\$ 72,9 mln en waren voor een belangrijk gedeelte toe te schrijven aan herinvesteringen in de mijnbouwsector (tabel II.7.1).

Het eerste halfjaar van 2012 noteerde hier een positief saldo ad US\$ 39 mln, tegenover een negatief saldo ad US\$ 15,8 mln in het eerste halfjaar van 2011. Het overschot is ondermeer toe te schrijven aan verstrekte leningen van buitenlandse moedermaatschappijen aan hun dochtermaatschappijen in Suriname. Herinvesteringen in de mijnbouwsector droegen ook bij aan het overschot.

Overig financieel verkeer

De particuliere sector, inclusief het bankwezen, leverde in 2011 een aanzienlijke bijdrage aan de geldstromen in het overig financieel verkeer. De buitenlandse vorderingen van deze sector namen met US\$ 425,3 mln toe (tabel II.7.1) en hielden verband met het overschot op de goederenrekening ad US\$ 787,6 mln. De verplichtingen van de particuliere sector stegen echter eveneens met ongeveer US\$ 200 mln.

De verplichtingen van de Overheid per ultimo 2011 namen per saldo toe met US\$ 120,7 mln. Dit kan worden toegeschreven aan de opname van lange termijn leningen ad US\$ 141,4 mln en de door de Staat gepleegde aflossingen ad US\$ 20,7 mln.

In het eerste halfjaar van 2012 noteerde het overige financieel verkeer een toegenomen vordering op het buitenland van US\$ 77,2 mln. Bovendien daalden de externe verplichtingen in deze categorie met US\$ 28,4 mln.

II.7.4 Internationale reserves

De transacties op de betalingsbalans, inclusief statistische verschillen, resulteerden in 2011 per saldo in een toevloeiing van deviezen. De internationale reserves stegen als gevolg hiervan met US\$ 126,0 mln tot het niveau van US\$ 816,9 mln (tabel II.7.2), inclusief herwaardering ad US\$ 1,9 mln. Deze internationale reserves per ultimo 2011 waren voldoende om ruim vier maanden goederen en diensten te financieren.

De internationale reserves registreerden per ultimo juni 2012 ten opzichte van 2011 een toename van US\$ 88,4 mln enerzijds, als gevolg van transacties op de betalingsbalans ad US\$ 95,9 mln en anderzijds vanwege de afwaardering van de reserves ad US\$ 7,5 mln. Het niveau van de internationale reserves per ultimo juni 2012 ad US\$ 905,3 mln resulteerde in een verhoging van de importdekking naar ruim 5 maanden.

Hierbij moet in beschouwing worden genomen dat de dekking voor niet-mijnbouw importen hoger ligt gezien de omstandigheid dat bedrijven werkzaam in de mijnbouwsector hun importen uit eigen middelen financieren en derhalve geen beroep doen op de internationale reserves van de Centrale Bank.

Tabel II.7.2: Internationale reserves van de Centrale Bank (in mln US\$)

Omschrijving	2007	2008	2009	2010	2011	2012-juni
Monetair goud	33,2	40,6	60,4	89,1	108,5	114,4
Bijzondere trekkingsrechten in het IMF	0,9	0,6	126,5	124,2	123,8	122,3
Deviezenvorderingen ¹⁾	211	385,8	369,4	319,7	325,2	296,6
Effecten	148,5	166,2	91,2	148,5	250,0	362,7
Reservepositie in het IMF	9,7	9,4	9,6	9,4	9,4	9,3
Internationale reserves	403,3	602,6	657,1	690,8	816,9	905,3
Importdekking in maanden ²⁾	3,6	4,0	4,7	5,0	4,4	5,2

Bron: Centrale Bank van Suriname

1) Importen hebben betrekking op goederen en diensten

II.8 De ontwikkelingen van het verzekeringswezen

II.8.1 Algemeen

Diverse analyses concluderen unaniem dat de Surinaamse economie in 2011 goede prestaties leverde. Het rating bureau Standard & Poor's gaf zowel in 2011 als in 2012 een positief oordeel over de Surinaamse economie. In april 2012 herbevestigde dit bureau Suriname's BB-rating. Anno 2012, met name in de maand juli, verbeterde Fitch haar rating verder naar BB-. Ook Moody's gaf een gunstig oordeel en wel van B1 naar Ba3.

Naar aanleiding van de aanpassing van de officiële wisselkoersen door de Centrale Bank, zijn schadeverzekeraars ertoe overgegaan WAM-verzekeringen met een verhoogde dekking te verkopen tegen betaling van een hogere premie.

Assuria N.V. heeft in 2010 een schade- en een levensverzekeringsmaatschappij opgericht in Guyana. In 2012 verkreeg het bedrijf toestemming van de Guyanese overheid waardoor zij met haar activiteiten in dat land kon aanvangen.

De voorbereidingen voor een nieuwe wet met betrekking tot verzekeringsbedrijven vorderden in 2011 gestaag. De Bank ontving medio 2012 van het Ministerie van Justitie en Politie en van de Surinaamse Vereniging van Assurantie Maatschappijen (SURVAM) commentaar op de conceptwet. De commentaren worden thans door de Bank bestudeerd.

II.8.2 Onder toezicht staande verzekeringsmaatschappijen

In het eerste halfjaar van 2012 stonden de volgende verzekeringsmaatschappijen onder het toezicht van de Centrale Bank.

Schadeverzekeringsmaatschappijen

1. N.V. Surinaamse Assurantie Maatschappij "Self Reliance";
2. Fatum Schadeverzekering N.V.;
3. Assuria Schadeverzekering N.V.;
4. Assuria Medische verzekeringen N.V.;
5. N.V. Paramaribo Schade Assurantie Company (PARSASCO) en
6. Clico General Insurance Company Suriname N.V.

Levensverzekeringsmaatschappijen

1. Assuria Levensverzekering N.V.;
2. Clico Life & General Insurance Company (SA) Ltd. Suriname Branch¹;
3. Fatum Levensverzekering N.V.
4. Clico Life Insurance Company Suriname N.V. en
5. Self Reliance Levensverzekeringen N.V.

Uitvaartverzekeringsmaatschappijen

1. Stichting Uitvaartverzekering "Hamdard" en
2. Hennep Verzorgende Verzekering N.V.

Houdstermaatschappij:

- Assuria Holding N.V.

---

¹ De beëindiging van de ondertoezichtstelling is nog niet afgerond.

Levensverzekeringsmaatschappijen

Per ultimo 2010 hebben drie van de vijf onder toezicht staande levensverzekeraars aan de rapportageplicht van de Bank voldaan. Clico Life & General Insurance Company (SA) Ltd Suriname branch staat nog onder toezicht, zij het als een inactieve maatschappij in afwachting van het beëindigen van het toezicht.

Het balansvermogen van de drie rapporterende levensverzekeraars vertoonde in 2010 een stijging van 16.1% ten opzichte van 2009. De beleggingen waren met 28.0% toegenomen. Van de beleggingen vormen de hypotheeklen de grootste post, met een aandeel van 35.8%. Het resultaat van de instellingen over 2010 bedroeg SRD 7 mln (een toename van 18.4% ten opzichte van 2009). De koopsommen met een eenmalig karakter hebben bijgedragen aan het positieve resultaat, welke in het verslagjaar met 94.8% toenam. Eveneens was het positief resultaat toe te schrijven aan verdiensten uit de beleggingen ter waarde van SRD 17,5 mln. Het technisch resultaat is de afgelopen vijf jaren negatief geweest. In 2010 verslechterde het verder met 40.4%. Dit is met name een gevolg van een toename van de bruto uitkeringen met 108.5%.

Schadeverzekeringsmaatschappijen

Het totaal balansvermogen van de schadeverzekeraars nam in 2010 met 8.5% toe tot SRD 322 mln. De post liquide middelen steeg met 44.9%. Gezien de aard van de bedrijfsvoering is dit normaal te noemen. De beleggingen, voornamelijk in hypotheeklen (49.6% van de totale beleggingen in 2010), namen toe met 10.5%. De bruto premieopbrengsten stegen met 8.9% tot SRD 182 mln, terwijl de uitkeringen met 18.0% afnamen. De grootste branche qua premie-inkomsten bleek de categorie medische verzekeringen te zijn, gevolgd door de brandverzekeringen. Netto premieopbrengsten waren echter bij de brandverzekeringen het hoogst. Verder zijn er geen opvallende veranderingen geweest op de winst- en verliesrekening. In 2010 zijn er in totaal 185.820 WAM-verzekeringen gesloten. Dit vertegenwoordigde een totaal bruto premie-inkomen van SRD 36,8 mln, waarvan 111.667 (60.0%) verzekeringen van personenauto's betrof. Deze categorie was met een premie-inkomen van SRD 23,3 mln oftewel 63.0% van het bruto premie-inkomen, de grootste WAM verdiener. Het resultaat uit de WAM was wederom slecht en beliep negatief SRD16,2 mln. Volgens de verzekeraars is dit negatieve resultaat te wijten aan niet-kostendekkende premies. De uitkeringen, voornamelijk materiële schade, bedroegen SRD 26,4 mln. Hiervan betrof het merendeel uitkeringen aan de categorie personenauto's, omdat de meeste schadegevallen zich in deze groep hebben voorgedaan. In 2010 werden er in totaal 17.136 schadegevallen geregistreerd, waarvan 13.365 reeds zijn afgehandeld. De verzekeringsmaatschappij Self Reliance kon zich met een aandeel van 25.0%, de grootste WAM-verzekeraar noemen.

Uitvaartverzekeringsmaatschappijen

Van de twee onder toezicht staande uitvaartverzekeringsmaatschappijen is één maatschappij bezig haar verzekeringsactiviteiten af te bouwen. Uit confidentiële overwegingen kunnen de financiële cijfers van de andere instelling niet gepubliceerd worden.

Slotwoord

De economie van ons land heeft enkele markante ontwikkelingen doorgemaakt in 2011 en het eerste halfjaar van 2012. Als belangrijkste prestatie moet in ogeschouw worden genomen de uitermate positieve “rating” die de internationale credit- rating bureau’s Moody’s, Standard and Poor’s en Fitch Ratings gegeven hebben aan de “performance” van de Surinaamse economie. Deze uitzonderlijke prestatie zal een stimulans moeten zijn voor de financiële- en monetaire autoriteiten om met nog meer voortvarendheid te werken aan de versterking en modernisering van de financiële- en monetaire structuren van het land. Op deze manier wordt de mogelijkheid geschapen om de positieve “rating” te vertalen c.q. te laten uitmonden in economische groei en ontwikkeling voor alle Surinamers. Ook de institutionele versterking van het financiële systeem waarmee het ministerie van Financiën reeds een aanvang gemaakt heeft zullen in nauw overleg en in samenwerking met de Centrale Bank van Suriname met voortvarendheid gecontinueerd moeten worden. Het surplus op de betalingsbalans en de toename van de internationale reserves zijn van essentieel belang voor het realiseren van een stabiele wisselkoers. Deze zal het vertrouwen in de Surinaamse Dollar verder versterken. Met deze instrumenten in handen zal het nobele streven om een “one digit” inflatie cijfer te realiseren worden voortgezet.

De maatregelen gericht op verdere hervorming en modernisering van het belastingstelsel en Belastingdienst zullen verder ter hand worden genomen. Deze maatregelen beogen niet alleen een verhoging van de inkomsten voor de Staat, maar zal ook erin moeten resulteren dat de belastingdruk evenwichtiger door alle economische sectoren wordt gedragen. Ook economisch actieven die thans operen in de informele sector zullen hun belasting verplichtingen moeten nakomen. Dankzij de beschikking van de natuurlijke hulpbronnen; goud en aardolie heeft de overheid in 2011 en medio 2012 kunnen profiteren van meeropbrengsten uit de export van bovengenoemde producten. De vooruitzichten voor goud en olie zien er voor de toekomst gunstig uit, getuige de investeringen die zijn gepleegd door Staatsolie en de gezamenlijke inspanning van de Surinaamse Overheid en de overige bedrijven in de mijnbouwsector. Ook het voornemen om op kort termijn een "Save and Stabilization Fund" in te stellen zal de weerbaarheid van de Surinaamse economie in tijden van economische terugval als gevolg van afnemende opbrengsten uit de export van grondstoffen moeten vergroten.

Het streven is erop gericht een zoveel als mogelijk transparent beleid te voeren zodat de samenleving in voldoende mate betrokken wordt bij de besteding van Staatsfinanciën in projecten in de navolgende gebieden: werkgelegenheid, huisvesting, veiligheid, gezondheidszorg, onderwijs en sociale zorg, welke essentieel zijn voor de broodnodige ontwikkeling van het land.

Met de goedkeuring van de begroting 2013 zal de overheid een instrument tot haar beschikking hebben om het nationaal economisch beleid, welke is vervat in het Ontwikkelingsplan 2012- 2016 te kunnen uitvoeren.